

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Diplomová práce

TEOLOGICKÉ MYŠLENÍ ANGLICKÉHO KRÁLE JINDŘICHA VIII.

Vedoucí práce: prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Autor práce: Bc. Lenka Kramerová

Studijní obor: Učitelství náboženství a etiky

Ročník: 3.

2014

Diplomová práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. 3. 2014,

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce prof. ThLic. PaedDr. Martinu Weisovi, Th.D. za průběžné konzultace, kritické podněty a trpělivost.

Obsah

Obsah	4
ÚVOD	6
1 TROJICE OSOBNOSTÍ JINDŘICHOVY DOBY OVLIVŇUJÍCÍ JINDŘICHOVO SMÝŠLENÍ.....	9
1.1 NICCOLO MACHIAVELLI	9
1.1.1 O Machiavelliho životu.....	9
1.1.2 „Vladař”	9
1.2 TOMÁŠ MORE	19
1.2.1 O Morovu životu	19
1.2.2 „Utopie”	20
1.3 MARTIN LUTHER	24
1.3.1 „O křesťanské svobodě”	24
1.3.2 „Devadesát pět tezí”	29
1.3.3 „Křesťanské šlechtě německého národa respektující reformaci”	30
2 JINDŘICH VIII. PROTI MARTINU LUTHEROVI.....	34
2.1 BIOGRAFIE JINDŘICHA VIII. A MARTINA LUTHERA	34
2.1.1 O Jindřichovi VIII. z rodu Tudorovců	34
2.1.2 O Martinu Lutherovi	39
2.2 „OBRANA SEDMI SVÁTOSTÍ” JINDŘICHA VIII. JAKO REAKCE NA „O BABYLONSKÉM ZAJETÍ CÍRKVE” MARTINA LUTHERA A LUTHEROVA ODPOVĚĎ JINDŘICHOVI	44
2.2.1 Svaté přijímání	46
2.2.2 Svátost křtu.....	49
2.2.3 Svatá zpověď.....	51
2.2.4 Svátost konfirmace.....	55
2.2.5 Svátost manželství.....	57
2.2.6 Svátost kněžství.....	58

2.2.7	Svátost posledního pomazání	60
2.2.8	Pasáže nezapadající do kontextu jednotlivých svátostí	60
2.2.9	Lutherova odpověď na Jindřichovu „Obranu sedmi svátostí“	65
3	SHRNUTÍ REFORMACE V ANGLII	68
3.1	PŘÍČINY REFORMACE V ANGLII	68
3.1.1	Legatus natus	69
3.2	JINDŘICH PROTI PAPEŽI	69
3.2.1	Jindřich hlavou světské i církevní moci	70
3.2.2	Příčiny rozvodu Jindřicha VIII. s Kateřinou Aragonskou a zároveň rozkolu s katolickou církví	70
3.2.3	Papežovo odmítnutí udělení dispenze	71
3.2.4	Postoj arcibiskupa z Canterbury k rozvodu Jindřicha a Kateřiny	72
3.3	AKT ŠESTI ČLÁNKŮ Z ROKU 1539	72
	ZÁVĚR	73
	Seznam literatury	75
	Seznam příloh	77
	Textová příloha	78
	Abstrakt	97
	Abstract	98

ÚVOD

Jindřich VIII. z rodu Tudorovců je bezpochyby kontroverzní osobností nejen anglické historie, ale vůbec historie světové. Samozřejmě jsme postavu Jindřicha VIII. znali již dříve, ale blížeji a hlouběji jsme se s osobností Jindřicha VIII. seznámili na konci bakalářského studia oboru Humanistika při předmětu Tyrani a krutovládci v dějinách novověké Evropy. Přímo na Jindřicha VIII. jsme dokonce v rámci jedné z těchto hodin přednesli referát.

Pro studenty navazujícího magisterského oboru Učitelství náboženství a etiky je znalost Jindřichovy osobnosti jistě důležitá, jelikož je považován za církevního reformátora a zakladatele nové anglikánské církve.

Samotný název této diplomové práce naznačuje, že se budeme zabývat teologickým myšlením anglického krále Jindřicha VIII. Jejím cílem je představení Jindřichova teologického myšlení a jeho formování. Práce je strukturována tak, že se zaměříme především na to, kdo teologické myšlení Jindřicha ovlivnil a kterým směrem se ubíralo.

Práce nejprve představí tři vybrané osobnosti Jindřichovy doby, které ho ovlivnily. Tyto osobnosti jsou zvoleny z toho důvodu, že měly na Jindřicha větší vliv než osobnosti jiné. Pochopitelně jsme si ale vědomi toho, že takových osobností by se dalo nalézt a vybrat mnohem více než pouze tyto tři. Můžeme jmenovat některé další, Jindřich VII. Tudor, otec Jindřicha VIII. a zakladatel rodu Tudorovců, kardinál Tomáš Wolsey, jenž po většinu života stál Jindřichovi VIII. věrně po boku a mnozí další. Na druhou stranu je nám známo, že ústředním tématem naší závěrečné práce nejsou osobnosti, které Jindřicha VIII. ovlivnily, ale Jindřich VIII. sám. I z tohoto důvodu jsme provedli daný výběr. Součástí první kapitoly budou také nejdůležitější díla vybraných myslitelů, která budeme průběžně komparovat. Bude se jednat bezpochyby o další velké osobnosti Jindřichovy doby, o Tomáše Mora a jeho „Utopii“, Niccola Machiavelliho a jeho „Vladaře“ a Martina Luthera, u kterého shrneme některá z jeho děl, přesněji „Devadesát pět tezí“, „Křesťanské šlechtě německého národa respektující reformaci“ a „O křesťanské

svobodě”. Martin Luther pak zasáhne i do kapitoly druhé, kde nejprve budou představeny životopisy Jindřicha VIII. a Martina Luthera. Dále se ve druhé kapitole zaměříme na Lutherovo dílo „O babylonském zajetí katolické církve”. Na něm bude zachycena Jindřichova reakce na Lutherovo „O babylonském zajetí katolické církve” v podobě spisu „Obrana sedmi svátostí”. Celá práce bude zakončena událostmi, které vedly k Jindřichovu rozkolu s Římem a k vytvoření anglikánské církve, v jejímž čele Jindřich stanul.

Tato závěrečná práce se bude opírat hlavně o anglické zdroje, protože v českém jazyce je literatura na dané téma, ke které jsme měli přístup, jednak nadměru zjednodušující, jednak nevyhovující pro účely této diplomové práce. Primární literaturou nám pak bude pochopitelně Jindřichova „Obrana sedmi svátostí”, v originále „Assertio Septem Sacramentorum”, přičemž využijeme anglického překladu „Defence of the Seven Sacraments”, a „First principles of the Reformation” obsahující všechna výše zmíněná Lutherova díla přeložená taktéž do anglického jazyka. K vyhledání anglických zdrojů pak bude použito internetových portálů www.archive.org a www.books.google.cz. Jedná se o internetové knihovny, které jsme využili z důvodu fyzické nedostupnosti potřebných knih českému čtenáři.

Musíme ještě zmínit, že na českém území byla nedávno vytvořena bakalářská práce na velmi podobné téma, jako je téma naší diplomové práce, avšak v anglickém jazyce, s názvem „Religious beliefs of Henry VIII.” Přestože i strukturou se ona bakalářská práce přibližuje naší práci diplomové, jedná se o naprosto odlišné přístupy k danému tématu. Autorka bakalářské práce se totiž zaměřuje na Jindřichovo náboženské přesvědčení spíše z pohledu historického než z teologicko-filosofického, jak tomu je právě v naší diplomové práci. Obě práce se dále liší v tom, že daná bakalářská práce se zaměřuje především na reformaci v Anglii a naše diplomová práce se z větší části zabývá Jindřichovým teologickým myšlením před reformací, s výjimkou poslední kapitoly, kde reformaci shrneme. Můžeme zde provést jakési hrubé srovnání obou prací prostřednictvím názvů kapitol. První kapitola bakalářské práce „*Religion*

in the 16th century Europe”¹ není v naší diplomové práci zastoupena vůbec, stejně tak jako druhá kapitola dané bakalářské práce „*Henry VIII and religion*”². Naše závěrečná práce začíná kapitolou „Trojice osobností Jindřichovy doby ovlivňující Jindřichovo smýšlení”, která představuje Niccola Machiavelliho, Tomáše Mora a Martina Luthera. Tato kapitola se objevuje i v bakalářské práci, a to na třetím místě, avšak její autorka píše o více osobnostech, přičemž především shrnuje jejich životy. To činíme v naší práci také, avšak my navíc představujeme některá z hlavních děl daných osobností, takže je zasazujeme do kontextu, jak konkrétně ovlivnily Jindřichovo smýšlení, což uvedená autorka opomíjí. V poslední kapitole naší závěrečné práce předkládáme shrnutí reformace v Anglii v šestnáctém století. V bakalářské práci je tato kapitola také zastoupena, avšak autorka práce se zabývá především anglikánskou církví.

¹ Lojková, V. *Náboženské přesvědčení Jindřicha VIII.* Ústí nad Labem, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Pedagogická fakulta. Katedra anglistiky. Vedoucí práce M. A. Brandon, s. 10.

² Tamtéž, s. 13.

1 TROJICE OSOBNOSTÍ JINDŘICHOVY DOBY OVLIVŇUJÍCÍ JINDŘICHOVO SMÝŠLENÍ

1.1 NICCOLO MACHIAVELLI

1.1.1 O Machiavelliho životu

„*Niccolo Machiavelli se rodí třetího května 1469.*”³ Po dvou dcerách se tedy stává rodičům vytouženým synem.⁴ Ve věku sedmi let se Machiavelli začíná vzdělávat, a to u mistra Matea, mistra latinské gramatiky.⁵ Téměř na samém konci patnáctého století, „*roku 1498 Niccolo opouští svůj domov a vstupuje do kláštera, kde navštěvuje kázání G. Savonaroly.*”⁶ A ve věku pouhých dvaceti devíti let se stává druhým kancléřem Florentské republiky.⁷ V pozici kancléře setrvává stejně jako Tomáš More téměř až do samého konce svého života. Machiavelli „*umírá dvacátého druhého června 1527.*”⁸ Jeho tělo je pak pochováno ve Florencii, kde se nachází rodinná hrobka.⁹

1.1.2 „Vladař”

Je naší povinností představit Machiavelliho stěžejní dílo „Vladař”. Pokud bychom se snažili, jistě bychom našli jím popisovaný typ vladaře v každém století. Nejen z tohoto důvodu je tedy nanejvýš důležité, abychom znali jak Machiavelliho, tak i jeho „Vladaře”. Právě „Vladař” může stát za chováním některých vládců, konkrétně pak bohužel možná i samotného Jindřicha VIII.

³ Villari, P. *Nicolló Machiavelli*. London: T. Fisher Unwin, 1892, s. 221.

⁴ Srov. Unger, M. J. *Machiavelli: Biography*. New York: Simon&Schuster, Inc., 2011, s. 27.

⁵ Srov. tamtéž, s. 32.

⁶ Tamtéž, s. 39.

⁷ Srov. Skinner, Q. *Machiavelli: A very short introduction*. New York: Oxford University Press, Inc., 2000, s. 3.

⁸ Encyklopedický institut Československé akademie věd. *Malá československá encyklopedie. IV. svazek M-Pol*. Praha: ACADEMIA, 1986, s. 42.

⁹ Srov. Ford, N. *Niccoló Machivelli: Florentine statesman, playwright, and poet*. New York: The Rosen Publishing Group, Inc., 2005, s. 89.

Druhy knížectví

Ve „Vladaři” Machiavelli spíše než o královstvích píše o knížectvích. A to z toho důvodu, že sám je diplomatem Milána, jež je v Machiavelliho době knížectvím. Knižectví jako taková pak máme podle Machiavelliho dvojího druhu: „*dědičná a nově nabytá.*”¹⁰ Ona nově nabytá také můžeme podle Machiavelliho dělit, a to na „*celá nová*”¹¹ a na „*připojená k dědičným.*”¹² Dědičná jsou lepší než nová z důvodu větší oddanosti, jak se Machiavelli domnívá. Připojená jsou pak lepší než celá nová z důvodu snadnější manipulovatelnosti, tvrdí Machiavelli. Víme, že jde o poněkud extrémní popis, ale takto to Machiavelli pravděpodobně míní. V dědičných a připojených knížectvích existuje větší pocit sounáležitosti, protože existují delší dobu než nově vytvořená. V nových je tedy vyšší pravděpodobnost vzniku vzpoury než v dědičných.

Funkce republiky

O republikách se Machiavelli vyjadřuje tak, že mají delší dobu trvanlivosti než ostatní. A je tomu tak, jelikož občany republiky pojí silný pocit vzpoury a zároveň jednoty. Vzpouru cítí vůči panovníkům, neboť žádného panovníka v pravém slova smyslu republiky nemají, jinak by se samozřejmě nemohly zvat republikami. A jednotu občané republiky zakoušejí uvnitř republiky. Proto Machiavelli předpokládá, že existují pouze dva možné způsoby, jak si republiku podrobit. Těmi jsou buď úplné zničení či „*přesídlení dvora na dané území.*”¹³

Vladařovy vlastnosti

Ve „Vladaři” Machiavelli píše, že by vladař měl být ctnostný. A proč? Machiavelli je totiž toho názoru, že „*křesťanský Bůh miluje ty vykupitele, kteří vlastní ctnost.*”¹⁴ Co si však pod pojmem ctnost konkrétně představuje, popisuje až v následujících

¹⁰ Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001, s. 19.

¹¹ Tamtéž, s. 19.

¹² Tamtéž, s. 19.

¹³ Tamtéž, s. 21.

¹⁴ Viroli, M. *Machiavelli's God*. New Jersey: Princeton University Press, 2010, s. 24.

kapitolách svého díla. Je zajímavé, že také na samém začátku knihy píše, že „*převraty pouze plodí další převraty.*”¹⁵ Ale co se týče násilí, stejný názor bohužel nemá, což je vysoce zarážející. Zda toto přísloví převrací k obrazu svému Machiavelli, aby lépe odpovídalo jeho dílu, nebo zda ono přísloví transformují pozdější generace, aby odradily od násilí, je neméně zajímavou otázkou. Pokud bychom se tedy ještě chtěli vrátit ke vzpourám, jak na ně pohlíží Machiavelli, je nutné poukázat na to, že v nových knížectvích propukají podle Machiavelliho proto, že nový panovník v zemi své obyvatelstvo spíše, jak by se v současnosti řeklo, terorizuje. Machiavelli podává jasný návod, aby k tomuto jevu nedocházelo. Nejprve by měl nový vládce odstranit všechny nepohodlné osoby. Ty jsou reprezentovány těmi, kteří by se mezi prvními chopili meče v bouři. To jsou samozřejmě zástupci původního vládnoucího rodu. Co se týče Jindřicha VIII., jistě můžeme říci, že si daného doporučení byl vědom, neboť nepohodlné osoby nechal odstraňovat.

Dalším Machiavelliho doporučením je ponechat stejnou výši daní a shodné zákony, které byly v dané zemi ještě před nástupem nového panovníka. Další neméně důležitou Machiavelliho radou je, aby se dvůr přesídlil na dobyté území či vznik kolonií nebo také okupace dobytého území vojsky. Poslední dvě možnosti pak dle Machiavelliho nemají tak kvalitní a dlouhodobé následky jako právě přesídlení celého dvora. Machiavelli tvrdí, že ohledně vzniku vzpoury je mnohem kvalitnější preventivní opatření než její pozdější likvidace. Vladař by tedy měl permanentně aktualizovat své informace o dění nejen na daném území, ale i za hranicemi, neboť budoucí vzbouřenci mohou hledat podporu v boji u svých sousedů.

U vladaře nezáleží pouze na tom, jak rychle či jak krutě dokáže uchvátit trůn. Ale aby se člověk vůbec mohl stát vladařem, musí být nositelem jistých vlastností, které později vlastní snaživostí maximalizuje a využije uvážlivě k tomu, aby byl právě on představitelem vládnoucí moci. Následující větu jsme nuceni ocitovat v plném znění, níže se ukáže proč: „*Všechno je z poloviny dílem osudu a z poloviny, anebo alespoň zčásti, dílem člověka.*”¹⁶ Při užití slova osud je snad jasné, proč bylo

¹⁵ Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001, s. 20.

¹⁶ Tamtéž, s. 71.

použito. Je patrné, že i samotný Machiavelli je zatížen smýšlením doby, ve které žije, neboť slova jako osud a osudovost jsou v jeho době na denním pořádku. To vše se tehdy přisuzuje Bohu. Přičemž je zajímavé, že, „*přestože Machiavelli uznává Boha jako stvořitele vesmíru, zcela nezavrhuje pohanskou představu o věčnosti světa.*”¹⁷ V den, kdy se dítě narodí, je tedy již rozhodnuto o jeho osudu. Jeho budoucnost je v oné době jaksi dána. Lidé na přelomu patnáctého a šestnáctého století věří, že tomu tak je. Mohli bychom tuto část vysvětlit takto: osobnost je obdařena jistou potencialitou, kterou je možné zaktualizovat. Můžeme ji ale také interpretovat tímto způsobem: člověk se stane osobností ve smyslu *velikášství*¹⁸ pouze v jisté době na jistém místě. Přestože Machiavelli nepíše o Jindřichovi VIII., o němž má být tato práce především, je možné vztáhnout tuto část i na samotného Jindřicha. Jindřich VIII. bezpochyby byl osobností i v takto chápaném pojetí osobnosti, ale skutečně by se jí stal, i kdyby nebyl synem královských rodičů?

Lepší změny menší, pokud vůbec nějaké

Pokud se odpoutáme od citované věty, přejdeme k Machiavelliho názorům na to, proč je lepší zachovat stávající instituce na daném území, nežli je ničit a vytvářet zcela nové. Jak již bylo výše uvedeno, je zde nižší riziko vypuknutí vzpoury. Jen pro připomenutí, lidé se zde cítí mnohem méně utlačováni. Druhým, v tuto chvíli novým důvodem je to, že lidé věří tomu, co znají delší dobu. Domnívají se totiž, že právě z tohoto důvodu je lépe držet se zajetých kolejí. Avšak v dávné i nedávné historii je možné nalézt případy, ve kterých se to ne vždy vyplatilo. Člověk má ale hluboko v sobě vrytou náklonnost k původnímu, zažitému, tedy již vyzkoušenému, leč v některých případech neosvědčenému. Neboť dokud lidi nepřesvědčíte o opaku, neuvěří, stejně tak jako nevěřící Tomáš. V takovýchto případech můžeme říci, že lidé jsou v daném ohledu v podstatě od přírody agnostici. Bez důkazu totiž neuvěří. Je tedy patrné, že ne vždy je lepší jezdit po vyšlapaných kolejích. Neboť přestože je tato možnost snadnější než vymýšlet stále nové a nové postupy, není vždy lepší. Jak vyřkli mnozí, měli by se lidé poučit z chyb. Ano, i předcházející generace chybovaly.

¹⁷ Viroli, M. *Machiavelli's God*. New Jersey: Princeton University Press, 2010, s. 32.

¹⁸ nikoli ve smyslu, že každý člověk je osobností

Je však důležité chyby neopakovat, ale využít je jako ponaučení a odstrašující příklady. Zdá se však, že v tomto případě je člověk téměř nepoučitelný.

Získání vlády

Vladař může uchvátit trůn následkem působení náhody či štěstěny.¹⁹ V těchto případech je však velmi složité si vládu udržet, neboť panovník na to většinou nebývá dostatečně připraven. To je možné pozorovat i v případě Jindřicha VIII. Jindřich VIII. zcela určitě nevynaložil mimořádné úsilí, aby získal svou vládu nad Anglií. Toho také ani nebylo zapotřebí. Svoji královskou korunu, stejně tak jako první manželku totiž Jindřich prakticky zdědil po svém zesnulém bratrovi.

Pokud se moc získává nenásilnou cestou, lze ji dle Machiavelliho získat dvěma způsoby: „za peníze”²⁰, nebo „darem”²¹. Pokud se vladař dostane k moci těmito způsoby, nemívají o moc delšího trvání než v případě štěstěny. I když peníze budou, my nebudeme. Úplatní mohou velmi snadno přejít na opačnou stranu. Může postačit vyšší částka, než kterou prve získali. A tak ti, kteří nám stáli hrdě po boku a pyšnili se čestností, se mohou nakonec stát katy svých původních mecenášů. Proto je podstatné, aby daný panovník dokázal vyhledit vlastní nepřátele a nalézt nové přátele, přičemž by se mohl také bezpochyby držet hesla: Drž si své přátele blízko a nepřátele ještě blíže, a to mimo jiné také proto, že „politické vakuum je jednoduše nesmírná aspirace k politickému bytí.”²² A pokud se tak stane násilnou či lstivou cestou, podle Machiavelliho to vůbec nevádí. Hlavně když vladařův úsudek zůstane nezastřen a cíl, tedy získání vlády, bude stále na dohled.

¹⁹ Srov. Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a vojenství*. Praha: Argo, 2001, s. 19.

²⁰ Tamtéž, s. 31.

²¹ Tamtéž, s. 31.

²² Althusser, L. *Machiavelli and Us*. London, New York: Verso, 2000, s. 54.

Dále se vládce může stát vládcem za využití „*zločinných a nečestných praktik*“²³, nebo také tak že si to jeho spoluobčané přejí. Zvolí si ho, aby jim vládl. V souvislosti s výše uvedenými praktikami píše Machiavelli o násilí. Přičemž na současnou dobu, nebo lépe řečeno z pohledu člověka žijícího v jednadvacátém století, zaujímá poněkud zarážející stanovisko. Domnívá se totiž, že násilí, jehož se užívá pouze na začátku, například k uchvácení trůnu, je naprosto ospravedlnitelné, a tudíž správné. O správném jednání píše také v souvislosti s defenzivní činností. Násilí tedy nesmí být užíváno permanentně, rozhodně také ne se zvyšující se intenzitou, neboť pak by se jednalo o násilnou vládu, nikoli o sebeobranný čin. Údajně sami občané později uznají, že jistý druh násilí je z retrospektivního pohledu prospěšný, a to především pozdějším kvalitním poměrům ve společnosti - mezi vládcem a občany a mezi spoluobčany navzájem, jak se domnívá Machiavelli. Pokud tedy již není zapotřebí násilí, je nutné, aby byl nastolen klidnější režim. Přičemž je nanejvýš důležité, aby se vládce choval svědomitě a s rozmyslem. Neměl by tedy působit jako malé dítě, které je schopno během pouhých deseti minut vystřídat deset různých nálad. A proto „*by měl neustále prozrazovat důvody svého jednání, aby se jeho poddaní necítili v ohrožení života jen kvůli vrtochům krutého tyrana.*“²⁴ A byl právě oním tyranem i samotný Jindřich VIII.?

Demokratické zřízení

A jak se Machiavelli vyjadřuje o demokracii neboli vládě lidu? Člověk se může stát zástupcem lidu buď tak, že na jeho straně stojí samotní občané, nebo mocní lidé.²⁵ Při tomto způsobu vlády se upřednostňují kolektivní cíle před těmi individuálními, neboť se zde zohledňuje většina občanů. Pokud se však dostane k moci člověk, jemuž záleží pouze na moci, je to enormní obtíž, píše Machiavelli. Takový člověk nedbá potřeb těch, které měl ochraňovat a vést. Zaměřuje se naprosto egoisticky na uspokojování vlastních tužeb. Není tedy zvláštností, že často lid vlastního panovníka sesadí z trůnu, pokud takto jedná. Můžeme zde hovořit také o jakémsi aktu obranného mechanismu, jenž prospěje nejen lidu, ale také celému území. Pokud si dále lid zvolí

²³ Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001, s. 36.

²⁴ Stearns, F. P. *Napoleon and Machiavelli*. Cambridge: The Riverside Press, 1903, s. 88.

²⁵ Srov. Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001, s. 39.

za svého zástupce správného člověka, jenž bude zohledňovat především jejich potřeby, lid tak nebude strádat a bude spokojen. Určitě by lidé strádali, pokud by se nezbouřili proti stávajícímu panovníkovi - utlačovateli. Vladař by tedy neměl být jen zástupcem, už vůbec ne tyranem, ale dle Machiavelliho by měl být jakýmsi „*přítelem lidu*“²⁶. Pokud však hrozí jisté nebezpečí, může samozřejmě dojít ke změně režimu. Z demokratického se tak může stát absolutistický. I v této pasáži Machiavelli píše o tom, jak by měl vystupovat moudrý vladař. Lid by především měl považovat vladaře za přirozenou autoritu, což vyplývá z toho, že „*si stále bude vědom jeho panování.*“²⁷

„*Církevní panství*“²⁸

Dále se Machiavelli vyjadřuje o církevních uspořádáních. Tato panství se dají získat tak, že „*budou dobytá, nebo působením štěstěny.*“²⁹ Panství tohoto typu fungují na principu jistého řádu.³⁰ Žijí podle systému pravidel, jež jim seslal Bůh a jež jsou prezentována na stranách posvátné knihy křesťanstva, v Bibli. Machiavelli je toho názoru, že právě církevní celky jsou „*jediná šťastná a bezpečná panství na tomto světě.*“³¹ Je zajímavé, že člověk jako Machiavelli, jenž žije v době, ve které žije, je takového názoru. Sám je svědkem plenění Říma, bojů na papežském stolci, malicherných válek několika králů. A přesto je v tomto ohledu velmi naivní. Proč je takto optimistický až naivní? Domnívá se totiž, že však mylně, že takto uspořádané celky vytvořil a o jejich dalším fungování rozhoduje samotný Bůh. A tak ať už člověk vykoná cokoli, poslední slovo má vždy Bůh.

²⁶ Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001, s. 41.

²⁷ Tamtéž, s. 41.

²⁸ Tamtéž, s. 43.

²⁹ Tamtéž, s. 43.

³⁰ Srov. tamtéž, s. 43.

³¹ Tamtéž, s. 43.

Vojenské a jiné předpoklady vladaře

Na dalších stranách se Machiavelli vrací k vlastnostem, jimiž by měl být správný vladař obdařen. Podle něj by měl být schopen vládnout jak na trůně, tak i mimo něj. Machiavelli tím míní to, že by měl být i vynikajícím vojevůdcem. Proto je pro vladaře stěžejní orientovat se v *umění války* a toto umění také užívat.³² Co se týče Machiavelliho pojetí umění války, podává vladaři rady, podle nichž by se mohli v současnosti řídit a určitě i řídí například vrcholoví sportovci. Není totiž důležité být připraven na výkon jen fyzicky, ale také psychicky. Přičemž je stěžejní, abychom dosáhli jakéhosi souznění obou stránek. Pouze tak jsme schopni předvést kvalitnější výkony než v minulosti. Dále je třeba zdůraznit Machiavelliho požadavek spojení teorie s praxí. Aby vládce byl úspěšným vojevůdcem, musí být neméně důsledným stratégem.³³ A k tomu tedy nestačí mít k dispozici jen nákresy, popisky a mapy, ale je také podstatné vyrazit na místo budoucího vojenského střetnutí, neboť mapy stoprocentně nepopisují to, jak daný prostor vypadá. Proto je důslednější vypravit se na ono místo a uzít ho na vlastní oči. A dodatečně zapsané poznámky využít k vytvoření co nejhodnotnějšího plánu útoku a obrany.

Nad čím by se každý panovník měl zamyslet, je také to, zda chce být pouze jakýmsi oblíbencem či zda bude vládnout prospěšně³⁴, přestože zde existuje pravděpodobnost, že někomu ublíží. Machiavelli se pochopitelně kloní k druhé možnosti, což je pravděpodobně patrné z jeho výše prezentovaných radikálních myšlenek. Proto by se měl vladař vyhýbat nadměrnému množství lichotek³⁵, které s sebou většinou nesou postranní úmysly v podobě žádostí o výhody. S oblíbeností či od oblíbenosti se odvíjejí další vladařovy vlastnosti jako „*štědrost*“³⁶ a „*tvrdost*“³⁷. Pokud není užíváno štědrosti s pompou, může se jevit

³² Srov. Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001, s. 50.

³³ Srov. tamtéž, s. 51.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 52.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 52.

³⁶ Tamtéž, s. 53.

³⁷ Tamtéž, s. 54.

jako skrblictví³⁸, přestože ve skutečnosti může být opak pravdou. Proto chtěl-li by panovník být považován za štědrého, měl by rozdávat okatě, veřejně.³⁹ Důležité je ale, aby rozdával z vlastního jmění a majetku, nikoli z cizího⁴⁰, byť by to byli jeho poddaní. Pokud však nastane případ maximalizace majetku ze strany panovníka, dokáže pouze moudrý vladař přeměnit neřest ve ctnost. Je s podivem, že v případě vladařových vlastností se Machiavelli zatím ani nezmiňuje o známé zlaté střední cestě, jež je jednou z domén Aristotelova učení.

Opakem tvrdosti je měkkost, jež je Machiavellim označována jako „*shovívavost*“⁴¹. Ta, stejně jako ostatní vlastnosti, by měla být užívána s mírou a rozmyslem.⁴² Panovník, jenž by činil pouze tvrdá rozhodnutí, by mohl být zván ostatními tyranem.⁴³ Přestože v sobě nálepka tyrana nese jisté kouzlo, ne každý ji snese. Na druhou stranu pokud by byl panovník ve všech svých rozhodnutích měkký, a klonil by se tak spíše ke shovívavosti než k tvrdosti, pravděpodobně by nikdy nezískal úctu ostatních, domnívá se Machiavelli. Je proto podstatné, aby dokázal budít v druhých respekt, nikoli však hrůzu, neboť ta prý, jak Machiavelli tvrdí, vede k nenávisti, ne však k úctě. Proto cítil-li by se lid terorizován ze strany vládce-tyrana, s velkou pravděpodobností by se proti němu spiknul a zbavil by ho vlády. Tedy za jistých okolností dokonce musí vladař vystupovat a působit tvrdě, za jiných však zase shovívavě, aby si nevysloužil hněv a vlastní zkázu.⁴⁴

Dále by měl vladař plnit své sliby.⁴⁵ Pokud tomu tak není, působí jako vrtkavý, který si sám neví rady s tím, co vlastně chce. Jestliže si nevěří on sám, proč by mu měli věřit jiní? Je zde tedy zapotřebí jisté dávky sebedůvěry. Jenom to však nestačí, neboť důvěru si člověk, ať už vládce či poddaný musí zasloužit.

³⁸ Srov. Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001, s. 53.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 53.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 53.

⁴¹ Tamtéž, s. 54.

⁴² Srov. tamtéž, s. 54.

⁴³ Srov. tamtéž, s. 55.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 55.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 56.

Proto slepá důvěra opravdu není rozumná. Přičemž důvěru bychom si jednou za určitou dobu měli ověřovat, zda je tedy stále pevná, jak tomu bylo, tvrdí Machiavelli. Je nám známo, že zklamaná důvěra se jen s velkými obtížemi obnovuje.

K dalším vladařovým vlastnostem se dále dozví čtenáři Machiavelliho díla ještě něco málo. Především se Machiavelli domnívá, že by správný vladař měl umět s mírou jak složit pochvalu, tak uložit trest.⁴⁶ Kdo se tedy vážně přičinil, měl by být z vladařovy strany pochválen. Kdo naopak provedl něco špatného, měl by ho stihnout zasloužený a zcela úměrný trest. Teprve pak si vladař vyslouží pravou úctu svého lidu. Důležitým Machiavelliho doporučením je, aby vladař zajistil či spíše alespoň se snažil o progresi prestiže, a to nejen své země, nýbrž i v uměleckém a vědeckém směru.⁴⁷ Neboť prostřednictvím těchto dvou oblastí se zviditelní nejen vladař sám, ale i celé jeho území. Pokud se tohoto doporučení bude vladař držet, také se tím zvýší jeho síla vůči ostatním zemím, předkládá Machiavelli.

Legislativa a další vlastnosti vladaře

Jiný kraj, jiný mrav. Toto pořekadlo se dá vztáhnout i na samotné fungování každé země, neboť různé státy mají různé legislativy. Pokud hovoříme o zákonech, Machiavelli rozlišuje dva typy: „*lidské a přírodní*“⁴⁸,⁴⁹. Ne každý lidský čin je ale přírodní a naopak. Další důležité vlastnosti si pro vladaře Machiavelli vybral z řad živočišné říše. Pokud jde o bystrost, měl by se vladař bezpochyby učit od lišky.⁵⁰ Pokud jde o sílu, měl by se pak učit od krále všech zvířat, tedy od lva.⁵¹ Pokud by sám panovník shledal, že nemá žádné pozitivní vlastnosti, doporučuje Machiavelli, aby alespoň veřejně vystupoval, a působil opačně. Neboť, co se děje za zavřenými dveřmi, to tam může i zůstat.

⁴⁶ Srov. Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001, s. 66.

⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 67.

⁴⁸ neboli přirozené

⁴⁹ Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001, s. 56.

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 56.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 56.

1.2 TOMÁŠ MORE

Další osobností své doby, kterou je Jindřich bezpochyby ovlivněn, je Tomáš More. More je Jindřichovi nejen učitelem, ale jakýmsi druhým otcem spolu s Tomášem Wolseyem. V tuto chvíli se zaměříme na jeho dílo, tedy „Utopii“, která je v podstatě reakcí na Machiavelliho „Vladaře“.

1.2.1 O Morovu životu

Tomáš More „se rodí v městě Londýně sedmého února roku 1478.”⁵² Svou vůbec první studijní zkušenost si vychutnává u mistra Nicholase Holta⁵³, „jenž je autorem latinské gramatiky.”⁵⁴ Posléze je svěřen kardinálu Mortonovi, arcibiskupovi z Canterbury.⁵⁵ Od čtrnácti let je pak More studentem věhlasné Oxfordské univerzity.⁵⁶ Stává se úspěšným absolventem práv a „v roce 1504 vstupuje do Parlamentu.”⁵⁷ Dalšího roku pak vstupuje ve svazek manželský.⁵⁸ V témže roce ho osobně poctí návštěvou Erasmus Rotterdamský⁵⁹, jenž je mu od dané chvíle věrným přítelem. „Dvacátého pátého října roku 1529 je Tomáš jmenován lordem kancléřem.”⁶⁰ Avšak poté, co se Jindřich VIII. vyhlásí hlavou anglikánské církve, se More snaží ze své funkce odstoupit a odejít do ústraní. A tak „šestnáctého května v roce 1532 More konečně přiměje krále k přijetí zdravotních a dalších důvodů, jenž ho činí neschopným vykonávat úřad kancléře.”⁶¹ Mimo jiné More také nesouhlasí s Jindřichovým zapuzením své manželky Kateřiny Aragonské. Ve stejném roce

⁵² Brémond, H. *Sir Thomas More (The Blessed Thomas More)*. London: R&T. Washbourne, 1920, s. 8.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 8.

⁵⁴ Tamtéž, s. 8.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 8.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 8.

⁵⁷ Tamtéž, s. 12.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 17.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 25.

⁶⁰ Tamtéž, s. 80.

⁶¹ Tamtéž, s. 161.

„jako katolík odmítá přísahu věrnosti králi jako nejvyšší hlavě anglikánské církve, na to je obviněn z velezrady a šestého července 1535 popraven.“⁶²

1.2.2 „Utopie“

V období, kdy More „Utopii“ tvoří, není Jindřich VIII. takovou kontroverzní osobností, jakou se stává v letech pozdějších. A proto na samém začátku své knihy More píše, že nebude Jindřicha VIII. chválit, leč by si to zasloužil. Na onom místě „pouze“ vyzdvihuje na Jindřichovi to, že je „*znameníť ozdobený vlastnostmi výborného vladaře.*“⁶³ Sami můžeme uznat, že to pochvalou rozhodně je.

O obecných ustanoveních

Pokud jde o moc rádcovu, zdůrazňuje ji stejně tak More i Machiavelli. V tomto názoru se tedy More shoduje s Machiavellim. Vládce by měl rádcům naslouchat a v případě potřeby by se měl jejich radami nechat řídit, či spíše vést. V čem však More není s Machiavellim zajedno, je názor na spojení teorie s praxí. More v tom stojí proti Machiavellimu.

V tom, že se nejen vladaři, ale všeobecně lidé inspirojí skutky let minulých, se spolu tito dva myslitelé, More a Machiavelli, opět shodují. Ne vždy je tato volba vhodná, tvrdí oba. Je v přirozenosti jak lidské, tak obecně živočišné, v tom jsou si lidé a zvířata podobni, že máme strach z neznámého. A proto vše, co je nám cizí, pojmáme zprvu jako hrozbu. Je však na světě jedna země dle Mora, kde lidé přijímají cizí názory, myšlenky a inovace pozitivně, a tou zemí je Utopie. Myšlenka Utopie působí na nás značně naivně a nereálně. Mnozí příchozí po Morovi se však domnívají, že lze zemi na způsob Utopie opravdu vytvořit. Stačí se držet postupů a řídit se souborem pravidel, jež More v „Utopii“ předkládá. A nic nebrání jejímu vzniku. Až na samu lidskou přirozenost, podotkli bychom. Dotyční Morovi následovníci se domnívají, že „*ústřední idea zdůrazňovaná v Utopii je vykupitelská možnost pro společnost.*“⁶⁴

⁶² Encyklopedický institut Československé akademie věd. *Malá československá encyklopedie. IV. svazek M-Pol.* Praha: ACADEMIA, 1986, s. 333.

⁶³ More, T. *Utopie.* Praha: Mladá fronta, 1978, s. 28.

⁶⁴ Flower, B. O. *The century of Sir Thomas More.* Boston: Arena Pub. Co., 1896, s. 216.

Před předložením oněch postupů a pravidel nám More podává jasnou negativní kritiku tehdejší společnosti. Tuto kritiku se pokusíme níže nastínit. Nejprve More zatracuje problém finančních rozdílů mezi různými skupinami občanů. Existuje mnoho občanů obdařených jměním, na druhé straně však také těch, kteří takové štěstí nemají, tedy co se finančních prostředků týče. Z toho pro Mora plyne, že nejenže příliš mnoho lidí si žije nad poměry většiny, nýbrž také to, že tato finanční propast zvětšuje propast společenskou.

V této souvislosti More odsuzuje dva ze sedmi smrtelných hříchů, lakotu a obžerství. Právě tyto dva hříchy podle Mora spolu velmi úzce souvisejí. Neboť oba dva poukazují na to, že hříšník touží po něčem nepřirozeném. Takový člověk ztrácí z dohledu správnou míru věcí a uchyluje se pouze k hromadění. Požaduje stále víc a víc, nikdy nemá dost, nikdy není nasycen. Tento způsob života jistě můžeme nazvat požitkářským, neboť se jedná pouze o požitek hříšníka, jehož touha však pravděpodobně nikdy nemůže být úplně ukojena.

Přestože je Morovi jasné, že se všechna chudoba zcela odstranit nedá, volá po odstranění majetkové nerovnosti prostřednictvím zrušení soukromého jmění ve prospěch všech občanů v zemi.⁶⁵ Vše by tedy mělo patřit všem bez rozdílu původu. To se ale pochopitelně nemůže nikdy stát tam, kde se lidský život odvíjí a je měřen pouze penězi, píše More. Je bezpochyby zajímavé, jak je i Morovo dílo nadčasové. Neboť pokud si toto myslí More o době své, co by si pomyslel o době současné? Možná je tedy lepší, že k takové diskuzi již dospět, alespoň tedy s Morem nemůžeme.

O hříšnicích a trestech

More tvrdí, že všechny hříchy nejsou stejně závažné.⁶⁶ Proto by provinilce neměl čekat stejný trest za krádež jako za vraždu.⁶⁷ Je na místě uznat, že by se More pravděpodobně nejraději držel osvědčeného pravidla z Chammurapiho zákoníku: Oko za oko, zub za zub. I zde More odsuzuje existenciální rozdíly, neboť loupež někdy byla, je a bude tím jediným východiskem pro daného jedince. Pokud člověk strádá,

⁶⁵ Srov. More, T. *Utopie*. Praha: Mladá fronta, 1978, s. 54.

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 39.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 39.

hladoví a funguje-li u něj správně pud sebezáchovy, pochopitelně se bude snažit přežít za každou cenu. Proto když něco ukradne, aby nakrmil sebe či svou rodinu, neměla by ho za to potkat útrpná smrt.⁶⁸ V Chammurapiho době se to vykonávalo tak, že když člověk něco ukradl, byla mu useknuta ona ruka, kterou zhřešil. Hříšníka by tedy měl čekat trest úměrný hříchu, domnívá se More, přičemž je důležité, aby tresty byly chápány v očích lidu nejen jako spravedlivé, ale také jako odstrašující, hrozivé, což je neméně podstatné.

O moudrosti

More dále ve své Utopii podsouvá, že se moudří lidé vyhýbají politickému životu. Je to smutná, ale bohužel rozumná myšlenka. Nesnadno bychom našli jméno politika, jenž nevstoupil do politiky s úmyslem vlastního obohacení, a jemuž leželo na srdci pouze blaho lidu. Politika je pravděpodobně nezáviděníhodná profese, a pokud již do ní vstoupí někdo čestný, ve většině případů opouští svůj úřad s označením: Beze cti! Jak si More stojí za výše citovanou větou, můžeme poznat i z toho, jak sám žije. Jindřich VIII. totiž osobně žádá Mora, aby se stal dalším královským kancléřem. Poté, co More několikrát odmítá, Jindřich ho již neřádá, ale přikazuje. Králův příkaz se neodmítá bez následků. Proto je nakonec s přijetím úřadu nucen svolit, což se mu později vůbec nevyplatí. Sám More je tedy důkazem toho, že politického života se účastní slušní lidé velmi pomálu, zdali vůbec.

O volbě panovníka

V Utopii by byl vládce volen, přičemž průběh této volby je u Mora z pohledu dnešního člověka propracován do detailů. Nejprve by byli vybráni čtyři kandidáti. Z těchto čtyř kandidátů je poté zvolen jediný, jenž se tak stává zástupcem lidu.⁶⁹ A stane tak v jejich čele. Volba je ještě ke všemu tajná z důvodu menší manipulovatelnosti. V současnosti jsme si však vědomi toho, že i tajné hlasování lze zmanipulovat. Vládce lidu je v Utopii dále volen doživotně. Z tohoto tvrzení lze poznat, jakou důvěru More a *utopijští* vkládají ve svého vládce. Úřad vládce by mu nemohl být odňat vyjma situace,

⁶⁸ Srov. More, T. *Utopie*. Praha: Mladá fronta, 1978, s. 39.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 63.

kdy by se prohřešil vůči vlastnímu lidu, a to tím, že by chtěl uchvátit trůn sám pro sebe, a stát se tak absolutním panovníkem bez jakékoli kontroly. Pouze v tomto případě by ho lidé mohli, či spíše měli svrhnout z trůnu, nabádá More. A podniknout kroky nezbytné k tomu, aby nic nebránilo průběhu dalších voleb nového panovníka. Ten by vystřídal v úřadu ono shnilé jablko. Pokud by v zemi fungovalo vše tak, jak má, kdo by tedy měl na vládce dohlížet? More nám podává jasnou odpověď. Jakousi vnitrostátně ochrannou moc má v rukou zřízení, jehož je užíváno i v moderní době. Nakolik však úspěšně, může zhodnotit každý sám. Tímto zřízením je samozřejmě senát. O jednáních senátu se More opět rozepisuje do nejmenších podrobností.

O lidském štěstí a ctnostech

Otázka na pomezí filosofie a etiky po lidském štěstí se nevyhýbá ani Utopii, píše More. Dokonce otázka po smyslu a původu lidského štěstí je pro obyvatele Utopie zásadní otázkou.⁷⁰ Aby člověk dosáhl šťastného života, či aby život prožil ve štěstí, měl by se dle Mora snažit o rozvoj duševní činnosti, a to prostřednictvím vzdělání. Mimo debaty o štěstí se také v Utopii vedou debaty o dobru, jež bezpochyby se štěstím souvisí. Je však lepší dobro duševní, nebo tělesné? Pokud bychom se přiklonili k možnosti první, byli bychom nuceni uznat, že ostatní dobra na dobrech duševních participují⁷¹. I když i samotná duševní dobra nemohou být sama o sobě nejvyšší, neboť nejvyšší, nejdokonalejší idea dobra je pouze jedna jediná - touto ideou je Bůh. Na Boží ideji dobra pak participují dobra ostatní.

Ve spojitosti s lidským štěstím hovoří *utopijští* o lidských ctnostech a rozkoších. O ctnostech se More vyjadřuje následovně. Člověk jedná ctnostně, pouze jedná-li podle přirozenosti, jelikož tak byl stvořen Bohem.⁷² To, že ne vždy je přirozenost živočišná ve shodě s přirozeností lidskou jaksi More přehlízí. Bylo by tedy na místě položit si otázku, zda bychom měli v krizových situacích tíhnout spíše k živočišné či spíše k lidské přirozenosti. Nabízí se odpověď, že jelikož je člověk

⁷⁰ Srov. More, T. *Utopie*. Praha: Mladá fronta, 1978, s. 79.

⁷¹ mají účast

⁷² Srov. More, T. *Utopie*. Praha: Mladá fronta, 1978, s. 80-81.

jediným živočichem, jehož Bůh obdařil rozumem, že volba je jasná. Ale je tomu skutečně tak? Samozřejmě nechceme snižovat lidskou bytost na úroveň živočichů nerozumových, tedy zvířat. Ale někdy může člověku zachránit život právě pudové jednání spíše než sáhodlouhé rozmýšlení různých variant řešení. V ctnostném životě, jenž vychází z přirozenosti, může člověk zakusit nejvyšší pozemské dobro.

1.3 MARTIN LUTHER

V tuto chvíli bychom si měli přiblížit, jak probíhal život Martina Luthera, avšak jeho životopis zařadíme až do druhé kapitoly této diplomové práce, a to proto, že primární záležitostí, kterou v této práci ale budeme teprve řešit je Lutherovo „O babylonském zajetí katolické církve“, na které reagoval právě Jindřich VIII. svou „Obranou sedmi svátostí.“ A tak jelikož zasahuje Martin Luther do prostřední, tedy druhé kapitoly naší diplomové práce, nyní od jeho biografie upustíme, neboť jí vyčleníme prostor dále.

Nyní se tedy seznámíme s několika Lutherovými díly, konkrétně „O křesťanské svobodě“, „Devadesáti pěti tezemi“ a „Křesťanské šlechtě německého národa respektující reformaci“. Již zde však upozorňujeme, že finální kapitolu posledního zmiňovaného díla si představíme v příloze této závěrečné práce.

1.3.1 „O křesťanské svobodě“

V tomto svém díle se Luther zaměřuje na křesťanskou svobodu, kterou pochopitelně vyzdvihuje a brání. Nyní vystihneme několik základních Lutherových myšlenek, které v onom díle předkládá ke zvážení. Než se však budeme věnovat Lutherovým názorům, musíme předestřít, že o křesťanovi Luther samozřejmě hovoří v superlativech. Hned zpočátku uvedeme příklad. Luther nazývá „*křesťanského člověka*“⁷³ nejen „*nejsvobodnějším*“⁷⁴, ale dokonce „*nejsvobodnějším pánem ze všech*.“⁷⁵

⁷³ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 104.

⁷⁴ Tamtéž, s. 104.

⁷⁵ Tamtéž, s. 104.

Proč tomu tak u Luthera je? Odpověď je nasnadě, Luther následně podává vysvětlení. Křesťan „*si nepodrobuje žádného*“⁷⁶ a zároveň „*je nejsvědomitější služebník ze všech.*“⁷⁷ Tím by mohlo být řečeno vše, ale jen ve zkratce.

Mimo jiné se na tomto místě Luther zmiňuje o jedné ze tří křesťanských ctností, a to o lásce. Dokonce Luther podává vlastní výklad toho, co znamená pojem láska. Luther tvrdí, že „*nyní je láska svou vlastní přirozeností poctivého a poslušného k milovanému objektu.*“⁷⁸ Je určitě možné s tímto výrokem souhlasit a domnívat se také, že nepotřebuje žádného dalšího vysvětlení.

Nyní se alespoň na chvíli ještě vrátíme k Lutherovu pohledu na samotného křesťana, o němž Luther píše toto: „*Pravý křesťan je duchovní, nový, vnitřní člověk.*“⁷⁹ Upustíme teď od jeho pohledu na křesťanského člověka a obrátíme svou pozornost na ústřední téma tohoto Lutherova díla. Tím je pochopitelně křesťanská svoboda. V rámci křesťanské svobody Luther vyzdvihuje jako správný křesťan „*nejsvatější Slovo Boží, Evangelium Krista*“⁸⁰, o němž se vyjadřuje v tom smyslu, že je to „*jediná věc nezbytná pro život, ospravedlnění a křesťanskou svobodu.*“⁸¹ Luther nazývá „*nejsvatější Slovo Boží*“⁸² „*slovem života, pravdy, světla, míru, spásy, radosti, svobody, moudrosti, ctnosti, slávy a každé dobré věci.*“⁸³

V tomto svém spisu staví proti sobě Luther víru a práci. Víra, jak je již pravděpodobně jasné, zaujímá stěžejní pozici. Práce jsou dobrá věc, ale samy o sobě jsou jaksi z Lutherova pohledu nadbytečné. To, že je někdo dobrý člověk, neznamená, že je křesťan. Je ale nutné si uvědomit, že na druhou stranu to, že je někdo křesťan, neznamená, že je i dobrý člověk. A proto by lidé dle Luthera měli následovat Kristova

⁷⁶ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 104.

⁷⁷ Tamtéž, s. 104.

⁷⁸ Tamtéž, s. 104.

⁷⁹ Tamtéž, s. 105.

⁸⁰ Tamtéž, s. 106.

⁸¹ Tamtéž, s. 106.

⁸² Tamtéž, s. 106.

⁸³ Tamtéž, s. 106.

příkladu, jenž bezpochyby dobrý byl. Nejspíš je ale nutné ocitovat danou Lutherovu větu z nyní představovaného díla a to především z toho důvodu, aby bylo nadmíru jasné, jak je pro něj téma víry důležité. Přímo v tomto díle se tedy Luther k víře a pracím vyjadřuje následovně: „*Víra samotná bez prací ospravedlňuje, usazuje svobodně, a zachraňuje.*”⁸⁴ Tato závěrečná práce veskrze představuje díla, která se zaobírají otázkou pravé, čisté víry, na kterou však Luther a Jindřich VIII. pohlížejí poněkud odlišně.

Na tomto místě Luther přechází ke svému pojetí Písma, přičemž tvrdí, že Písmo je možné rozdělit do dvou částí. První částí jsou „*zásady*”⁸⁵. Druhou částí jsou pak dle Luthera „*sliby*”⁸⁶. Ke slibům není nutné se zde dále vyjadřovat i z toho důvodu, že to není cílem této závěrečné práce. Proto rovnou přejdeme k Lutherovu chápání zásad, jež nalézá v Biblii. Přestože jak toto Lutherovo dílo, tak i tato diplomová práce má být teologického rázu, pojímá Luther biblické zásady spíše eticky nežli teologicky. Tvrdí, že „*zásady nás učí, co je dobré.*”⁸⁷ Co však může připadat čtenářům zcela nové, a proto zajímavé, je to, že jak Luther píše: „*zásady nám ukazují, co máme dělat, ale nedávají nám moc to udělat.*”⁸⁸ Je možné to také formulovat tak, že se v Biblii píše, abychom jednali určitým způsobem, ale to samo nevyvolává ono správné jednání. Záleží na každém konkrétním jednotlivci, jak se v dané situaci zachová - zda uposlechne zásady předkládané v Písmu, či zda bude jednat zcela nekřesťansky. Bůh živočicha rozumového obohatil svobodnou vůlí. Je proto pouze na lidské bytosti, zda uposlechne hlasu svědomí, či nikoli. Pokud se člověk zachová negativně, není schopen obstát před Božím soudem bez zcela upřímné lítosti, domnívá se Luther.

⁸⁴ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 108.

⁸⁵ Tamtéž, s. 108.

⁸⁶ Tamtéž, s. 108.

⁸⁷ Tamtéž, s. 108.

⁸⁸ Tamtéž, s. 108.

Snad jsme tedy ozřejmili Lutherovo chápání zásad. Teď se zmíníme o tom, jak Luther pohlíží na samotného Krista. Určitě všechny ihned napadne, že Luther pojímá Krista veskrze pozitivně. Proti tomuto pozitivnímu pohledu staví Luther svůj negativní názor na lidský život. Přiblížíme tuto myšlenku přímo citátem, v němž se Luther vyjadřuje takto: „*Kristus je plný milosti, života a spásy.*”⁸⁹ Z první části citátu jasně vyplývá na povrch onen pozitivní pohled. Nyní je na řadě negativní názor, tedy druhá část citátu: „*Život je plný hříchu, smrti a odsouzení.*”⁹⁰ Přestože Luther zasahuje již do doby raného novověku, tímto svým postojem se ztotožňuje s poněkud úzkopským postojem středověku. Středověk totiž měl ve zvyku považovat lidskou činnost za nadmíru zkaženou.

Lutherovou doménou je, že se vyjádří k jedné věci, tu opustí. Poté se započne zabývat záležitostmi druhou, přičemž se záhy vrátí k té první. Někomu se mohou jeho spisy jevit jako neuspořádané. Ale je možné se domnívat, že tak činí naprosto záměrně. V tuto chvíli to připomínáme, protože po svém vyjádření o Kristu se Luther znovu vrací k pracím. Zde poněkud zmírňuje svůj názor na ně, neboť píše, že „*práce nemohou velebit Boha, mohou být dělány na počest Boha.*”⁹¹ To ale pouze za předpokladu, že „*je ukazována víra.*”⁹² Můžeme tedy říci, že pracemi jsme schopni vzdávat hold Bohu, ale pouze pokud je v srdci přítomna upřímná víra. Velmi rád Luther popisuje kněze, proto i v této souvislosti píše o dvou pracích, jimiž by se měl kněz zabírat. Jimi jsou „*modlitby a kázání*”⁹³. To jsou dvě úlohy kněze, které by nikdy ve svém konání neměl opomenout.

Poté, co se Luther nezapomíná zmínit o kněžích, se téměř až do konce tohoto spisu vymezuje proti dobru a zlu. Nejdříve zatracuje ty, kteří jsou stíženi tím, že nevěří. Měli bychom spíše říci, že pojednává o zlu, které klíčí v nevěřícím člověku. Luther se k danému problému vyjadřuje takto: „*Nevěřící osoba převrací všechny věci*

⁸⁹ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 112.

⁹⁰ Tamtéž, s. 112.

⁹¹ Tamtéž, s. 113.

⁹² Tamtéž, s. 113.

⁹³ Tamtéž, s. 114.

v zlo v něm, protože používá všechny věci bezbožným způsobem pro svou vlastní výhodu, a ne pro slávu Boha.”⁹⁴ Luther má tendenci vyvyšovat křesťany nad ostatní lidi. Slovo luza užívá ve spojitosti s papežským stolcem, ale co se týče výše předloženého citátu, byl by určitě schopen jej vztáhnout i na nevěřící. Otázkou může být, zda si vlastně Luther neprotiřečí, jak se dozvíme níže, neboť zavrhnout osobu jen proto, že je nevěřící, se jeví hrozivě. To, že „*nevěřící osoba používá věci pro vlastní výhodu*”, je zcela lidský akt. A to rozhodně neznamena nekřesťanský čin a čin nevěřícího také ne. Člověk myslí v první řadě na sebe, až posléze na druhé. Je to v lidské přirozenosti. Přestože se mohou lidé cítit tímto Lutherovým názorem dotčeni, podíváme se na jeho vlastní obhajobu svého rázného stanoviska. Dále předkládá dva ne úplně nepřesvědčivé argumenty k úvaze. Prvním je: „*Dobrá práce nedělá dobrého člověka, ale dobrý člověk dělá dobré práce.*”⁹⁵ Může být nápomocen druhý obdobný argument: „*Špatné práce nedělají špatného člověka, ale špatný člověk dělá špatné práce.*”⁹⁶ Luther je bezpochyby mistrem svého řečnického řemesla. Pomineme-li fakt, že vypouští výjimku potvrzující pravidlo, nelze s ním souhlasit. A lze mu pouze vytknout, že chybovat je lidské. Proto i dobrý člověk je schopen konat špatně a opačně. Je možné oponovat tím, že zlo plodí další zlo. Že se v někom ukrývá dobro, pochopitelně znamená, že participuje na dobru. To ani samotný Luther není schopen popřít. Je nutné ale předestřít, že jsou dobra dvojího typu. Dobro a Dobro. Na Dobru participují dobra. Nejvyšším Dobrem je pak pochopitelně Bůh. Luther zastává názor, že z Dobra vycházejí dobra. Zastává však rovněž názor, že snaha nevěřícího o dobro našemu nevěřícímu zhora nic nezaručuje. Musí totiž uvěřit.⁹⁷

⁹⁴ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 116.

⁹⁵ Tamtéž, s. 121.

⁹⁶ Tamtéž, s. 121.

⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 121.

1.3.2 „Devadesát pět tezí“

V této podkapitole naší závěrečné práce bychom se také měli věnovat „Devadesáti pěti tezím“ Martina Luthera. Ještě před tím je nutné předestřít, že zde předneseme jen některé z nich. Vůbec první teze je jakýmsi úvodem. Luther svým tvrzením, že „*celý život věřícího má být pokáním*“⁹⁸, chce pravděpodobně naznačit, kam svými tezemi směřuje.

V této části se Luther zaměřuje na téma, které je pro něj bezpochyby palčivé, a tím je papež. Ve svých tezích se Luther ohrazuje především proti schopnostem, možnostem a pravomocím papeže, přičemž jeho v pořadí vůbec první teze zaměřená proti papeži si zaslouží citování: „*Papež nemůže odpustit jiné tresty než ty, které udělil ze své autority nebo na základě kanonického práva.*“⁹⁹ Můžeme se zde zaměřit na dvě části v dané pasáži. První je, že toto stanovisko je pochopitelné a zcela logické, i když může být vyvratitelné. Druhou je upozornění, že Luther mimo jiné v díle, jež představíme v následující kapitole této diplomové práce, tedy „O babylonském zajetí katolické církve“ brojí a popírá autoritu papeže i kanonického práva. Nakolik si Luther protiřečí, je zjevné. Přesto „*Lutherovy námitky nebyly v jeho 95 tezích nasměřované přímo na papeže, ale spíše na prodavače odpustků.*“¹⁰⁰ Tady také Luther zdůrazňuje, že „*jeho*¹⁰¹ *odpustky neosvobozují a nezachraňují ode všech hříchů.*“¹⁰² A to Luther doplňuje: „*Papež neodpouští tresty v očistci.*“¹⁰³ Kdyby vůbec existovala možnost totálního odpuštění, dosáhli by toho pouze ti nejlepší lidé.¹⁰⁴

⁹⁸ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 6.

⁹⁹ Tamtéž, s. 6.

¹⁰⁰ Valčo, M.; Valčová, K. *Teologické posolstvo Lutherovej reformácie a výzvy súčasnej doby*. Žilina: EDIS-vydavateľstvo ŽUŽ, 2012, s. 41.

¹⁰¹ papežovy

¹⁰² Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 7.

¹⁰³ Tamtéž, s. 7.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 8.

Odpustky jsou dle Luthera samozřejmě výplodem lidské mysli, nikoli tedy Boží. Proto se spoléhat pouze na moc odpustků může mít za následek jediné, jak se domnívá Luther, a tím je „zatracení“¹⁰⁵.

1.3.3 „Křesťanské šlechtě německého národa respektující reformaci“

Luther v této své knize píše, že církve se začala vyvyšovat nad ostatní v době, kdy se cítila být ohrožena ze strany světské moci. „A právě z onoho strachu se církve dle Luthera prohlásila nadřazenou nad světskou mocí.“¹⁰⁶ Luther je toho názoru, že tato pýcha vychází nikoli z Písma, nýbrž z nadutosti papežského stolce. Luther si je ale vědom toho, že ani hrozba koncilu by papeže neodradila od páchání zla, neboť o koncilu nerozhoduje nikdo jiný než sám papež.

To, že o sobě křesťanští kněží hovoří jako o „duchovním odkazu“¹⁰⁷, pokládá Luther za nanejvýš pokrytecké. Soudí, že je-li někdo vysvěcen na kněze, neopravňuje ho to ještě k tomu, aby se vyvyšoval nad ty, kteří takové štěstí nemají, a to mimo jiné i z toho důvodu, že všichni křesťané jsou pokřtěni, což je činí sobě rovnými. Kněze by pak dále mělo ustanovovat větší množství lidí, klidně i laiků, tvrdí Luther. A nikdo z lidského pokolení tak nemá, jak se Luther domnívá, právo na nadvládu nad zbylými lidmi.

V čem dalším se ještě Luther staví proti tehdejší církvi, je to, že kněz čerpá výhody právě ze své pozice kněze i poté, co byl ze svého úřadu odvolán. Dle Luthera může disponovat přízviskem kněz pouze ten, jenž v daném úřadu ve své době spočívá, nikdo jiný. Je-li tedy odvolán, přestává být knězem, myslí si Luther. Kněz, jenž je zbaven svého kněžského úřadu, se tedy skutečně navrácí do pozice laika, tvrdí v opozici k tehdejšímu stanovisku katolické církve Luther. Logicky si je tedy možné odvodit, že v Lutherově době je kněz, odvolaný ze svého úřadu, doživotně považován

¹⁰⁵ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 8.

¹⁰⁶ Kramerová, L. *Vhled do pojednání Martina Luthera: Křesťanské šlechtě německého národa respektující reformaci*. České Budějovice, 2012. Nepublikovaný rukopis, s. 2.

¹⁰⁷ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 21.

za něco více než za běžného laika. A to byla podle Luthera ona zásadní chyba! A kdo je původcem tohoto jednání? Luther píše, že jsou jím kněží, biskupové i samotný římský biskup, tedy papež. O tomto bezdůvodném vyvyšování kněží nad laiky se podle Luthera rozhodně vůbec nic nepíše v Písmu. Jak již vyplývá ze samotného slova úřad, kněz by měl být jakýmsi úředníkem. Měl by pečovat o svůj úřad, nikoli však ve prospěch svůj vlastní, nýbrž ve prospěch celého křesťanstva. Není nezajímavé, že za Lutherova života panuje názor, že světská autorita nemá žádnou moc nad církevní autoritou. Ale naopak to možné bylo. Luther píše, že církevní hodnostáři by si měli hledět své vlastní práce a nehledat chyby na panovnicích.

Církev sebe sama pokládá za odbornici na Písmo, přestože mu zcela jistě nerozumí, kritizuje Luther. Papež si přivlastňuje téměř božské právo na rozhodování o tom, co je dobré a co je na druhou stranu zavrženíhodné, píše Luther. Přitom o tomto právu opět nenalezneme žádnou zmínku v Písmu, upozorňuje Luther. V době Lutherově dokonce koná papež zcela běžně v naprostém rozporu s Písmem. Luther pak hlásá, že Ježíšův odkaz patří celému křesťanstvu, nejen svatému Petrovi, popřípadě jeho nástupcům, tedy papežům. Nejen proto bychom mohli mezi řádky v Lutherových dílech vyčíst, že celá papežská autorita je zavrženíhodná. Luther zachází tak daleko, že píše: „*Kanonické právo zahrnuje tolik heretických a nekřesťanských, dokonce nepřírozených zákonů.*”¹⁰⁸

Nyní zmíníme několik Lutherových postřehů přímo k papežskému úřadu.¹⁰⁹ Luther uvádí, že papež předkládá světu svou domnělou nadřazenost nad ostatními velmi okázalými způsoby. Mimo jiné papež svolává koncily, přestože mu dle Luthera tuto moc nepřihradil Bůh. Luther se tak domnívá, neboť prý nejsme schopni nalézt v Bibli ani jediný důkaz o této moci svěřené do rukou ani svatému Petrovi, stejně tak ani jeho následovníkům. A to je dle Luthera důkaz sám o sobě. Dále nejenže se papež vyvyšuje nad běžné křesťany, v Lutherově době poddané, on se dokonce činí někým více, nežli jsou králové. Dává to na odiv také tím,

¹⁰⁸ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 25-26.

¹⁰⁹ Více také na s. 80-82 (Textová příloha).

že jako jediný „*nosí trojitou korunu.*“¹¹⁰ Neméně důležitou, a stejně tak zarážející skutečností je dle Luthera to, že ačkoli má být papež nástupcem svatého Petra a nástupcem Krista na zemi, žije si v naprostém přepychu, blahobytu, bohatství. Přestože jeho bratři v Kristově víře naprosto strádají hladem, chudobou, bídou. Jak je papež veleben a oslavován, tak mu není roven žádný jiný z lidí.¹¹¹ Čeho by si ale tedy měl papež hledět? Jeho posláním, na něž v Lutherově době zapomínal, je to, že „*by měl plakat a modlit se za křesťanstvo a být příkladem vši pokory.*“¹¹²

Jednou z věcí, která neunikla Lutherově kritice, je post kardinála. Luther prohlašuje, že kardinál je naprosto uměle vytvořená funkce, jež byla vytvořena za účelem pouhého obohacení církve, aby tak vzkvétala na úkor ostatních. To je pochopitelně v totálním rozporu s Kristovým učením, a tudíž je to úplně nekřesťanské. Výsledkem tedy, jak Luther píše, je toto: „*kláštery byly zničeny, země a lidé zruinováni.*“¹¹³

To, že je Luther Němec, je všem dobře známé. Kdo by si toho přesto vědom nebyl, po četbě jeho děl, mu to již musí být zcela jasné. Ani toto dílo není, co se týče Lutherova germánství, výjimkou. Konkrétně na tomto místě Luther naprosto odsuzuje, že lidé platí mnohem více poplatků papeži než vlastnímu panovníkovi, přičemž se Luther obrací přímo k německému národu.

Pokud již není zbytlí a křesťanstvo potřebuje jakéhosi vůdce, rozhodně by jím neměl dle Luthera být člověk jakkoli chorý. Do toho Luther započítává pochopitelně jak fyzickou, tak i psychickou chorobu. Pokud se stane vůdcem šílený člověk, asi stěží bude moci vykonávat svůj úřad rozumně a svědomitě ve prospěch druhých.

¹¹⁰ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 31.

¹¹¹ Srov. tamtéž, s. 26.

¹¹² Tamtéž, s. 31.

¹¹³ Tamtéž, s. 32.

Poslední kapitola tohoto Lutherova díla vystihuje dílo celé. S jeho *Dvaceti sedmi články respektujícími reformaci* se mohou čtenáři blíže seznámit v příloze této závěrečné práce.¹¹⁴

¹¹⁴ Na s. 78-96 (Textová příloha).

2 JINDŘICH VIII. PROTI MARTINU LUTHEROVI

2.1 BIOGRAFIE JINDŘICHA VIII. A MARTINA LUTHERA

O Jindřichově životě, stejně tak jako o Lutherově životě by se toho dalo napsat vskutku mnoho, ale my tu uvedeme ty nejpodstatnější momenty ze života obou velikánů šestnáctého století. Začneme Jindřichem, jenž je bezpochyby i dnes chápán jako velmi kontroverzní osobnost.

2.1.1 O Jindřichovi VIII. z rodu Tudorovců

Jindřich VIII. je v pořadí třetím dítětem, z toho pak druhým synem, přičemž od staršího bratra ho dělí téměř pět let.¹¹⁵ Matčino lůno pak opouští na konci června roku 1491, a to dvacátého osmého června v Greenwichi. Greenwich je místo pro Jindřicha VIII. a jeho budoucí rodinu určitě důležité, neboť právě tady vstupuje Jindřich v manželský svazek se svou první ženou, tedy Kateřinou Aragonskou, tady také totéž činí Jindřichova mladší sestra s vévodou ze Suffolku; a tady také přicházejí na svět oficiálně uznané děti Jindřicha VIII., tedy budoucí angličtí panovníci, Marie, později zvaná Krvavá, Alžběta a Edward VI.¹¹⁶

Jindřichovo vzdělání

Jindřichovi VIII. je v podstatě předurčeno, že se stane velikou postavou své doby, neboť je první anglický král, který se těší studiu pod vlivem v té době zcela nové renesance.¹¹⁷ Již Jindřichův otec Jindřich VII. Tudor je zcela nakloněn renesanci, proto na svůj královský dvůr povolává různé učence, duchovní a básníky.¹¹⁸ Jindřich VIII. je vzděláván jako správný panovník i v cizích jazycích, mimo jiné i v jazyce francouzském, a to samotným Gilem D'Ewesem,

¹¹⁵ Srov. Pollard, A. F. *Henry VIII*. London, New York and Bombay: Longmans, Green and Co., 1905, s. 16.

¹¹⁶ Srov. tamtéž, s. 16-17.

¹¹⁷ Srov. tamtéž, s. 20.

¹¹⁸ Srov. tamtéž, s. 20.

jenž je znám jako autor poznámek k francouzské gramatice.¹¹⁹ Tentýž muž učí onomu cizímu jazyku nejen Jindřicha VIII., ale později také Jindřichovu dceru Marii, budoucí anglickou královnu.¹²⁰ „Ale nejslavnějším z Jindřichových učitelů je básník Skelton.“¹²¹ Již v roce 1499, tedy v době, kdy je Jindřich pouhých sedm let stár, je mu představen samotný Erasmus Rottredamský¹²², jehož autor dané Jindřichovy biografie považuje za „největšího z humanistů“¹²³.

Jindřich následníkem trůnu

Jindřichův bratr je pochopitelně jako prvorozený syn královského páru po právu následníkem anglického trůnu. Proto je z pohledu postmoderního člověka velmi brzy oženěn s Kateřinou Aragonskou. Tento vykalkulovaný sňatek není domluven nikým jiným než samotným Jindřichovým otcem, Jindřichem VII. Tudorem. Artur, Jindřichův bratr, však zcela nečekaně opouští pozemský svět, a proto se „v dubnu roku 1502, ve věku deseti let Jindřich VIII. stává jasným dědicem anglického trůnu.“¹²⁴

Jindřichova první svatba

O rok později, dvacátého pátého června roku 1503 je pak Jindřich VIII. svým otcem Jindřichem VII. zaslíben stejně jako kdysi jeho bratr Kateřině Aragonské.¹²⁵ Jindřichovo a Kateřinino následné sezdání ale není ničím jednoduchým, neboť již byla oficiálně vdaná za Jindřichova bratra. V době Kateřininých a Jindřichových zasnub je již vdovou. Problémem je tedy fakt, že dle kanonického práva si bratr nesmí vzít choť svého bratra za choť svou vlastní. Z toho důvodu je třeba požádat tehdejšího papeže o udělení dispenze. Tak se také děje. Dispenz od papeže je doručena v listopadu 1504.¹²⁶ Důvodem udělení dispenze

¹¹⁹ Srov. Pollard, A. F. *Henry VIII*. London, New York and Bombay: Longmans, Green and Co., 1905, s. 20-21.

¹²⁰ Srov. tamtéž, s. 20-21.

¹²¹ Tamtéž, s. 21.

¹²² Srov. tamtéž, s. 22.

¹²³ Tamtéž, s. 22.

¹²⁴ Tamtéž, s. 25.

¹²⁵ Srov. tamtéž, s. 27.

¹²⁶ Srov. tamtéž, s. 27.

papežem je údajná *ne konzumace* manželství ze strany Jindřichova bratra Artura a Kateřiny Aragonské. Necelých pět let od papežského rozhodnutí jsou Jindřich s Kateřinou oddáni a následně korunováni na anglické panovníky. Ze všech dětí zplozených za jejich manželství se pak dospělosti dožívá jediné, a tím je Marie Krvavá.

Jindřichovy další manželky

Jindřich je celosvětově znám pro nespočet svých milenek, se kterými plodí nesčetně nemanželských dětí, levobočků. Málokterá z Jindřichových milenek je natolik přičinlivá, aby dosáhla titulu anglické královny. To se daří právě Jindřichově další manželce Anně Boleynové.

Jindřich a Anna Boleynová

Anna se svou sestrou původně nejsou příslušnice Jindřichova dvora, nýbrž dvora francouzského krále. Poté, co je Anna povolána na anglický královský dvůr, se stává dvorní dámou Jindřichovy manželky Kateřiny Aragonské.¹²⁷ Když se Anna změní v milenkou Jindřicha VIII., nebrání téměř nic, pochopitelně až na jeho manželský svazek s Kateřinou, aby Jindřich dal veřejně najevo svou náklonnost k Anně.

Anna Jindřichovi učaruje natolik, že se Jindřich rozhodne podniknout kroky ke zrušení manželství s Kateřinou, tak aby se mohl oženit s mnohem mladší, a jak doufá i plodnější ženou než je Kateřina. Ve chvíli, kdy Jindřich zprostředkovaně žádá papeže o udělení dispenze, se celá záležitost komplikuje. Papež i ze strachu z Kateřinina a Jindřichova synovce Karla V. dispenz neuděluje. Jindřich ale ví, jak daný problém vyřešit. Tehdejší arcibiskup z Canterbury Tomáš Cranmer Jindřichovi dispenz udělí, proto alespoň z pohledu Jindřicha neexistují překážky pro jeho svatbu s Annou. Problém ale stále existuje, a to z pohledu katolické církve, podle níž je Jindřich v danou chvíli ženatý se dvěma ženami najednou. A to je pochopitelně v katolické církvi absolutně nepřípustné.

¹²⁷ Srov. Fisher, H. A. L. *The political history of England in twelve volumes. V. History of England from the accession of Henry VII. to the death of Henry VIII.; 1485 – 1547.* London, New York and Bombay: Longmans, Green and Co., 1906, s. 267.

Proto po mnohém naléhání ze strany Kateřiny Aragonské, tehdejšího lorda kancléře a jednoho z nejbližších a nejstarších Jindřichových přátel, Tomáše Mora, synovce Karla V. i samotného papeže, je Jindřich z katolické církve vyobcován.

Po pádu kardinála Tomáše Wolseyho a celkem nedlouho po exekuci lorda kancléře Tomáše Mora, je Anna obviněna z vlastizrady a odsouzena k trestu smrti stětím. Ještě je třeba si zde uvést, že z Jindřichova a Annina manželství vzešla dcera Alžběta, pozdější anglická královna, jež se po matčině smrti příliš netěší králově náklonnosti.

Jindřich a Jana Seymourová

Již v době Jindřichova manželství s Annou Boleynovou, téměř na jeho samém konci okouzlí Jindřicha jiná žena, Jana Seymourová.

*„Dvacátého května, den po Annině exekuci, je král zasnouben s Janou Seymorovou.“*¹²⁸ *„O deset dní později pak je manželství privátně celebrováno v York Place.“*¹²⁹ Jindřichovo manželství s Janou Seymorovou by se dalo považovat za klidné, a to možná i z toho důvodu, že nemá dlouhého trvání. Jindřich s Janou sdílejí společný manželský život pouze něco málo přes rok. Jana totiž povila Jindřichovi dlouho touženého syna, následníka trůnu prince Edwarda dne dvanáctého října roku 1537.¹³⁰ A *„dvanáct dní po narození prince Edwarda se Jindřich stává vdovcem.“*¹³¹ Jana totiž náhle umírá na infekci, jež je následkem porodu korunního prince.

Jindřich a Anna Klévská

Manželství Jindřicha a Anny Klévské je výsledkem čiré vypočítavosti. Kancléřem se po Tomáši Morovi stává Tomáš Cromwell, jenž je zarytým příznivcem Lutherova

¹²⁸ Fisher, H. A. L. *The political history of England in twelve volumes. V. History of England from the accession of Henry VII. to the death of Henry VIII.; 1485 – 1547.* London, New York and Bombay: Longmans, Green and Co., 1906, s. 388.

¹²⁹ Tamtéž, s. 388.

¹³⁰ Srov. tamtéž, s. 423.

¹³¹ Tamtéž, s. 423.

učení. Proto nabádá Jindřicha k alianci vzniklé tímto manželstvím, neboť „*spojení Jindřicha s princeznou klévskou implikuje definitivnější a stálejší pozici.*”¹³²

Šestého ledna 1540 je pak Jindřich se zcela neskrývaným odporem oženěn s Annou Klévskou¹³³, „*keré se přezdívá flanderská kobyla.*”¹³⁴ Z důvodu *ne konzumace* manželství je k Jindřichově radosti toto manželství záhy anulováno. Tento neúspěšný pokus o vytvoření aliance znamená pád dalšího lorda kancléře, Tomáše Cromwella.

Jindřich a Kateřina Howardová

Po poslední nemilé zkušenosti s manželstvím s Annou Klévskou pojímá Jindřich za další choť tu, po které sám touží. Půl roku po svatbě s Annou Klévskou se Jindřich znovu žení a „*osmého srpna 1540 se Jindřich stává manželem dámy, která je v pořadí již jeho pátou manželkou.*”¹³⁵

Ani toto manželství, přestože do něj tentokráte Jindřich vstupuje zcela dobrovolně, nevydrží dlouho. Důvodem je Kateřinino smilnění s jiným mužem. Po odhalení tohoto tajemství je třináctého února 1542 připravena o život¹³⁶ stejně jako jedna z jejích královských předchůdkyň.

Jindřich a Kateřina Parrová

Další, poslední ženou se Jindřichovi stává Kateřina Parrová, s níž Jindřich vstupuje v manželský svazek rok a půl po popravě své předešlé ženy Kateřiny Howardové. Kateřina Parrová se stává jedinou manželkou Jindřicha, jež ho přežije. Můžeme také zmínit, že je přívrženkyní protestantismu. A po manželství s milovanou Janou Seymorovou již Jindřich nezplodí žádné další oficiální potomky.

¹³² Fisher, H. A. L. *The political history of England in twelve volumes. V. History of England from the accession of Henry VII. to the death of Henry VIII.; 1485 – 1547.* London, New York and Bombay: Longmans, Green and Co., 1906, s. 440.

¹³³ Srov. tamtéž, s. 441.

¹³⁴ Tamtéž, s. 441.

¹³⁵ Tamtéž, s. 445.

¹³⁶ Srov. tamtéž, s. 453.

2.1.2 O Martinu Lutherovi

Luther si co do kontroverznosti ničím nezadá se svým protivníkem v podobě anglického krále Jindřicha VIII. Je možné velmi zjednodušeně, až nadneseně shrnout, že jeho „život je eposem a tragédií jeho doby.“¹³⁷ Za epos by se dala považovat zhruba první polovina Lutherova života, a to z toho důvodu, že byl jakýmsi průkopníkem, a tedy prorokem v kritice církve.¹³⁸ I když se to tak jevit nemusí, Lutherův život jako tragédie se dá chápat z pohledu německého národa¹³⁹, neboť to, co přinesla Lutherova kritika církve, nebylo jen pozitivní, nýbrž se pochopitelně jednalo i o perzekuci Lutherových přívrženců. Je tedy až s podivem, že - přestože Luther byl svědkem tolika negativních událostí, „*umírá v neotřesené víře v Krista a Jeho království.*“¹⁴⁰

Luthерово narození a dětství

Nyní přiblížíme ve stručnosti Lutherův životní příběh. Luther spatřuje světlo světa poprvé dne desátého listopadu roku 1483 ve městě Eislebenu, kam jeho rodiče v té době odcestovali.¹⁴¹ Martin je pak Lutherovo křestní jméno, neboť jeho křest je proveden kalendářního dne nazvaného Martinus.¹⁴² Za Lutherova útlého dětství se celá rodina stěhuje do Mansfieldu.¹⁴³

Luthерово studia

Při dovršení věku čtrnácti let je pak Luther otcem poslán na studia do Magdeburgu a zanedlouho pak do Eisenachau.¹⁴⁴ Na svých studiích se Luther živí, jak se dá, možná by se i dalo říci, že dokonce žebrá, jelikož „*zpívá přede dveřmi*

¹³⁷ Bunsen, Ch. *Life of Martin Luther*. Boston and New York: The Riverside Press Cambridge, 1859, s. 13.

¹³⁸ Srov. tamtéž, s. 13.

¹³⁹ Srov. tamtéž, s. 13.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 13-14.

¹⁴¹ Srov. Tischer, J. F. W. *Life of Martin Luther*. Místo vydání (neuveveno): Salmon S. Miles, 1841, s. 25.

¹⁴² Srov. tamtéž, s. 25.

¹⁴³ Srov. tamtéž, s. 25.

¹⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 26.

domů”¹⁴⁵, což je výstižně nazýváno v anglické literatuře „*bread music*”¹⁴⁶, což není, třeba překládat. V tuto chvíli zdůrazníme, že s Bibli se Luther vůbec poprvé seznamuje při svých studiích v Erfurtu.¹⁴⁷ Luther jde pak proti přání otce, když dává přednost studiu teologie před studiem práva.¹⁴⁸

Luther mnichem a jeho vztah k Písmu svatému

Poté, co jeden z jeho nejlepších přátel tragicky umírá, se Luther uchyluje do augustiniánského kláštera.¹⁴⁹ Pobyt v něm ho ale natolik znechucuje, pochopitelně se nejedná o samotný pobyt, spíše o přístup tamějších mnichů k víře, že klášter opouští zcela otřesen.¹⁵⁰ „*Roku 1512 pak Martin získává titul doktor teologie.*”¹⁵¹ Již několikrát jsme v této diplomové práci zdůraznili, že Luther nade vše miluje Písmo, a téměř při každé příležitosti z něj cituje. Právě to můžeme doložit faktem, že se přibližně v této době začíná zaobírat studiem hebrejského a řeckého jazyka, a to právě z toho důvodu, aby došel lepšího porozumění Starého a Nového zákona, jež jsou do té chvíle známy jen z latinského překladu¹⁵², což Luther shledává nedostačujícím.

Luther a odpustky

Rok 1517 bychom mohli nazvat v Lutherově životě zlomovým. V daném roce údajně papež Lev X. instruuje Johna Tetzela, dominikánského mnicha, aby hlásal doktríny o odpustcích.¹⁵³ Na ten popud Luther „*třicátého prvního října roku 1517 předkládá veřejně k diskusi svých slavných Devadesát pět tezí.*”¹⁵⁴ Lutherovým původním

¹⁴⁵ Tischer, J. F. W. *Life of Martin Luther*. Místo vydání (neuveveno): Salmon S. Miles, 1841, s. 26.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 26.

¹⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 27.

¹⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 27.

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 27.

¹⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 28-29.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 31.

¹⁵² Srov. tamtéž, s. 31.

¹⁵³ Srov. tamtéž, s. 33-34.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 34.

záměrem není údajně kritika samotného papežského stolce, nýbrž touha, aby byly zrušeny odpustky.¹⁵⁵ Problém nastává tehdy, když očekávaná odezva na jeho teze nepřichází, a to ze žádné zainteresované strany. Tehdejší papež Lev X. sám chybí v tom, že danou Lutherovu kritiku považuje za jakýsi, poněkud až nesmyslný rozbroj mezi mnichy.¹⁵⁶

Debata v Lipsku

Přeskočíme-li následující rok, tedy rok 1518, dostaneme se k roku 1519, jenž je dalším ze stěžejních v Lutherově životě. V roce 1519 totiž dochází ke dvěma důležitým záležitostem, jimiž je jednak volba vládce Německa, jednak Lipská debata.¹⁵⁷ Každá z nich má pak podstatný vliv na Lutherovu práci a postup reformace.¹⁵⁸ Tehdejší volba německého vladaře je zapříčiněna zcela neočekávanou smrtí Maxmiliána.¹⁵⁹ Aspiranty na německý trůn jsou v té době Karel V., španělský a nizozemský král, a František I., francouzský král.¹⁶⁰ Z tohoto pomyslného boje pak vychází vítězně Karel V., když je korunován na německého panovníka.

Z důvodu jistých teologických problémů stojí toho roku v opozici k Johnu Eckovi, „*katolickému teologovi z Univerzity v Ingolstadtu*“¹⁶¹, Lutherův přítel Carlstadt.¹⁶² „*Wittenbergská fakulta zve Ecka, aby se setkal s Carlstadem ve veřejné debatě.*“¹⁶³ Dochází tak k Lipské debatě mezi dvěma teology. Uvedeme, že Eck věří v papežský absolutismus a papežskou neomylnost.¹⁶⁴ Daným problémem také celá Lipská debata

¹⁵⁵ Srov. Tischer, J. F. W. *Life of Martin Luther*. Místo vydání (neuveveno): Salmon S. Miles, 1841, s. 36.

¹⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 36.

¹⁵⁷ Srov. McGiffert, A. C. *Martin Luther; The Man and his work*. New York: The century Co., 1911, s. 131.

¹⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 131.

¹⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 131.

¹⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 131.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 133-134.

¹⁶² Srov. tamtéž, s. 134.

¹⁶³ Tamtéž, s. 134.

¹⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 136.

začíná, když „*se táže po přirozenosti papežské autority.*”¹⁶⁵ Jakýmsi prostředníkem celé debaty je právě Luther, jenž se kupodivu ve svých výrocích v rámci debaty poněkud mírní.¹⁶⁶ Přesto Luther na debatě hlásá, že papežský stolec vznikl na základě rozhodnutí lidské bytosti, nikoli božské.¹⁶⁷ Tím debata začíná, dále se přistupuje k ostatním tématům, mimo jiné k tématice očištění, odpustků a pokání.¹⁶⁸ Celkově bychom mohli debatu shrnout jako neúspěšnou, alespoň z Lutherova pohledu.¹⁶⁹

Lutherova reformace

Luther je později telegraficky informován, že muži na vysokých pozicích ve Švýcarsku jsou jemu a jeho reformaci nakloněni a že jeho díla se těší oblibě v Itálii, Francii, Španělsku a Anglii.¹⁷⁰

Přestože se k Lutherovým „Devadesáti pěti tezím” původně téměř nikdo z učenců nevyjadřuje, dosáhne odezvy. Dokonce sám papež nechává vydat papežskou bulu *Exurge Domine*, jež zavrhl téměř polovinu z Lutherových „Devadesáti pěti tezí”¹⁷¹, konkrétně pak čtyřicet jedna z devadesáti pěti. Poté je voláno po ničení Lutherových spisů.¹⁷² To se stává Lutherovi popudem pro sepsání „Svobody křesťanského člověka” a následné spálení kanonického práva.¹⁷³

Ediktem wormským je potvrzeno, že je Luther vyobcován z katolické církve¹⁷⁴, a to jako „*protřelý schizmatik a notorický heretik.*”¹⁷⁵ Na to je Luther odvolán ze své

¹⁶⁵ McGiffert, A. C. *Martin Luther; The Man and his work.* New York: The century Co., 1911, s. 140-141.

¹⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 141.

¹⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 141.

¹⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 142.

¹⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 143.

¹⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 159.

¹⁷¹ Srov. tamtéž, s. 182.

¹⁷² Srov. tamtéž, s. 189.

¹⁷³ Srov. tamtéž, s. 189.

¹⁷⁴ Srov. Rein, W. *The Life of Martin Luther.* New York: Funk & Wagnalls, Publishers, 1883, s. 94.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 94.

funkce a přestěhování do města Landgraves, v němž se cítí jako vězeň.¹⁷⁶ Přesto nakonec Landgraves opouští a vrací se do Wittenbergu. Zanedlouho je „v severozápadní části Německa vybudováno opevnění protestantů.”¹⁷⁷

V červnu roku 1525 se žení s jistou Kateřinou, s níž má celkem šest dětí, z nichž se pouze čtyři dožijí dospělosti.¹⁷⁸

Přibližně v téže době Luther vystupuje s vydáním nové liturgie.¹⁷⁹ Zanedlouho, začátkem roku 1527 málem Luther opouští tento svět¹⁸⁰ „z důvodu náhlého návalu krve do srdce.”¹⁸¹ To mu však vhání novou krev do žil a již v roce 1529 začíná s přípravou svých katechismů.¹⁸²

Užili jsme zde slova protestant, ale ještě jsme ho nevysvětlili, proto nyní tak učiníme. Slovo protestant má svůj historický základ, a to v době Lutherova působení, kdy „pět evangelických vládců dohromady se zástupci čtrnácti svobodných měst předkládá formální protest zamítající podrobení se novým rozhodnutím.”¹⁸³ Právě ti se pak začínají zvat protestanti.¹⁸⁴ Augsburská konfese se stává oficiální statí doktrín reformátorů a konfesí luteránské církve.¹⁸⁵ A v polovině roku 1523 dochází k náboženskému smíru zneprátených katolíků a protestantů.¹⁸⁶

¹⁷⁶ Srov. Rein, W. *The Life of Martin Luther*. New York: Funk & Wagnalls, Publishers, 1883, s. 94.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 121.

¹⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 132.

¹⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 137.

¹⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 139.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 139.

¹⁸² Srov. tamtéž, s. 149.

¹⁸³ Singmaster, E. *Martin Luther; The story of his life*. Boston and New York: The Riverside Press Cambridge, 1917, s. 114.

¹⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 114.

¹⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 114.

¹⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 121.

Druhá, poslední debata v Lipsku

Roku 1539 se koná druhá debata v Lipsku, kdy tentokrát dostává příležitost diskutovat s Eckem přímo Luther.¹⁸⁷ O šest let později Luther umírá a na vlastní přání je pohřben v Eislebenu.¹⁸⁸

2.2 „OBRANA SEDMI SVÁTOSTÍ” JINDŘICHA VIII. JAKO REAKCE NA „O BABYLONSKÉM ZAJETÍ CÍRKVE” MARTINA LUTHERA A LUTHEROVA ODPOVĚĎ JINDŘICHOVI

„Babylonské zajetí” pojednává o Lutherově pohledu na jednotlivé svátosti, jež byly dle jeho názoru z převážné většiny ustanoveny spíše katolickou církví než samotným Ježíšem Kristem. Při dokazování neplatnosti většiny svátostí Luther užívá jako důkazu četných odkazů z Bible. A z jakého důvodu a za jakým účelem jsou svátosti slaveny? Podle Luthera existuje na tuto otázku prostá odpověď - za účelem obohacení církve. Vše je zpoplatněno, ne protože se v Bibli píše, aby ceremonie byly zpoplatněny, ale protože několik mužů katolické církve se chtělo obohatit na úkor věrných věřících, jak píše Luther. Když se to však sečte, může z toho vzejít značný finanční obnos. Ti, k nimž se uchylují věrní věřící, je sami zrazují z vlastní chamtivosti a ziskuchtivosti, hlásá Luther. Luther si tedy je vědom toho, že někteří se uchylují ke kněžskému hávu, neboť jim je naprosto jasné, že se jedná o velmi lukrativní zaměstnání.

V souvislosti s „Obranou sedmi svátostí” se vedou spory o autorství. Hlavní otázka tedy zní, kdo ji vlastně sepsal, zda skutečně anglický král Jindřich VIII., či některý z jeho tajemníků nebo dokonce Tomáš Wolsey nebo také Tomáš More.¹⁸⁹ Někteří autoři historických knih o rodu Tudorovců jsou však toho názoru, že „Obranu” opravdu sepsal samotný Jindřich VIII. Brewer například argumentuje ve prospěch

¹⁸⁷ Srov. Singmaster, E. *Martin Luther; The story of his life*. Boston and New York: The Riverside Press Cambridge, 1917, s. 122.

¹⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 131.

¹⁸⁹ Srov. Tytler, P. F. *Life of king Henry the Eighth*. Edinburgh: Oliver&Boyd, Tweeddale Court, 1837, s. 135.

Jindřichova autorství následovně: „*Korespondence Paceho*¹⁹⁰ vyvrací tvrzení, že by on nebo More, nebo oba byli skutečnými autory knihy.”¹⁹¹ Sám Brewer však uznává, že ale „*mohli asistovat při její kompozici, zvláště při úpravách latinského stylu.*”¹⁹² Dále Fisher píše, že Erasmusovi byl dokonce zaslán dopis, kde byl spraven o tom, že o Jindřichově autorství nemohlo být pochyb.¹⁹³

Před první kapitolu „Obrany sedmi svátostí” jsou vloženy některé dopisy, které souvisely s „Obranou”. V „Obraně” je také čtenář informován o vydání papežské buly. V neposlední řadě je v „Obraně” k dispozici dopis od papeže Lva X. adresovaný Jindřichovi, v němž vyjadřuje svůj respekt k Jindřichově „Obraně”. A nakonec se autor „Obrany” obrací ke čtenáři s tím, co by mu přečtení onoho spisu mělo přinést. Za toto dílo je pak Jindřich VIII. oceněn papežem titulem „Obránce víry”.

Již ze samotného názvu první kapitoly „Obrany” „*O odpustcích a papežské autoritě*”¹⁹⁴ je zřejmé, oč se v úvodní kapitole „Obrany” jedná. Proč ale Jindřich začíná své dílo právě touto kapitolou, by mohlo být zajímavou otázkou. Je možné, že se tím již na samém počátku díla snaží vymezit mimo jiné proti Lutherovým „Devadesáti pěti tezím”?

¹⁹⁰ Jindřichův sekretář

¹⁹¹ Brewer, J. S. *The reign of Henry VIII. from his accession to the death of Wolsey in two volumes.* – vol. I. London: John Murray, 1884, s. 234.

¹⁹² Tamtéž, s. 234.

¹⁹³ Srov. Fisher, H. A. L. *The political history of England in twelve volumes. V. The history of England from the accession of Henry VII. to the death of Henry VIII. 1485 – 1547.* London, New York and Bombay: Longmans, Green and Co., 1906, s. 235.

¹⁹⁴ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments.* New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 192.

2.2.1 Svaté přijímání

V této pasáži si osvětlíme, ve kterých záležitostech se liší pohled Martina Luthera a Jindřicha VIII. na svaté přijímání. Hlavními problémy, v nichž se názory obou liší, jsou přijímání podobojí způsobou laiků a transsubstanciace¹⁹⁵.

Svaté přijímání je jedna ze tří svátostí včetně křtu a svaté zpovědi, kterou Luther jako svátost uznává. V tom si odporuje s Jindřichem VIII., který uznává všech sedm svátostí. Stejně tak jako je to v případě zbylých dvou svátostí, které Luther uznává jako svátosti, tak i v případě eucharistie je podle Luthera nejdůležitější víra. Proto ten, jenž se účastní svatého přijímání jen proto, že se to sluší a patří, není uvědomělý křesťan, a to jsou „*rozdíly mezi křesťanskou poctivostí a obřadní, které Luther popisuje.*”¹⁹⁶ Dá-li se ale tedy vůbec v této souvislosti hovořit o křesťanovi.

Co se týče svátosti oltářní neboli eucharistie, Luther odsuzuje tehdy zcela běžnou praxi katolické církve, a totiž to, že laici nemohou přijímat podobojí způsobou. Podle Luthera je přitom nanejvýš zarážející, že to, co se ve svátosti oltářní vynechává, je právě víno představující krev Kristovu. V této pasáži si bere Luther na pomoc Bibli a poukazuje na to, že „*každý spisovatel přiděluje známku univerzality poháru, ne chlebu.*”¹⁹⁷ V této souvislosti se také zmiňuje o Čechách¹⁹⁸, přičemž úplně podporuje a stojí za tehdejší českým bojem za přijímání podobojí způsobou laiků. K Čechům a jejich nárokování na přijímání podobojí způsobou laiků¹⁹⁹

¹⁹⁵ přepodstatnění

¹⁹⁶ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of reformation*. London: John Murray, 1883, s. 45.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 148.

¹⁹⁸ K Lutherovu názoru na českou problematiku více na s. 91-93 (Textová příloha).

¹⁹⁹ Čechové dokonce získali možnost obhajovat čtyři články svého učení na Basilejském sněmu v roce 1433, a to „*o nutnosti všech křesťanů přijímat podobojí*” (Krchňák, A. *Čechové na Basilejském sněmu*. Řím: Křesťanská akademie, 1967. S. 34-35), „*o trestání veřejných hříchů*” (Tamtéž, s. 35), „*o svobodném hlásání slova Božího*” (Tamtéž, s. 35) a „*o světském panování kněžstva*” (Tamtéž, s. 35).

se Luther vyjadřuje následovně: „*Mají na své straně slova a skutky Kristovy.*”²⁰⁰ V souvislosti s přijímáním, nebo spíše s *ne přijímáním* podobojí ony hříšníky Luther přímo nezatrácuje, ale bezpochyby odsuzuje. Domnívá se, že kdyby apoštolové byli naživu a mohli by se k danému problému vyjádřit, určitě by mu dali za pravdu. Tedy záležitostí, ve které se Jindřich s Lutherem neshodují, je přijímání podobojí laiků. Jindřich je proti přijímání podobojí laiků, Luther je zásadně pro. Navíc Jindřich ještě Lutherovi vytýká, že podporuje nárok Čechů na přijímání podobojí laiků. To však vyplývá ze samotného postoje Jindřicha k dané problematice. Zcela pochopitelně si nemyslí, že přijímání laiků v podobě, jaká je v jeho době praktikována, je něčím špatným, ba naopak. Dokonce je toho názoru, že „*tak bylo ustanoveno z odůvodněných příčin a se souhlasem laiků.*”²⁰¹ Ale se souhlasem kterých laiků? O tom, kdo se smí či nesmí účastnit svatého přijímání, rozhoduje Bůh, nikoli jeho zástupce.²⁰² Proto se k tomuto problému Luther vyjadřuje takto: „*Usuzuji, že zamítnutí podávání podobojí způsobou laikům je akt bezbožnosti a tyranie.*”²⁰³

Tuto vinu při svatém přijímání ale samozřejmě nenese příjemce, nýbrž dárce, udělovatel.²⁰⁴ Dárce jako takovým je samozřejmě Bůh. Ale v případě nedovolení přijímání podobojí laikům má Luther na mysli, že oním viníkem je kněz jako zástupce Boží. Laik tedy není vinen tímto pochybením, ale kněz, jenž onu svátost nedovoluje přijmout v její kompletnosti. Laik jde ke svatému přijímání s úmyslem přijmout jak tělo Kristovo, tak i krev Kristovu. To, že se mu nedostává, čeho si žádá, je vinou jednání kněze.²⁰⁵ Dle Luthera je toto jednání samozřejmě chybné. Ježíš Kristus ustanovil tuto svátost jasně, jak se píše v Bibli, domnívá se Luther. To, že se praktikuje nesprávně,

²⁰⁰ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of reformation*. London: John Murray, 1883, s. 151.

²⁰¹ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 220.

²⁰² Srov. Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of reformation*. London: John Murray, 1883, s. 152.

²⁰³ Tamtéž, s. 154.

²⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 154.

²⁰⁵ Srov. tamtéž, s. 154.

opět pramení z nepochopení a převrácení Jeho zvěsti.²⁰⁶ Bůh obdařil člověka svobodnou vůlí. Proto by se podle Luthera měl konkrétní jednotlivec rozhodnout zcela samostatně, zda chce či nechce přijmout chléb i víno. Přičemž, jak již bylo výše zmíněno, Lutherovi se jeví jako nesmírně nesmyslné vynechávat víno – a ponechávat tak pouze chléb samotný. To, že výlučnost poháru byla vztažena i na chléb, vzniklo z nedorozumění mezi Písmem a katolickou církví, píše Luther. Přestože praxe je staršího data a tradice tuto praxi podporuje, Luther volá po nápravě celého systému jedné ze tří stěžejních křesťanských svátostí. Pokud náprava nenastává a laici i nadále přijímat podobojí způsobou nesmějí, Luther je vyzývá, aby se vzepřeli, pokud pocítují křivdu ze strany katolických hodnostářů. A vyžadovali jak chléb, tak i víno. Na to mají dle Božího zákona právoplatný nárok.²⁰⁷ Proto jak Luther píše v případě Čechů, tak i v tomto případě, všeobecně všech křesťanů, stojí Písmo na jejich straně, nikoli na straně chybujících kněží.²⁰⁸ Pokud se ale vrátíme k přijímání podobojí způsobou laiků, Jindřich zdůrazňuje, že když se Luther „začal poprvé zabývat tímto bodem, řekl jen, že papež by udělal dobře, kdyby ustanovil generálním koncilem, že laici by měli přijímat svátost podobojí způsobou.”²⁰⁹ Protože tak bylo konáno v dobách minulých, věří Jindřich v dané problematice celému kléru. Jindřich z toho vyvozuje, že laikům rozhodně nehrozí nebezpečí zatracení z důvodu přijímání pouze chleba, těla Kristova.²¹⁰ Na tomto místě Jindřich cituje Luthera, jenž tvrdí, že „hřích spočívá v kněžích ubírajících svobodu laikům.”²¹¹

Jindřich a Luther jsou opačnými extrémními extrémy téže škály. Na jedné straně stojí Jindřich jako zastánce transsubstanciacie, na druhé straně Luther jako odpůrce transsubstanciacie neboli přepodstatnění. Jindřich tedy zastává názor, že v této svátosti je prezentováno

²⁰⁶ Srov. Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of reformation*. London: John Murray, 1883, s. 154.

²⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 154.

²⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 154.

²⁰⁹ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 216.

²¹⁰ Srov. tamtéž, s. 216.

²¹¹ Tamtéž, s. 218.

skutečné „*tělo a krev Kristovy*”²¹², přičemž „*tělu Kristovu odpovídá chléb.*”²¹³ Ohledně problematiky transsubstanciacie Jindřich předkládá, že Martin Luther „*tříkrát změnil názor.*”²¹⁴ V Bibli se ale dle Luthera nehovoří o transsubstanciaci kalicha. Jindřich ještě kritizuje evangelisty za to, že „*po konsekraci nazývají svátost tělem a krví, aniž by s tím souhlasili.*”²¹⁵ Jindřich je navíc zarytě přesvědčen, že transsubstanciaci by Luther „*nepřipustil, i kdyby anděl sestoupil z nebe a zjevil to.*”²¹⁶

Jindřich dále nachází v Lutherově liturgické praxi určitou trhlinu. Tou je Lutherovo míchání mešního vína s vodou. Jindřich se táže po příčině této Lutherovy praxe. Ještě upozorňuje na to, že Luther „*nemá žádný příklad v naší Večeři Páně, ani z apoštolské tradice o míchání vína s vodou.*”²¹⁷

2.2.2 Svátost křtu

U svátosti křtu Jindřich prakticky vytýká Lutherovi jen to, že jej upřednostňuje například před svatou zpovědí, jak uvidíme níže.

Při slavení každé svátosti je třeba si uvědomit, že každá svátost a skrze ni se sytí vlastní víra, píše Luther. Ze tří Lutherem uznávaných svátostí všechny podporují věřícího v jeho víře. To je dle Luthera podstatou svátostí. Původcem a udělovatelem křtu je Bůh.²¹⁸ Člověk je pouze Božím pomocníkem na zemi. Ten, kdo rozhoduje o pozvání nebo nepozvání do společenství Kristova, je Bůh. Člověk jej pouze zastupuje.²¹⁹ Zastupuje a koná Jeho jménem a v Jeho jménu. To znamená, že se má křtít ve jménu Božím, ale nejen Jeho, upozorňuje Luther,

²¹² Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 212.

²¹³ Tamtéž, s. 214.

²¹⁴ Tamtéž, s. 228.

²¹⁵ Tamtéž, s. 232.

²¹⁶ Tamtéž, s. 228.

²¹⁷ Tamtéž, s. 222.

²¹⁸ Srov. Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of reformation*. London: John Murray, 1883, s. 186.

²¹⁹ Srov. tamtéž, s. 187.

nýbrž celé svaté Trojice. Bez víry ve slib Boží je samozřejmě křest neplatný. To znamená, že samotné ponoření a odříkání daných formulí nestačí. Dotyčný musí věřit tomu, že křtem ho Bůh přijímá a miluje. Ponoření při křtu pak představuje znamení.

Luther píše, že mezi svátostmi Starého a Nového zákona nenachází vůbec žádný rozdíl. Původní se tedy svou podstatou neliší od těch nových. Proč tomu tak je? Udělil je jeden a týž Bůh, je patrné z Lutherova díla. Tyto dvě stěžejní křesťanské svátosti, svaté přijímání a křest, představují podle Luthera vše, co Ježíš zvěstoval. Jako vždy, tak i svátost křtu představuje dvě různé události. Podle Luthera jimi jsou „*smrt a znovuzrození*”²²⁰. To znamená, že při noření do vody umírá člověk starý, jenž zemřít musí, aby se mohl zrodit člověk nový. *Znovu zrozenec* pak dostává život při vynořování z vody. Vody je v této svátosti užito zcela záměrně, neboť, jak voda smývá nečistoty, tak křest smývá hřích. Sice se do vody noří schránka tělesná, ale to, co především zažívá obrodu, je stránka duševní.

Stejně tak jako u zbylých dvou svátostí, tak i ve křtu je potřebná víra. Lutherovi se tedy jeví jako absurdní křtít novorozeňata, kojence, batolata a děti vůbec.²²¹ Jak by mohlo miminko, u něhož se ještě nerozvinula schopnost řeči, být vůbec schopno něčeho tak obrovského, jako je víra? Ideálním přijetím křtu je dosažení hranice věkové plnoletosti, doporučuje Luther. Neboť, přestože alespoň na našem území, patří plnoletost ještě do období dospívání, rozhodně se dokáže člověk rozhodovat rozumněji a s rozmyslem spíše ve věku osmnácti let než v pěti či deseti letech. Problematické je pro přijetí křtu bezpochyby také období puberty, kdy člověka ovládají hormony, jak Luther tvrdí. Poznává jak sám sebe, tak své okolí. A pro tuto životní fázi je typické experimentování. Proto není s podivem, že někteří experimentují právě s náboženským vyznáním.²²²

²²⁰ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of reformation*. London: John Murray, 1883, s. 192.

²²¹ Srov. tamtéž, s. 197-198.

²²² Srov. tamtéž, s. 204.

Ani zde si Jindřich neodpouští svůj útok na Luthera. I když Jindřich sám uznává svátost křtu, právě to kritizuje u Luthera, když píše, že Luther nadmíru „*vychvaluje křest.*“²²³ Z „*Babylonského zajetí*“ je zřejmé, že Luther dává přednost slovu před znamením. To Jindřich Lutherovi také vytýká, když staví obojí naroveň. Luther hlásá: Víra, víra a jen víra! Jindřich víru hlásá a prosazuje také, ale rozhodně jí nepřisuzuje takovou moc jako Luther. O tom, jak doufáme, přesvědčí následující citát: „*Žádný nemůže vystačit se svátostí bez víry, oboje se shoduje a spolupracuje.*“²²⁴

2.2.3 Svatá zpověď²²⁵

Přestože Luther původně uznává svátosti pouze dvě, nakonec k nim přidává ještě svátost třetí, tedy svatou zpověď, přestože ji chápe jako jakýsi dodatek ke křtu. A protože ve křtu je nám odpuštěn hřích prvotní, Luther rozumí potřebě vyznání se ze svých hříchů. Při zpovědi bychom mohli tedy onen hřích nazvat druhotným, leč závažným.

Svatá zpověď se skládá ze tří částí: „*lítost, zpověď, zadostiučinění*“²²⁶. O tom, jak má ale svatá zpověď vypadat, je dle Luthera předem rozhodnuto. Je zajímavé, že máme církví předložen návod, jak litovat, jak se zpovídat, jak svůj hřích odčinit. Zda jsou či nejsou vhodné odpustky v dané záležitosti, je neméně zajímavou otázkou. Právě z odpustků si někteří vytvořili velmi výdělečnou živnost, jež jim zajistila značný obnos, který by vystačil více než jednomu člověku na pokrytí celoživotních výdajů.

²²³ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 298.

²²⁴ Tamtéž, s. 310.

²²⁵ Ke svaté zpovědi také více na s. 84 (Textová příloha).

²²⁶ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 320.

Luther uznává zpověď za zavřenými dveřmi, v tajnosti. Je ale nezbytně nutné, aby se dotyčný hříšník vyzpovídal. Proč ale musí kvůli zpovědi navštěvovat kněze?²²⁷ Tomu opravdu Luther ne zcela rozumí. Je důležité, aby se hříšník někomu vyzpovídal, nejde o to, komu to bude, domnívá se Luther. Proto nabádá k tomu, že pokud někdo více věří někomu jinému než samotnému knězi, ať se raději obrátí na něj nežli na kněze. Luther také brojí proti povinnosti pravidelně docházet ke svaté zpovědi. Neboť ne každý potřebuje zpověď tak často, pokud se nejedná o nějaký vážnější hřích.²²⁸

Pokání pochopitelně směřuje k „*odpuštění hříchů*.”²²⁹ První částí pokání je tedy lítost, proto se jí budeme chvíli věnovat. Jindřich se domnívá, že „*slib a víra se zaměňují*”²³⁰, pravděpodobně jak v této svátosti, tak i ve zbývajících šesti svátostech, jež Jindřich uznává.

K lítosti

Přestože Jindřich považuje lítost za podstatnou část svátosti pokání, Lutherovi vytýká, že „*učí, že lítost je ohromná věc*.”²³¹ V opozici k údajnému Lutherovu učení o lítosti Jindřich tvrdí, že „*skrze slova slibu jsou všechny hříchy odpuštěny*.”²³² Lítost je bezpochyby důležitou záležitostí ve svátosti pokání, proč tedy proti ní Jindřich tak brojí? Jindřich spíše než lítost opět odsuzuje Luthera, jenž činí z lítosti ústřední bod celé svátosti pokání. A právě proti tomu se Jindřich vymezuje, když píše, že „*žádný smrtelník nemůže nikdy vědět, jak obrovská lítost je*

²²⁷ Srov. Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of reformation*. London: John Murray, 1883, s. 211.

²²⁸ Srov. tamtéž, s. 212.

²²⁹ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 318.

²³⁰ Tamtéž, s. 320.

²³¹ Tamtéž, s. 322.

²³² Tamtéž, s. 322.

žádána za smrtelný hřích.”²³³ Jindřich se tedy domnívá, že Luther vytváří klasifikaci hříchů, a následně také uvádí tresty za každý jednotlivý hřích.

Ke konfesi

Druhou, tedy prostřední částí svátosti pokání je konfese neboli zpověď. Jindřich opět kritizuje Luthera, v tomto případě za to, že „*je tak potěšen konfesí.*”²³⁴ Jindřich dále předestírá čtenářům svou domněnku o Lutherovi, a tou je, že „*tam, kde je hřích jakýmsi veřejným tajemstvím, tam by měl být vyznán veřejně.*”²³⁵ Jindřich se také zmiňuje o tom, že je Luther i v případě konfese kontroverzní osobností, neboť si protiřečí. Ve srovnání s veřejně známými hříchy totiž Luther dle Jindřicha v případě „*konfese tajných hříchů obrací.*”²³⁶ To, že Luther „*popírá, že by konfese tajných hříchů byla dokazatelná Písmem,*”²³⁷ předkládá Jindřich v „Obraně” svým čtenářům.

V daném případě Jindřich opět oponuje Lutherovi. Jindřich se totiž domnívá, že svátost pokání, stejně tak jako ostatní svátosti, byla ustanovena Bohem.²³⁸ V „Babylonském zajetí církve” se čtenáři dozvídají, že Luther navrhuje rezervaci některých hříchů. A za to navrhuje Jindřich Luthera, jak je jeho zvykem. Jedna z mála záležitostí, ve které se Jindřich s Lutherem shoduje, je ta, že „*žádný kněz nemá autoritu souzení.*”²³⁹ Z toho nám vyplývá, že ten, kdo bude soudit a zúčtuje na konci dní, bude jedině Bůh. Jindřich ve své knize uvádí Lutherovu myšlenku, která však není mylná, že „*slova Krista nebyla řečena jen kněžím, ale také všem věrným, tedy i laikům a ženám.*”²⁴⁰ Zda z toho Jindřich vyvozuje Lutherův pokus o emancipaci žen v duchovenstvu, objasníme záhy. Jindřich sám

²³³ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago:

Benziger Brothers, 1908, s. 322.

²³⁴ Tamtéž, s. 326.

²³⁵ Tamtéž, s. 326.

²³⁶ Tamtéž, s. 326.

²³⁷ Tamtéž, s. 328.

²³⁸ Srov. tamtéž, s. 330.

²³⁹ Tamtéž, s. 334.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 338.

odpovídá, když píše: „*Předpokládám, že odkdy apoštolové nedovolili ženě učit, Luther ji neudělá knězem.*”²⁴¹

Pokud by někomu tento Jindřichův předpoklad připadal jako nedostačující, jsme schopni podpořit ho druhou částí onoho tvrzení, jímž je, že dle Jindřicha Luther „*popírá, že by byl kněz, kdo není kazatel.*”²⁴² Pokud vezmeme v úvahu Jindřichovu námitku namířenou proti Lutherovi v její celistvosti, je možné uznat, že se jeví jako opodstatněná a pádná. Přesto jsme si vědomi toho, že právě v luteránských církvích jsou ženy svěceny na kněze. Bereme tedy v potaz, že sám Jindřich uznává, že dané souvětí je pouze jeho předpokladem nikoli futurologickou vizí, která se, jak je zřejmé, nenaplnila. Jindřich si tedy vskutku vypomáhá diplomacií, když uvádí, že předpokládá, nikoli že to ví, že to tak bude. Za to je hoden nemalého obdivu, když dokáže zaobalit kritiku Luthera do předpokladu.

Jindřich také Lutherovi vytýká to, že „*nazývá lidi ideálními, kteří jsou toho názoru, že okolnosti hříchu by měly být vyznány.*”²⁴³ V tomto bodě Jindřichovy kritiky Luthera není nutné být s Jindřichem zcela zajedno, a to především z toho důvodu, že okolnosti hříchu si zcela jistě zaslouží zvážení. Proto by bylo možné se zde přiklonit na stranu spíše Lutherovu nežli Jindřichovu. Poslední, co uvedeme ke konfesi, se může jevit až groteskní, možná o to víc si zaslouží představení. Jindřich ke konci podkapitoly o konfesi cituje Luthera: „*Nikdo nejspíš nemůže vyznat všechny své hříchy, protože si nemůže pamatovat všechny.*”²⁴⁴ Toto tvrzení pak Jindřich nazývá „*stupidním*”²⁴⁵. K tomu Jindřich dodává: „*Jak někdo může chtít vyznat něco, co není v paměti?*”²⁴⁶ Jestli zde jde Jindřichovi o zesměšnění Luthera, či ne, je pravděpodobně jasné. V případě Jindřicha se ale jeho námitce podívat nelze, neboť je uvedena právem a zapadá do kontextu.

²⁴¹ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 336.

²⁴² Tamtéž, s. 336.

²⁴³ Tamtéž, s. 340.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 342.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 342.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 342.

K satisfakci

Třetí, nedílnou součástí svátosti pokání je satisfakce, zadostiučinění. Luther tvrdí, že lidé nejsou s to porozumět satisfakci, která je jim předkládaná církví.²⁴⁷ Luther pak nazývá „pravou satisfakci renovací života.“²⁴⁸ Luther je tedy toho názoru, že na vině nesprávného uchopení satisfakce ve svátosti pokání je církev.

Tento úsudek pak Jindřich považuje za „pomluvu“²⁴⁹. Luther stojí proti upřednostňování prací před vírou. V tomto se staví Jindřich proti němu. Jindřich samozřejmě neupřednostňuje práce před vírou, pouze předkládá, že jsou také důležité, proto by jich křesťané měli užívat. Mimo jiné tím lidé podle Jindřicha dávají najevo svou lásku a oddanost k Bohu. I když tvrdit, že Luther zavrhuje všechny práce, se jeví jako tvrzení poněkud extrémního rázu, dokonce se jedná i o velmi zjednodušený pohled. Luther tedy nabádá k tomu, abychom se zaměřili na vlastní víru mnohem více než na celebrace ceremonií, neboť to, co podle Luthera ve svátosti působí hlavně, je víra. Toliko ke svátosti pokání.

2.2.4 Svátost konfirmace

Na předcházejících stranách jsme se pokusili popsat, jak Luther a Jindřich pohlíží na tři svátosti, které Luther za svátosti považuje. Na stranách následujících se budeme snažit o vystižení Lutherových a Jindřichových myšlenek o zbylých svátostech, které ale Luther jako svátosti nikdy sám neuznává. K biřmování bychom zmínili jen toto. Proč biřmování, když už jsme absolvovali křest, ptá se Luther. Zdůrazňuje, že nikde v Písmu nenalezneme ani jedinou konkrétní zmínku o biřmování. Nikde není psáno: Tak řekl Ježíš, aby lidé, kteří věří, byli biřmováni. Z Lutherova pohledu se tedy jedná o první svátost, která byla ustanovena katolickou církví, aby lépe manipulovala se svými oddanými ovečkami. V čem se všechny zbývající čtyři svátosti dle Luthera *nesvátosti* shodují, je to, že jim chybí to

²⁴⁷ Srov. Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 344.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 344.

²⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 344.

nejpodstatnější ze strany Boží, bez čehož nemůže a ani nesmí být daná věc zvaná svátostí, a tím je Boží slib.²⁵⁰

Zde si Jindřich neodpouští jednu ze svých mnoha urážek namířenou proti Lutherovi, o němž v souvislosti s jeho vyjádřením o svátosti konfirmace píše, že je „*impertinentní žvatlal*”²⁵¹. Jindřich opakuje stále dokola stejný podpůrný argument u každé svátosti, ani u svátosti konfirmace se mu nevyhýbá. Jde tedy o to, že stejně tak jako u všech ostatních svátostí, se i u svátosti konfirmace Jindřich domnívá, že „*byla instruovaná Kristem a posvěcená Jeho nejsvatější krví.*”²⁵² Jelikož dle Luthera nebyla svátost konfirmace instruovaná Kristem, jak se domnívá Jindřich, nýbrž církví, je Luther skálopevně přesvědčen, že ona svátost „*nepůsobí žádnou spásu.*”²⁵³ Jindřich je pochopitelně opačného názoru než Luther.

Jako reakci píše Jindřich pravděpodobně svou nejvíce negativní poznámku k Lutherově osobě a jeho učení: „*Nedokazuje nic, jen popírá vše.*”²⁵⁴ Luther sice nepopírá vše, nepopírá dokonce ani veškeré svátosti, ale někomu se Lutherova kritika takto jevit na první pohled zcela jistě může. Je ale nutné si uvědomit, že Luther nejen, že nepopírá všechny svátosti, tři hlavní dokonce vehementně obhajuje. Proto i když se tento Jindřichův úsudek může zdát sebelepší, nezakládá se na pravdě. Jedná se tedy pouze o Jindřichův nezakrytý zaujatý postoj vůči Lutherovi, a to je třeba mít stále na paměti. Jindřich používá s oblibou stále stejný argument, u Luthera tomu není jinak. Luther se ale ve své kritice svátostí opírá o Bibli, přičemž u čtyř svátostí píše, že nejsme schopni nalézt byt' jen jednu jedinou zmínku o dané svátosti v Písmu. I v případě konfirmace tomu tak je. Na to mu Jindřich odpovídá, že „*by mohl popřít instituci svátosti Večeře Páně, o jejíž instituci*

²⁵⁰ Srov. Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 215.

²⁵¹ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 354.

²⁵² Tamtéž, s. 354.

²⁵³ Tamtéž, s. 354.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 354.

sv. Jan nepíše vůbec nic."²⁵⁵ Jindřich tu ale opomíjí fakt, že Lutherovi ohledně svátostí zcela jistě nejde o to, v čem se jednotlivé novozákonní spisy shodují, či v čem si naopak odporují, nýbrž Lutherovi jde nejspíše o to, že o čtyřech svátostech se dle Luthera Písmo konkrétně nezmiňuje. Můžeme uvést, že manželství mezi mužem a ženou je v Bibli přirovnáno ke vztahu Krista k církvi svaté, ale to, jak alespoň Luther píše, neznamená, že by manželství mělo být svátostí. K tomu se ale vrátíme zanedlouho v části o svátosti manželství.

Pojednání o konfirmaci bychom mohli zakončit Jindřichovým zvoláním: „*Nenechme Luthera myslet si, že to je vítězný argument k dokázání neplatnosti svátostí.*“²⁵⁶ Na to Jindřich dodává, že „*Luther možná nerozumí, že tato svátost není žádná nová věc nebo marná fikce.*“²⁵⁷

2.2.5 Svátost manželství²⁵⁸

O svátosti manželství by každý křesťan měl vědět, že skutečně nenalezneme ani jednu jedinou přímou zmínku teologie manželství nikde v Bibli. Z čeho tedy vzešlo ustanovení svátosti manželství? Podle Luthera opět z naprostého nepochopení Písma. Dále Luther zdůrazňuje, že manželství existuje mnohem déle než samotné křesťanství. Tak proč zrovna křesťanské manželství má být svátostí? Jiná přece nejsou, odpovídá Luther. A nic jim to neubírá na jejich hodnotě. V Novém zákoně se píše o manželství, ale dle Luthera je to naprosto vytržené z kontextu. Neboť se jasně hovoří o manželství mezi církví a Ježíšem Kristem. Nejedná se tedy o manželství mezi mužem a ženou. Luther také poukazuje na to, že samotné slovo svátost bylo chápáno jako tajemství. Neměli bychom proto překrucovat slova, a všechna tajemství tak hned zvat svátostmi. Luther tvrdí, že manželství bylo zcela běžnou praxí již před příchodem křesťanství. Proč z toho tedy zrovna křesťané činí svátost, když lidé jiných vyznání takto nekonají, ptá se Luther. Z toho důvodu Luther „*učí, že pro to nikde*

²⁵⁵ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 354-356.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 356.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 360.

²⁵⁸ Více na s. 87 (Textová příloha).

není instruováno znamení.”²⁵⁹ Jak je již zřejmé, Jindřich v tomto Lutherovi oponuje svým argumentem o ustavení Kristem, nikoli církví.

Není nezajímavý Jindřichův názor na rozvody, který předkládá ve své knize. Jindřich v době tvoření onoho spisku brojí proti rozvodům, dokonce je označuje jako „nezákonné”²⁶⁰. To se může zdát jako vcelku humorné, když si uvědomíme, že v průběhu svého života Jindřich natolik obrací, že sám rozvody obhajuje, prosazuje a praktikuje. Jindřich upozorňuje Luthera na to, že Luther nerozumí, a tedy ho i chybně vykládá, když hovoří o manželství jako o tajemství, a nikoli o svátosti. Tato Jindřichova výtka určená Lutherovi ale není na místě, neboť Luther výborně rozumí jak hebrejskému, tak i řeckému jazyku. Uvést tento Jindřichův argument jsme si ale museli, přestože není pádný.

2.2.6 Svátost kněžství²⁶¹

Předposlední svátostí, kterou Luther za svátost nepovažuje, je svátost kněžství. Tato svátost podle Luthera nevychází z odkazu Ježíše Krista, nýbrž ji neustanovil nikdo jiný než papež. I z tohoto důvodu ji Luther neuznává. Nicméně všichni křesťané jsou si rovni v tom, že jsou všichni pokřtěni. Každý křesťan je tedy knězem, neboť může hlásat slovo Boží.²⁶² V Lutherově době si také kněží nárokují právo na přijímání podobojí způsobou, což je laikům zakázáno. To, jak je jasné z části o svatém přijímání, Luther naprosto odsuzuje a toto konání zavrhuje. Také je podle Luthera zarážející kněžský slib čistoty, o němž se podle něj Písmo taktéž nezmiňuje. Dále Luther neuznává zákaz vzdání se kněžství.

²⁵⁹ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 364.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 368.

²⁶¹ Více na s. 83 (Textová příloha).

²⁶² Srov. Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 232.

Všeobecně Luther považuje kněze své doby za ty, jež poslouchají spíše papeže než Boha. Zdá se, že Luther chce navrhnout, aby nastaly časy, kdy bude církev mimo područí papežské a papež bude sesazen ze svého ohromujícího trůnu. Na samý začátek této své podkapitoly Jindřich opět atakuje na Luthera svým vyjádřením: „*Požaduje mnoho věcí a brání a obhajuje ty nejhorší.*”²⁶³ To Jindřich doplňuje tím, že dle něj Luther ani vlastně sám „*nedokáže říct, čemu věří.*”²⁶⁴

Existenci všeobecného kněžství v křesťanství kupodivu nepopírá ani Jindřich, ani Luther. Ale Jindřich pak uvádí, že se Luther domnívá, že svátost kněžství „*není Božím nařízením.*”²⁶⁵ Pokud by kněžství mělo být svátostného rázu, mělo by to být uvedeno v Písmu, neboť dle Luthera „*ostatní v Písmu jasně je.*”²⁶⁶ Podle Jindřicha pak kněžství především odpovídá „*kázání lidem*”²⁶⁷. To by ani Luther zcela jistě nepopřel, ale nač z něj hned dělat svátost, zněla by Lutherova otázka.

Autor „Obrany” předkládá svůj názor, že „*kterýkoli kněz má moc očistit člověka od hříchů.*”²⁶⁸ S vysokou pravděpodobností je to zde míněno tak, že ne ve smyslu všeobecného kněžství, kdy by tedy byl schopen očišťovat od hříchů každý křesťan. Jedná se tu tedy nejspíše o ty, jež byli obdarováni svátostí kněžství, kterou však Luther za svátost nepovažuje. Jindřich pak vyjadřuje vztah Luthera k církvi poněkud zjednodušeně, když píše: „*Luther zuřivě zavrhuje celou církev.*”²⁶⁹ Luther zcela jistě nezavrhuje celou církev jako takovou, spíše dle Luthera nesmyslnou a uměle vytvořenou hierarchii, jež vede celou církev do záhuby, pokud bychom dovedli Lutherovy myšlenky do extrému. Ve spojitosti s církevní hierarchií píše Jindřich, že Luther „*popírá papežskou nadřazenost*”²⁷⁰, což Luther dokládá ve svém spisu

²⁶³ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 394.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 394.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 400.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 400.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 400.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 196.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 198.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 200.

„O babylonském zajetí církve”. Jindřich pak ještě připomíná, že Luther „*přirovnává papežství k tyranii.*”²⁷¹

2.2.7 Svátost posledního pomazání

Poslední svátostí, kterou Luther zavrhuje, je samozřejmě svátost posledního pomazání. Luther ovšem vůbec nerozumí, proč i tato záležitost je ustanovena jako svátost. Druhou věcí, kterou se v rámci této svátosti Luther zabývá, je kritika samotného užívání svátosti posledního pomazání. Proč by ji mělo být užíváno pouze před smrtí?²⁷² Vždyť v Bibli se píše, že křesťan má pomáhat, uzdravovat, a to nejen ve smrtelných případech. A v čem má člověk jistotu, že se neuzdravil samovolně, ale že to bylo právě touto svátostí? Podle Luthera je poslední pomazání pouhým spojením křtu a zpovědi. Jindřich pak ve své „Obraně” píše, že „*je evidentní, že apoštol nám dává toto pomazání jako svátost.*”²⁷³ Z toho Jindřich vyvozuje, že svátost posledního pomazání je svátostí zcela reálnou. Jindřich obhájí tuto svátost ve své době ještě skutečnou svátost posledního pomazání tím, že je dle něj důležitější „*uzdravení duše nežli těla.*”²⁷⁴ To je také jedna ze záležitostí, která vadí Lutherovi, a tedy to, proč poslední? K čemu pomazání, když se dotýčný téměř již nachází na druhém břehu?

2.2.8 Pasáže nezapadající do kontextu jednotlivých svátostí

Nyní si představíme několik pasáží, které byly vloženy přímo ke konkrétním svátostem v díle Martina Luthera „O babylonském zajetí katolické církve” a Jindřicha VIII. „Obrana sedmi svátostí”. Nejedná se však o pasáže, které souvisejí právě se svátostmi, proto jsme je vložili na toto místo. Můžeme říci,

²⁷¹ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 200.

²⁷² Srov. Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 238.

²⁷³ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 438.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 440.

že z převážné většiny jsou tvořeny osobními názory Jindřicha VIII. na Martina Luthera a jeho učení.

„Obrana sedmi svátostí” je kritikou Lutherova díla „O babylonském zajetí církve” a zároveň obranou svátostí, přičemž Jindřich píše o Lutherovi, že „*tento milosrdný muž nabízí svobodu všem, kteří se oddělili od církve.*”²⁷⁵ Očividně se zde nejedná o Jindřichovo velebení Luthera, ale spíše do očí bijící ironii. Luthera dále Jindřich označuje pojmy „*podlý a separovaný člen.*”²⁷⁶ Jindřich pak ještě vystupuje s tím, že „*Lutherova hereze vychází z jeho nepochopení biblického jazyka a mylné interpretace.*”²⁷⁷

Jindřichův názor na Luthera a jeho učení si zaslouží citování: „*Jeho srdce je zkažené a pusa naplněná hořkostí.*”²⁷⁸ Toto vyjádření namířené proti Lutherovi pak patří k těm mírnějším. Nejen v průběhu této jeho kapitoly se čtenáři dozvídají, jakými extrémními přívzvisky Jindřich Luthera označuje. Jindřich se domnívá, ne zcela neprávem, že Luther „*zlehčuje moc římského biskupa.*”²⁷⁹ V kapitole zaměřené na svaté přijímání nastupuje delší pasáž Jindřichovy negativní kritiky Lutherovy osobnosti a jeho učení. Uvedeme si zde pouze ty nejzajímavější části, jelikož se prolínají, není proto potřeba uvádět si je všechny ani v plném znění. Jindřich tvrdí, že Lutherovy „*myšlenky jsou docela protikladné k tomu, co předstírá.*”²⁸⁰ Je zajímavé, až zarážející, že kontroverzní osobností, za kterou Jindřich Luthera považuje, se zanedlouho stává i samotný Jindřich. Kdyby někdo Jindřichovi v daný moment řekl, že se tak stane, určitě by mu Jindřich nevěřil ani slovo, pravděpodobně by i byl schopen nechat dotyčného popravít. Ony Lutherovy protikladné myšlenky Jindřich přirovnává k tomu, že Luther „*jim sladce*

²⁷⁵ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 228.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 228.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 232.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 192.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 192.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 224.

*nabízí chléb v jedné ruce, ve druhé drží metlu.*²⁸¹ Jindřich pak Lutherovi prorokuje, že až nastane jeho čas, „*bude vyhozen z nebe.*”²⁸²

O lidech, kteří následují Martina Luthera, pak píše Jindřich toto: „*Volí si ho za svou hlavu, nyní bojuje za jejich svobodu; a demoluje Kristovu církev.*”²⁸³ Podle Luthera ale Kristovu církev ničí nekvalitní hierarchie, podle Jindřicha je to právě Luther a jeho stoupcí. Jindřich se domnívá, že, i kdyby byl Luther zastaven v danou chvíli, nebylo by to zavčasu, neboť již stačil napáchat značné škody v křesťanstvu, ne však nenapravitelné. Mohli bychom zde nastínit, že některé Jindřichovy argumenty a jeho kritika jsou primárně primitivní ve své podstatě a jeví se spíše jako urážka konkrétní osoby, namísto objektivních námitek proti Lutherovým názorům.

V tuto chvíli upustíme od Jindřichových pasáží a přejdeme k Lutherovým. Celou tuto podkapitolu pak zakončíme návratem k Jindřichovi a jeho názoru na odpustky. Již Luther si je vědom toho, že články víry ustanovuje římský biskup či koncil.²⁸⁴ V mnoha případech však články víry mají dle něj pramálo společného s původními myšlenkami Ježíše Krista. Samozřejmě je toto konání dle Luthera neadekvátní. Články víry by měly vycházet z Písma, ne z toho, co si usmyslí jedinec nebo jejich uskupení, hřímá z Lutherova spisku. Katolická církev prošla transformací. A to, co z ní zbývá, je v Lutherově době spíše církví papežovou nežli Kristovou. Církev se, jak tvrdí Luther, tímto jednáním odklání od toho, co zvěstoval Ježíš. Ten, kdo má hlavní slovo, je Bůh.²⁸⁵ Lidé se mají řídit Jeho příkázáními, a ne naopak. Zdá se však, že Bůh se má přizpůsobovat rozmarům kdejakého muže na papežském stolci, jenž z něj sesedne pomalu dřívě, než na něj usedl, kritizuje Luther.

²⁸¹ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 224.

²⁸² Tamtéž, s. 226.

²⁸³ Tamtéž, s. 316.

²⁸⁴ Srov. Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 195.

²⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 194.

Co se týče spásy, jediný, kdo o ní rozhoduje a kdo ji také uděluje, je Bůh, píše Luther. „*Není v moci žádného kněze ani papeže ji udělovat.*”²⁸⁶ Proto se žádný církevní hodnostář nemůže zaručit za Boha, že nám spásu udělí. I to je pouze v rukou Božích. A z nich nevytrhne spásu ani anděl, jenž má k Bohu mnohem blíže než pouhopouhý člověk.²⁸⁷ To, co nám podle Luthera Ježíš Kristus po sobě zanechal, je odkaz. Ten má pak být předáván dál.²⁸⁸ A ten, jenž nevěří a neuvěří, ale pouze se na oko chová správně, nemůže být spasen.²⁸⁹ Přestože se sebevíc snaží zavděčit všemožnými způsoby, nic to nemění na tom, že jeho srdce není naplněno vírou.²⁹⁰ To, čeho si Bůh žádá a na co hledí, je víra, nikoli světské zásluhy, věří Luther. V Božím plánu tedy neexistují strany: má dáti, dal. Na jedné straně lidská činnost a na straně druhé Boží spása. Takto to podle Luthera nefunguje. Pokud člověk nerozumí Ježíšově zvěsti z Písma či pokud se církev nachází v omylu, měla by se obrátit na evangelisty, je Lutherovým doporučením. A právě jejich životním posláním je vnášet více světla do tajemství Písma.

To, v co věříme, je Boží slib, tvrdí Luther. Pokud nevěříme ve slib Boží, nedá se hovořit o pravé víře. Luther se domnívá, že samotné uvěření neznamená téměř nic. To, oč tu skutečně běží, je víra v to, od čeho se celá křesťanská víra odvíjí, onen Boží slib. Bůh nám přislíbil příchod Mesiáše a Spasitele, jenž se také na poměrně krátkou dobu na zemi objevil. Ježíš nám pak na druhou stranu slíbil, že bude trpět za naše hříchy. Tak se také stalo, jak křesťané věří. Dále Ježíš mimo jiné zvěstoval příchod království nebeského. Zda již nastalo, nastává, nebo teprve nastane, je otázkou eschatologie. Hlavní problém v rozřešení této otázky tkví v tom, že v Bibli je užito nadměrného množství alegorií, přirovnání a mnoha dalších nejednoznačných jazykových prostředků a obrátů, které značně znesnadňují práci nejen eschatologii.

²⁸⁶ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 183.

²⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 183.

²⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 183.

²⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 183.

²⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 185.

I sám Luther upozorňuje na problematiku Písma, na její nejednoznačnost. Ale vždy, když si je jist, že by daná pasáž měla být chápána doslovně, dá to jasně najevo. Například tím, že cituje konkrétní verš. V jednoduchosti je krása. Samozřejmě nelze popřít, troufáme si říct, že větší část Bible je prodchnuta nejednoznačností, ale proč hledat něco jiného tam, kde nic jiného není? V čem tkví krása křesťanství, je dle Luthera právě jeho jednoduchost.

Luther dále odsuzuje ustanovování Božích zákonů papežem. Nikdo nedal papeži právo, aby překrucoval slova Boží, zdůrazňuje Luther. Papežové podle Luthera hledají v Písmu mezery, které by mohli zaplnit tak, aby z toho nakonec profitoval především papežský stolec sám. Zajatci jsou tedy v Babylonu všichni křesťané a utlačovateli právě zástupci papežského stolce.²⁹¹ Papež by ale samozřejmě zcela sám nic nezmohl, k tomu potřebuje pomoc od svých přívrženců věrných, stejně zaslepených, jako je on sám.²⁹² Proto volá Luther po nápravě podle něj zvráceného systému, neboť papežští věznitelé se svými koncily jsou vzdáleni od toho, co Ježíš Kristus mínil pojmem církev, píše Luther. Utlačování křesťané by se proto měli vzbouřit proti svému krutému vězniteli.²⁹³ Samotné zákony vymyšlené papežem jsou naprosto světské a s těmi božskými toho mají pramálo společného.²⁹⁴ Křesťan je nejen v době Lutherově odváděn od pravé víry. Co bylo příčinou tohoto rozptylování? Příliš mnoho práce, odvětlí Luther.

Jindřich se pochopitelně staví na stranu odpustků, přičemž si i on je vědom toho, a dokonce to předkládá, že „*papežské odpustky jsou sporné.*”²⁹⁵ V souvislosti s papežskou autoritou hovoří Jindřich o „*klíčích církve, jež dal Ježíš Kristus sv. Petrovi.*”²⁹⁶ Papežskou autoritu tedy alespoň v této době Jindřich očividně uznává

²⁹¹ Srov. Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 197.

²⁹² Srov. tamtéž, s. 197.

²⁹³ Srov. tamtéž, s. 197.

²⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 194.

²⁹⁵ Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: Benziger Brothers, 1908, s. 196.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 196.

a obhajuje. Je třeba si ale uvědomit, že o několik let později sám Jindřich papežskou autoritu popírá a zavrhuje s takovou vehemencí, jaká je vlastní i Lutherovi.

2.2.9 Lutherova odpověď na Jindřichovu „Obranu sedmi svátostí“

Luther je přesvědčen, že Jindřichova „Obrana sedmi svátostí“ je mnohem spíše než reakce či kritika Lutherova „O babylonském zajetí katolické církve“ útokem Jindřicha na Lutherovu osobu. Tento Lutherův pohled na danou záležitost není však tak zaujatý, jak se na první pohled může jevit.

Luther tedy očividně nezahálí a píše Jindřichovi odpověď na jeho „Obranu sedmi svátostí“. Luther pak svou odpověď vydává v roce 1522. Tento Lutherův spis nemůže být minimálně co do počtu stran poměřován ani s dílem „O babylonském zajetí katolické církve“ a ani s „Obranou sedmi svátostí“. Luther ve své odpovědi zesměšňuje osobnost Jindřicha VIII. a jeho „Obranu sedmi svátostí“, za níž Jindřich získal od hlavy katolické církve titul Obránce víry, jak jsme si již ozřejmili v průběhu této kapitoly.

Ihned po úvodním listu Luther ve své odpovědi opět útočí na papežskou moc, kterou neuznává a považuje ji za smyšlenou. Co podle Luthera ve skutečnosti „Obrana sedmi svátostí“ obsahuje, jak doufáme, přesvědčí následující citát: „*Král ve své knize²⁹⁷ mnohem více žvaní o mé²⁹⁸ cestě do Čech.*“²⁹⁹ Na to Luther navazuje připomínkou svého názoru na upálení mistra Jana Husa. A tentokrát Luther Husa dokonce považuje za nevinného. Na obranu Čechů Luther uvádí, že kdo by je považoval za sektu, tak „*sami františkáni mají okolo šesti sekt.*“³⁰⁰ Nikdo je za to také neztracuje, tak proč by tak měli činit v případě Čechů?³⁰¹

²⁹⁷ „Obrana sedmi svátostí“

²⁹⁸ Lutherově

²⁹⁹ Buchanan, E. S. *Luther's reply to king Henry VIII*. New York: Charles A. Swift, Inc., 1928, s. 2.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 3.

³⁰¹ Srov. tamtéž, s. 3.

Luther zesměšňuje ve své odpovědi Jindřicha mimo jiné i zvláštními osloveními jako například „*Ó, vznešený hrdino*”³⁰². Luther pak dále napadá samotný Jindřichův postup argumentace. Jindřich v „*Obraně sedmi svátostí*” využívá aristotelský, případně tomistický způsob argumentace. Na tomisty Luther ve své odpovědi také představuje vlastní názor: „*Tomisté jsou jen hloupý a jasně líný druh sofistů.*”³⁰³ To Luther doplňuje tvrzením, že „*Aristoteles je bůh tomistů.*”³⁰⁴ Luther předkládá ve své odpovědi onen „chybný” postup, jehož základnou je: „*Myslím si,*” ergo to tak musí být správně. Z toho dle Luthera vyplývají zásadní chyby v Jindřichově myšlení. Podle Luthera se ale rozhodně nejedná o správnou argumentaci. Jak se Luther domnívá, nepotvrzuje, ale zároveň také nevyvrací zhoła nic, a tudíž je neplatný.

Luther ještě ve své odpovědi pochybuje o mentálním zdraví anglického krále Jindřicha VIII., o němž píše, že „*jeden nedokáže říct, jestli tak jedná z prostého šílenství, nebo je Jindřichova hloupost vlastní jeho myšlení.*”³⁰⁵ Luther navíc odsuzuje Jindřichovu „*Obranu sedmi svátostí*” jako jednu obrovskou lež. Luther dále prorokuje katolické církvi, že „*moje*³⁰⁶ *učení vydrží a papež padne.*”³⁰⁷

Část své odpovědi Jindřichovi Luther věnuje sedmi argumentům, které se týkají primární křesťanské svátosti, a to svatému přijímání, což je jedna ze tří svátostí, jež Luther uznává, jak již víme z jeho pojetí svátostí. Všechny sedm argumentů si zde uvádět nebudeme, mimo jiné i proto, že některé jsou pouze jakousi obdobou jiných. Jedním z argumentů je: Kdyby skutečně měli přijímat podobou způsobem pouze kněží, pak by laici neměli přijímat podobou způsobem.³⁰⁸ Tímto argumentem Luther pravděpodobně poukazuje na podle něj domnělou absurditu odpírání přijímání podobou způsobem laiků. A Luther to dále dokládá tím, že pokud by bylo možné odepřít

³⁰² Buchanan, E. S. *Luther's reply to king Henry VIII*. New York: Charles A. Swift, Inc., 1928, s. 3.

³⁰³ Tamtéž, s. 6.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 15.

³⁰⁵ Tamtéž, s. 5.

³⁰⁶ Lutherovo

³⁰⁷ Buchanan, E. S. *Luther's reply to king Henry VIII*. New York: Charles A. Swift, Inc., 1928, s. 7.

³⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 25.

laikům svaté přijímání celé, pak by to mohlo být stejně pojímáno i v záležitosti svátosti křtu a svátosti pokání. Právě tyto dvě svátosti také Luther prosazuje a obhajuje.

Luther si pak ani na samotném závěru onoho spisku neodpouští atak na Jindřicha VIII. a papežství, takže prakticky končí tím, čím svou odpověď započal: „*A tak dávám sbohem šílenému králi a nešťastnému obránci babylonského zajetí a jeho papežské církvi.*”³⁰⁹ Přestože sám Luther zatracuje Jindřicha za to, že jeho „Obrana sedmi svátostí” je pouze Jindřichovým útokem na Lutherovu osobu a ne objektivní kritikou Lutherova „O babylonském zajetí katolické církve”, Luther totéž činí ve své odpovědi Jindřichovi. Luther totiž zcela nezakrytě napadá nejen Jindřichovu argumentaci platnosti všech sedmi svátostí, ale i Jindřichovu duševní nerovnováhu a celou Jindřichovu osobnost.

³⁰⁹ Buchanan, E. S. *Luther's reply to king Henry VIII.* New York: Charles A. Swift, Inc., 1928, s. 57.

3 SHRNUTÍ REFORMACE V ANGLII

Jindřichovo smýšlení jsme schopni nastínit prostřednictvím průběhu náboženské reformace v Anglii, jež probíhá za Jindřichovy vlády a pod jeho vedením.

Téma reformace v Anglii je například zpracováno G. Constantem. Autor knihy považuje Jindřichovu reformaci v podobě založení anglikánské církve za „epizodu věčného konfliktu mezi církví a státem.“³¹⁰ Z toho bychom mohli vyvodit, že to, co bylo problémem v Anglii ještě před Jindřichem, vygradovalo právě s postavou Jindřicha VIII. Byli bychom tedy schopni se zamyslet nad tím, zda by Jindřich podnikl dané reformační kroky, kdyby neměl k dispozici tolik odstrašujících příkladů z dob minulých v podobě králů neúspěšně vystupujících proti papeži. To by byly ale pouhé spekulace.

3.1 PŘÍČINY REFORMACE V ANGLII

Proto se obrátíme na G. Constanta, jenž nalézá několik příčin Jindřichova reformačního úspěchu, které zde představíme. Za jednu z oněch příčin pokládá Constant to, že „v šestnáctém století je duchovní jednota oslabena.“³¹¹ Pokud připočteme fakt, že v téže době „se severní Evropa rozpadá na nezávislé národní církve“³¹² a že v dané chvíli v Římě „není již po čtyři staletí žádný anglický papež“³¹³, není možné se pak podívat nad Jindřichovým rozhořčením ani nad jeho převratnou reformací. Že tomu je v Jindřichově době již čtyři sta let od posledního papeže anglického původu je podstatnou informací, neboť o tuto pozici usiluje právě v Jindřichově době mimo jiné i kardinál Tomáš Wolsey, jeden z Jindřichových nejbližších, tedy alespoň dokud si Jindřicha nepopudil proti sobě. Přesto přese všechno nalézáme jednu záležitost, jež se zprvu může jevit jako překážka případné reformace v Anglii, ale překážkou není, a to, že „církev v Anglii má jedno spojení s Římem, svého vlastního legáta.“³¹⁴ Toto se jako překážka zcela jistě jevit může, ale „když padne jeden, ostatní

³¹⁰ Constant, G. *The reformation in England*. New York: Harper & Row, Publishers, 1966, s. 1.

³¹¹ Tamtéž, s. 3.

³¹² Tamtéž, s. 3.

³¹³ Tamtéž, s. 6.

³¹⁴ Tamtéž, s. 7.

padnou také”³¹⁵, by mohlo být pro případného reformátora pozitivní domněnkou. A toho si byli Jindřich VIII. a Anna Boleynová vědomi.³¹⁶ A možná proto také toho Jindřich s Annou využívají.

3.1.1 Legatus natus

Spíše pak jako zajímavost se může zdát autorovo upozornění na to, že poté, co „*se Jindřich rozchází s Římem, uděluje Cranmerovi titul legatus natus, titul vytvořený arcibiskupem z Canterbury ve dvanáctém století.*”³¹⁷ Onen titul pak má prezentovat „*vágní svazek mezi římskou církví a církví v Anglii.*”³¹⁸ Zda se udělením onoho titulu snaží vymezit proti katolické církvi, může být diskutabilní. Každopádně tímto zcela uměle vytvořeným titulem dává Jindřich jasně najevo, že vztahy, jež dříve panovaly mezi Římem a Anglií, berou v danou chvíli za své. Může být ale takovéto řešení diplomatické? Jistě může, neboť Jindřich naznačuje, že, přestože již sám nežije v katolické víře, má ji stále v úctě, alespoň se tak domníváme. Jestliže tomu tak skutečně je, pravděpodobně tehdejší papež nemusí být tímto konáním natolik pohoršen, jak by si mnozí mohli myslet.

3.2 JINDŘICH PROTI PAPEŽI

Je známo, že Jindřich začíná svou „Obranu sedmi svátostí” obhajobou papežské autority, sám ji ale zanedlouho vehementně popírá tak, aby se mohl prohlásit za nejvyššího představitele anglikánské církve. Tento svůj posun v myšlení předkládá Jindřich i tím, že doporučuje k četbě Tyndalovo dílo „*Practise of Prelates*” z roku 1530.³¹⁹ Tímto svým literárním počinem Tyndale totiž „*atakuje na římskou hierarchii.*”³²⁰ Proto Jindřich zuřivě hlásá: Čtěte ji!

³¹⁵ Constant, G. *The reformation in England*. New York: Harper & Row, Publishers, 1966, s. 7.

³¹⁶ Srov. tamtéž, s. 7.

³¹⁷ Tamtéž, s. 7.

³¹⁸ Tamtéž, s. 7.

³¹⁹ Srov. tamtéž, s. 16.

³²⁰ Tamtéž, s. 16.

3.2.1 Jindřich hlavou světské i církevní moci

Když se král, nejvyšší představitel světské moci, prohlašuje zároveň za nejvyššího představitele církve, očividně se zde prolíná oblast sakrální s profánní. Pochopitelně tedy v Anglii za Jindřichovy vlády není s podivem, že má velký vliv v Parlamentu, přičemž ale Constant upozorňuje na to, že „*Jindřich VIII. má větší vliv ve Sněmovně lordů, kde může zakládat nová místa.*”³²¹ V jiných zemích by se jednalo o záležitost čistě politickou, ale v poměrech reformace, kterou Jindřich nastoluje, se jedná i o záležitost náboženskou, či spíše nábožensko-politickou. Jak jsme již zde poukázali, reformace v Anglii není bezmyšlenkovitou akcí jednoho muže, jedná se o delší proces, jehož závěrem je vytvoření anglikánské církve.³²² Tato reformace pak dle Constanta „*je způsobena kombinací akce Parlamentu a krále*”³²³, což je nepopiratelný fakt. Je ale potřeba si uvědomit, že Jindřich „*nevytváří faktory této duchovní revoluce.*”³²⁴ Dalo by se tedy říci, že se Jindřich ocitá ve správnou dobu na správném místě? Záleží samozřejmě na tom, z jakého úhlu pohledu se na danou situaci pohlíží, zda z pohledu katolické církve, či z pohledu církve anglikánské. Jedni by totiž byli schopni tvrdit, že ne, druzí naopak ano.

3.2.2 Příčiny rozvodu Jindřicha VIII. s Kateřinou Aragonskou a zároveň rozkolu s katolickou církví

Z předešlého výkladu by mělo být již patrné, že Jindřichův rozkol s katolickou církví není primárně zapříčiněn neochotou tehdejšího papeže k udělení dispenze, které si Jindřich žádá, jedná se o více okolností. Dokonce ani, když se poprvé Jindřich započiná zabývat myšlenkou rozvodu s Kateřinou Aragonskou, není na vině Anna Boleynová³²⁵, jeho budoucí metresa a následně manželka. Poprvé Jindřich zatouží po rozvodu s Kateřinou, když ještě ani nezná Annu Boleynovou, zachvacuje ho panika z vidiny, že mu Kateřina nepovine mužského dědice, což by byla ohromná potupa a pohroma pro rod Tudorovců. Jindřichovy obavy z nepřítomnosti synů z manželství

³²¹ Constant, G. *The reformation in England*. New York: Harper & Row, Publishers, 1966, s. 29.

³²² Srov. tamtéž, s. 32.

³²³ Tamtéž, s. 33.

³²⁴ Tamtéž, s. 33.

³²⁵ Srov. tamtéž, s. 44.

s Kateřinou docházejí naplnění. Jediným potomkem, vzešlým z tohoto manželského spojení, jenž se dožívá dospělosti, je Marie Tudorovna, později řečená Krvavá. V daný moment Jindřich naléhá, „*aby byl deklarován dispenz pro anulaci prvního Jindřichova manželství, takže by si mohl vzít, koho by chtěl.*”³²⁶ Jindřich vymýšlí tento plán kvalitně, leč realizace se nekoná z důvodu neudělení dispense papežem.

3.2.3 Papežovo odmítnutí udělení dispense

Papež nevychází vstříc Jindřichovi ani v případě další Jindřichovy žádosti o anulaci jejich manželství, tentokrát mimo jiné také proto, že Kateřina Aragonská je tetou tehdejšího císaře Karla V. A přece jen je třeba uznat, že Karel by měl mnohem méně obtíží s výpravou do Říma než Jindřich. Karel by také pravděpodobně dokázal udeřit s větší razancí než Jindřich. I proto je pro papeže záhodno vyhovět spíše Karlovi než Jindřichovi. Před samotným rozhodnutím pak papež předstírá nestrannost a dává prošetřit celý případ Jindřichova manželství s Kateřinou mnohým učencům. Totéž však činí i Jindřich. Pochopitelně někteří z učenců se přiklánějí na stranu Jindřichovu, jiní zas na stranu Kateřininu. „*23. července bylo stanoveno konečné rozhodnutí.*”³²⁷ Papež rozhoduje ve prospěch královny Kateřiny, anulace manželství se tedy nekoná, alespoň ne ze strany katolické církve. Tento výsledek především podlamuje pozici Wolseyho. A „*jak Wolsey předpovídá, jeho pád podvrací převrat církve v Anglii.*”³²⁸ V době, kdy je Jindřich z pohledu katolické církve stále ženatý s Kateřinou, „*je v obrovské tajnosti oženěn s Annou Boleynovou.*”³²⁹ V září 1533 se pak Jindřichovi a Anně rodí dcera Alžběta.³³⁰

³²⁶ Constant, G. *The reformation in England*. New York: Harper & Row, Publishers, 1966, s. 53.

³²⁷ Moberly, C. E. *The early Tudors. Henry VII.: Henry VIII.* New York: Charles Scribner's Sons, 1889, s. 161.

³²⁸ Constant, G. *The reformation in England*. New York: Harper & Row, Publishers, 1966, s. 75.

³²⁹ Tamtéž, s. 84.

³³⁰ Srov. tamtéž, s. 88.

3.2.4 Postoj arcibiskupa z Canterbury k rozvodu Jindřicha a Kateřiny

Ale již v roce 1530 je schéma anglikánské církve kompletní.³³¹ Král je poté vyhlášen „*protektorem a hlavou anglikánské církve a kléru.*“³³² Z Říma pak k Jindřichovi doráží rozhodnutí o jeho exkomunikaci papežem. V té době vchází v Anglii v platnost zákon udělující pravomoc rozhodovat o dispencích arcibiskupovi z Canterbury.³³³ V roce 1533 pak právě arcibiskup z Canterbury, což je tehdy Tomáš Cranmer, rozhoduje ve věci rozvodu ve prospěch Jindřicha, to znamená v neprospěch Kateřiny. Anna se tím v daný moment stává jedinou právoplatnou manželkou Jindřicha, přičemž „*jejím dětem je zákonem zajištěn nástup na trůn.*“³³⁴

3.3 AKT ŠESTI ČLÁNKŮ Z ROKU 1539

Váhu můžeme přisuzovat roku 1539, kdy v jeho první polovině Parlament schvaluje takzvaný akt šesti článků.³³⁵ Tento akt pak má vnést světlo do problematických otázek křesťanství.³³⁶ Úplně „*první ze šesti článků jasně proklamuje transsubstanciaci.*“³³⁷ „*Druhý článek pak deklaruje, že přijímání podobojí způsobou je nezbytné pro spásu.*“³³⁸ Třetí článek se vyjadřuje ve prospěch kněžského celibátu.³³⁹ „*Čtvrtý článek zavrhuje manželství pro ty, kteří složili slib cudnosti.*“³⁴⁰ Za páté se tvrdí, že privátní mše jsou povolené, neboť tímto uctíváme Boha.³⁴¹ Poslední, šestý článek předkládá, že „*vyznání užívané v církvi pochází od Boha.*“³⁴²

³³¹ Srov. Constant, G. *The reformation in England*. New York: Harper & Row, Publishers, 1966, s. 92.

³³² Tamtéž, s. 94.

³³³ Srov. tamtéž, s. 112.

³³⁴ Tamtéž, s. 121.

³³⁵ Srov. tamtéž, s. 417.

³³⁶ Srov. tamtéž, s. 417.

³³⁷ Tamtéž, s. 419.

³³⁸ Tamtéž, s. 420.

³³⁹ Srov. tamtéž, s. 420.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 420.

³⁴¹ Srov. tamtéž, s. 420.

³⁴² Tamtéž, s. 420.

ZÁVĚR

Tato závěrečná práce je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se zabývá osobnostmi Jindřichovy doby, které ho svým myšlením a literárním působením ovlivnily. První podkapitola první kapitoly se zabývá osobností Niccola Machiavelliho a především jeho dílem „Vladař“. Druhá podkapitola se zaměřuje na Jindřichova blízkého přítele Tomáše Mora a jeho věhlasné dílo „Utopii“. Poslední, tedy třetí podkapitola stejné kapitoly seznamuje čtenáře se třemi literárními počiny Martina Luthera. Druhá kapitola této diplomové práce začíná životopisy Martina Luthera a Jindřicha VIII. z rodu Tudorovců. Druhá kapitola pak dále ozřejmuje postoj Martina Luthera a Jindřicha VIII. ke svátostem, jež jsou uznávány katolickou církví. Martin Luther ve svém díle „O babylonském zajetí církve“ brojí proti čtyřem ze sedmi svátostí. Jindřich je následně ve své „Obraně sedmi svátostí“ obhajuje, tím stojí v opozici proti Martinu Lutherovi. Třetí, poslední kapitola této závěrečné práce je jakousi sumarizací průběhu reformace v Anglii, která proběhla právě za Jindřicha VIII. Završením oné Jindřichovy reformace pak pochopitelně bylo vytvoření anglikánské církve.

Cílem této diplomové práce bylo obeznámení čtenářů s teologickým myšlením Jindřicha VIII. Určitě se mnozí mohou pýt, zda tento anglický panovník vůbec oplýval teologickým myšlením či nikoli. Z naší závěrečné práce by mělo být patrné, že jsme pracovali s předpokladem, že Jindřich teologické myšlení vskutku nepostrádal, přestože průběh reformace může svědčit o pravém opaku. Cíl, jak doufáme, byl tedy naplněn.

Je samozřejmě diskutabilní, jak by to bylo bývalo dopadlo, kdyby byl Jindřich VIII. žil v jiné době. Tato myšlenka není vůbec nezajímavá. S vysokou pravděpodobností by nebyla založena anglikánská církev. A pokud by žil na jiném území, dospěli bychom ke shodnému závěru jako v prvním případě, tedy k nevytvoření anglikánské církve. O vzniku anglikánské církve jsme psali na konci této práce.

Neméně závažnou otázkou může být, jež tu však v průběhu práce nebyla ani nadnesena, a tedy ani řešena, zda vytvoření anglikánské církve byl pouhý Jindřichův kalkul za účelem uchvácení totální moci, či zda ho hnalo právě teologické myšlení. Věříme, že to druhé, leč diskuze zůstává otevřená.

Jak již zde bylo v samém úvodu nadneseno, české literatury k dané problematice je bohužel mizivé množství. To je zarážející, když si uvědomíme, že jak Jindřich VIII., tak Luther jsou významné osobnosti církevních dějin. Jindřich VIII. ani Martin Luther nám nejsou zeměpisně tak vzdálení, aby bylo o nich do češtiny přeloženo tak málo literatury. Není nám však jasné, zda je to způsobeno nezájmem českých čtenářů, či zkrátka žijeme v prostředí, ve kterém ani Jindřich, ani Luther nemají co nabídnout. Jejich myšlení totiž může být zcela jistě vztaženo i na dobu současnou, v níž žijeme. Jejich myšlenky jsou tedy i dnes aktuální, a to i v našem prostoru.

Tato závěrečná práce určitě zcela nevyčerpala tematiku Jindřichova teologického myšlení. Dalo by se obeznámit detailněji s průběhem Jindřichovy reformace v Anglii i detailněji rozebrat jeho dílo „Obranu sedmi svátostí“. Proto nabádáme všechny čtenáře, aby prohloubili své znalosti o Jindřichovi VIII. z rodu Tudorovců a celkově o Jindřichově reformaci v Anglii.

Seznam literatury

Althusser, L. *Machiavelli and Us*. London, New York: Verso, 2000. ISBN 1-85984-282-8.

Brémond, H. *Sir Thomas More (The Blessed Thomas More)*. London: R&T. Washbourne, 1920. ISBN neuvedeno.

Buchanan, E. S. *Luther's reply to king Henry VIII*. New York: Charles A. Swift, Inc., 1928. ISBN neuvedeno.

Bunsen, Ch. *Life of Martin Luther*. Boston and New York, Houghton Mifflin Company, 1859. ISBN neuvedeno.

Brewer, J. S. *The reign of Henry VIII. from his accession to the death of Wolsey in two volumes. – vol. I*. London: John Murray, 1884. ISBN neuvedeno.

Constant, G. *The Reformation in England*. New York: Harper & Row, Publishers, 1966. ISBN neuvedeno.

Encyklopedický institut Československé akademie věd. *Malá československá encyklopedie. IV. svazek M-Pol*. Praha: ACADEMIA, 1986. ISBN neuvedeno.

Fisher, H. A. L. *The political history of England in twelve volumes. V. History of England from the accession of Henry VII. to the death of Henry VIII.; 1485 – 1547*. London, New York and Bombay: Longmans, Green and Co., 1906. ISBN neuvedeno.

Flower, B. O. *The century of Sir Thomas More*. Boston: Arena Pub. Co., 1896. ISBN neuvedeno.

Ford, N. *Niccoló Machiavelli: Florentine statesman, playwright, and poet*. New York: The Rosen Publishing Group, Inc., 2005. ISBN 1-4042-0316-8.

Henry VIII.; O'Donovan, L. *Defence of the Seven Sacraments*. New York, Cincinnati, Chicago: BENZIGER BROTHERS, 1908. ISBN neuvedeno.

Kramerová, L. *Vhled do pojednání Martina Luthera: Křesťanské šlechtě německého národa respektující reformaci křesťanstva*. České Budějovice, 2012. Nепublikovaný rukopis.

Krchňák, A. *Čechové na Basilejském sněmu*. Řím: Křesťanská akademie, 1967. ISBN neuvedeno.

Lojková, V. *Náboženské přesvědčení Jindřicha VIII*. Ústí nad Labem, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Vedoucí práce M. A. Brandon. Pedagogická fakulta. Katedra anglistiky.

Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883. ISBN neuvedeno.

Machiavelli, N. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001. ISBN 80-7203-391-3.

McGiffert, A. *Martin Luther, The Man and his work*. New York: The century co., 1911. ISBN neuvedeno.

Moberly, C. E. *The early Tudors. Henry VII.: Henry VIII.* New York: Charles Scribner's Sons, 1889. ISBN neuvedeno.

More, T. *Utopie*. Praha: Mladá fronta, 1978. ISBN neuvedeno.

Pollard, A. F. *Henry VIII*. London, New York and Bombay: Longmans, Green and Co., 1905. ISBN neuvedeno.

Rein, W. *The life of Martin Luther*. New York: Funk & Wagnalls, Publishers, 1883. ISBN neuvedeno.

Singmaster, E. *Martin Luther: The story of his life*. Boston and New York: Houghton Mifflin Company, 1917. ISBN neuvedeno.

Skinner, Q. *Machiavelli: A very short introduction*. New York: Oxford University Press, Inc., 2000. ISBN 978-0-19-285407-0.

Stearns, F. P. *Napoleon and Machiavelli*. Cambridge: The Riverside Press, 1903. ISBN neuvedeno.

Tischer, J. F. W. *Life of Martin Luther*. Místo vydání (neuvedeno): Salmon S. Miles, 1841. ISBN neuvedeno.

Tytler, P. F. *Life of king Henry the Eighth*. Edinburgh: Oliver&Boyd, Tweeddale Court and Simpkin, Marshall, & Co., London, 1837. ISBN neuvedeno.

Unger. *Niccoló Machiavelli: Biography*. New York: Simon & Schuster, Inc., 2011. ISBN (ebook) 978-1-4391-9389-1.

Valčo, M.; Valčová, K. *Teologické poslanstvo Lutherovej reformácie a výzvy súčasnej doby*. Žilina: EDIS-vydavateľstvo, 2012. ISBN 978-80-554-0552-0.

Villari, P. *Niccoló Machiavelli*. London: T. Fisher Unwin, 1892. ISBN neuvedeno.

Viroli, M. *Machiavelli's God*. New Jersey: Princeton University Press, 2010. ISBN 978-0-691-12414-8.

Seznam příloh

Textová příloha Shrnutí Lutherových *Dvaceti sedmi článků respektujících reformaci*

Textová příloha

Shrnutí Lutherových *Dvaceti sedmi článků respektujících reformaci*

Dvacet sedm článků respektujících reformaci je kapitola z díla Martina Luthera „Křesťanské šlechtě německého národa“, s níž jsme se seznámili ve druhé kapitole této diplomové práce. Před přistoupením k samotným článkům, přiznáváme, že názvy jednotlivých článků nepocházejí od Luthera. Vytvořili jsme je, abychom se v nich lépe orientovali.

O ANÁTECH

Za prvé, Luther požaduje, aby bylo zakázáno placení anátů. Veskrze žádá jejich celkové zrušení.

OSVOBOZENÍ NĚMECKA

Dále by se německý národ měl osvobodit z područí římské nadvlády.³⁴³ A to i v případě, jak píše Luther, že by se německý národ měl spojit s národy jinými.

FINANCOVÁNÍ ŘÍMEM

Také by se mělo zabránit financování světských záležitostí Římem.³⁴⁴ V této souvislosti opět nevybíravě odsuzuje Luther papežský úřad, a to takto: „*Vláda papeže souhlasí s vládou apoštolů tak dobře, jako Lucifer s Kristem, peklo s nebem, noc se dnem, a přesto se nazývá křesťanským vikářem a nástupcem apoštolů.*“³⁴⁵ Jak je možné snadno vyzorovat, Luther v tomto svém srovnání na první místo staví onu temnější, ohavnější stránku. Tímto předstihem zla před dobrem se s vysokou pravděpodobností snaží poukázat na naprostou zkaženost, shnilost a možná i absurditu celého papežského úřadu. Jsme schopni Lutherovu nenávist vyvodit

³⁴³ Srov. Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 44.

³⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 45.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 46.

také z toho, že téměř ve všech kapitolách svých děl podává pochopitelně svou subjektivní kritiku, která se týká podle něj zcela nesmyslného papežského úřadu.

O ROZHODOVACÍ MOCI

„*O církevních záležitostech by měla rozhodovat pouze církev, píše Luther. A zase na druhou stranu o světských záležitostech by měly rozhodovat pouze světské autority.*”³⁴⁶ To je již známo z předcházejících kapitol této diplomové práce. Dokonce je to jeden z oněch dvaceti sedmi článků. V tomto článku dále Luther upozorňuje na to, že, přestože toto ustanovení církev uznává a zastává, koná tak však pouze jaksi na oko, neboť ve skutečnosti činí naprostý opak. Plete se tak do věcí, do kterých jí nic není, a přesahuje tím vlastní pravomoci. Neprávem tedy zasahuje do usnesení jednotlivých panovníků, což je podle Luthera dokonce trestné. V této pasáži také dále Luther zdůrazňuje, že „*v Římě si nikdo nevšímá, co je správné a co je špatné, ale jen co jsou peníze a co peníze nejsou.*”³⁴⁷ To znamená, že by se dalo říci, že jakési ústředí katolické části křesťanstva, jak bychom mohli Řím nazvat, bylo za Lutherova života hnáno pouze vidinou zisku a vlastního obohacení. Právě zde Luther píše, že je zcela nakloněn pomoci ze stran jiných národů. Neboť tuto pomoc by využili k osvobození německého národa od církevního utlačovatele, papeže, a jemu podobných. Přestože mohly být mezi německým národem a oním jiným národem v minulosti rozbroje, je Luther ochoten zakopat válečnou sekeru. Je tedy nakloněn budoucímu smíru. To vše by Luther vykonal pro svobodu svého německého národa. „*Takto konat je Luther schopen i z toho důvodu, že se domnívá, že vše je lepší než prohnílost papežské nadvlády.*”³⁴⁸

³⁴⁶ Kramerová, L. *Vhled do pojednání Martina Luthera: Křesťanské šlechtě německého národa respektující reformaci křesťanstva*. České Budějovice, 2012. Nепublikovaný rukopis, s. 9-10.

³⁴⁷ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 47.

³⁴⁸ Kramerová, L. *Vhled do pojednání Martina Luthera: Křesťanské šlechtě německého národa respektující reformaci křesťanstva*. České Budějovice, 2012. Nепublikovaný rukopis, s. 10.

ŘÍM A JEHO FINANCE

Luther by také zabránil financování Říma na úkor ostatních. Zde se jedná o ono Lutherovo doporučení, aby lidé nesmyslně nefinancovali církve, neboť církve využívá tyto finance pouze pro vlastní potřebu, nikoli k pomoci bližním, tvrdí Luther. Být představitelem církve neznamená totiž jen být zaměstnancem, nýbrž dotyčný by si měl uvědomit, že to je především poslání. Proto by měl svým jednáním obohacovat nikoli sám sebe, ale právě své sestry a bratry ve víře v Ježíše Krista. Měl by také kultivovat křesťanství, nikoli ho hanit, kazit, znehodnocovat. Nejedná se tedy o kvantitu oveček, neměl by se proto snažit pouze o co nejrychlejší nárůst množství křesťanských věřících. Měl by si spíše hledět kvality jejich víry.

REZERVOVANÉ PŘÍPADY

Ve svém již šestém článku Luther volá po „*odstranění rezervovaných případů*.”³⁴⁹ A z jakého důvodu je pro toto Luther? Neboť podle Luthera „*žádný opat, biskup ani papež nemá moc rezervovat žádný případ*.”³⁵⁰

O PAPEŽSKÉM STOLCI

„*Římský biskupský stolec musí zrušit papežské úřady a zmenšit se*,”³⁵¹ hřímá Luther. A to mimo jiné i z toho důvodu, že se papež pyšní pravomocemi, které mu ve skutečnosti vůbec nenáleží, ale které si pouze zjištně přivlastňuje, je Lutherovým názorem. Podle Luthera tedy existuje zbytečně mnoho církevních hodnostářů a církve se zbytečně rozrůstá. A utlačuje další a další území místo toho, aby si hleděla křesťanských úspěchů. Proto není s podivem, že jsou vymyšleny a vytvářeny nové funkce, když je čím dál více církevních hodnostářů, přibližuje danou problematiku Luther.

³⁴⁹ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 48.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 48.

³⁵¹ Tamtéž, s. 49.

PANOVNÍKŮV TREST NAD PAPEŽEM

Pokud papež či církve zasahují do světských záležitostí, pak Luther nabádá panovníka, kterému bylo takto papežem ukřivděno, aby se vzepřel a potrestal tuto opovážlivost, neboť na to má plné právo, píše Luther. Pokud tedy papež či církve vydávají výnosy, jak se jim zlíbí, jež se týkají poddaných onoho panovníka, nikoli papeže, o světských věcech. Tím zasahují do panovníkovy pravomoci, na což by ho pochopitelně měli upozornit jeho rádci. Ale to pouze v případě, že by nebyli poslušnými a ochočenými posluhovači svého pána, papeže. A měli by vlastní svědomí a názory, což je v Lutherově době spíše výjimečnou nežli běžnou záležitostí. To, že se papež za Lutherova života domnívá, že celý křesťanský svět patří pouze jemu a nikomu jinému je samozřejmě zcela mylná domněnka, a to jednoho či několika mála mužů.

PAPEŽSKÁ MOC

V již devátém bodě svých dvaceti sedmi článků se Luther nepřekvapivě obrací se svými radami na papeže. Konkrétně se vyjadřuje k papežovým pravomocem: „*Papež by neměl mít žádnou moc nad panovníkem, s výjimkou jeho pomazání a korunování na oltáři.*”³⁵²

OSVOBOZENÍ ZEMÍ OD ŘÍMA

Zde Luther nabádá státy, jež se cítí utlačované, aby se vzbouřily proti papežské tyranii a pokusily se osamostatnit. Nikdo, pochopitelně ani samotný papež nemá žádné právo na to, aby je utlačoval. Ať se tedy jednotlivé státy klidně spojí a vzbouří se společně proti římskému hříšníkovi, jenž je právě jedním z největších hříšníků vůbec, domnívá se Luther.

³⁵² Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 52.

PAPEŽSKÁ OPOVÁŽLIVOST

I v tomto bodě Luther kritizuje papeže a zvyky, jež vyžaduje po ostatních, pouze proto, aby opět poukázal na svou mylnou nadřazenost. Zde Luther odsuzuje zvyk líbání papežových nohou, jenž připadá Lutherovi jako totálně degradující. Dokonce ho nazývá nejen „*nekřesťanským*,”³⁵³ ale ještě „*antikřesťanským*.”³⁵⁴ Právě v případě líbání nohou papež zdůrazňuje svou domnělou výjimečnost a smyšlenou nadřazenost nad ostatními křesťany. A to, že je mu toto jednání mlčky trpěno, je poněkud zarážející, tvrdí Luther. Jak se asi musí cítit člověk, jenž je jako zvíře nucen k tomu, aby druhému člověku líbal nohy?

POUTĚ DO ŘÍMA

Přecházíme k dalšímu, již dvanáctému článku. V tomto článku se nachází zcela nový Lutherův názor. Jedná se totiž o poutě do Říma. Luther píše o jejich nadměrném počtu. Pochopitelně z každé poutě jde něco, a to nejen málo do kapsy církvi. Ale poutě mají být především o věřících a pro věřící. Jak tedy zamezit zbytečně vysokému množství poutí? Podle Luthera je možné počet poutí zredukovat tak, že nikdo nebude chodit na poutě pouze „*z jeho vlastního přání či vlastní pýchy*.”³⁵⁵ A proč a jak tedy? Luther odpovídá, že je buď ten, kdo dovolí dotyčnému pouť „*jeho kněz, městský úředník nebo jeho pán*.”³⁵⁶ Proč někdo může pouť vykonat a jiný ne? Luther píše o „*dostatečném důvodu*.”³⁵⁷ To znamená, že dotyčný musí mít pro svou pouť vážný a opodstatněný důvod.

³⁵³ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 53.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 53.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 53.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 54.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 54.

O ŽEBRAVÝCH ŘÁDECH

Stále se ještě nacházíme v první polovině Lutherových článků. Ve svém v pořadí již třináctém článku Luther volá po konci budování žebravých klášterů. Hlásá nejen konec jejich zavádění, ale také vůbec snížení jejich vysokého počtu. Luther shledává až nemravným, že mnich žebrá, neboť hlavním údělem mnicha je a mělo by být spočívání v modlitbách, vyzdvihuje Luther.

O KNĚŽSTVÍ

Přistoupíme k druhé polovině článků od Luthera. Svůj čtrnáctý článek Luther věnuje kněžství. V tomto svém článku dokonce Luther píše, že „*kněžství je padlé.*”³⁵⁸ Kdybychom ponechali tuto pasáž takto vytrženou z kontextu, snadno bychom mohli vyvodit, že Luther odsuzoval celou tuto svátost. Není to tak úplně nepravda. Ale v dotyčném článku se zaměřuje na zcela něco jiného, a totiž na ty, jež obklopují kněze. Tímto článkem má Luther na mysli to, že být knězem neznamená jen pomáhat bližním. Ale bližní by také měli pomáhat dle Luthera svému knězi, jemuž se může přihodit, že bude mít příliš mnoho starostí a záležitostí, na které je zcela sám. Kněz je totiž také lidská bytost. A jako každý člověk se může ocitnout v nouzi, kdy je mu zapotřebí pomoci ze strany bližních. Právě věrné stádo může být nápomocno svému knězi, ocitne-li se v nesnázích. Proto je podle Luthera vzájemná péče a starost zcela na místě. Kněz by se proto za svou dočasnou bezmoc neměl stydět. A měl by vyhledat pomoc jako každý jiný člověk.

³⁵⁸ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 58.

KE SVATÉ ZPOVĚDI

V následujícím bodě se Luther zaměřuje na svatou zpověď. Jedná se o jednu ze tří svátostí, jež Luther za svátost považuje a uznává. O tom více ve druhé kapitole této závěrečné práce, kde pojednáváme přímo o Lutherově pohledu na jednotlivé svátosti. Nyní se vrátíme k Lutherovu patnáctému článku. Dle Luthera by každému křesťanovi mělo být zcela jasné, že potřebuje-li se vyzpovídat, nemusí navštěvovat člověka, jemuž zcela nedůvěřuje, jenž je však za zpovědníka považován, tedy kněze. Je možné, dokonce Luther doporučuje, je-li skutečně daný kněz osobou nedůvěryhodnou, má onen křesťan požádat svého bratra či sestru ve víře v Ježíše Krista. Pak bratr či sestra ve víře smí zpovídat se stejnou adekvátností, s jakou to činí určený kněz. Luther píše, že se nejedná o konání chybné ani hodné zatracení, nýbrž o jednání zcela rozumné. To, že se o někom, v tomto případě knězi, hovoří jako o osobě způsobilé, rozhodně neznamena, že způsobilou osobou skutečně je. Mimo jiné Luther upozorňuje na to, že nikde v Písmu se nepíše, že zpovídat smí pouze kněz. Proto Luther nevidí žádný důvod, proč by se křesťan nemohl zpovídat svému bližnímu spíše než knězi. Dokonce Luther nachází v Bibli pasáže, které křesťana nabádají ke zpovědi, jakou Luther podporuje a doporučuje.

PROCESÍ

Pokud by nebyly úplně zrušeny „*festivaly, procesí, mše za mrtvé*,”³⁵⁹ pak Luther požaduje, aby bylo alespoň sníženo jejich množství. A z jakého důvodu to Luther žádá? Luther si přeje jejich zrušení, nebo alespoň omezení, neboť se domnívá, že jediné, co z toho vzchází, je značný finanční zisk pro církev. Pouze zahanbující a neustálé obohacování církve, jež si bezpochyby žije nad poměry běžných křesťanů. Luther se tedy domnívá, že všechny tyto a jim podobné záležitosti církev pořádá z prostého důvodu, a to pro peníze. Od církve se očekává jakýsi nadhled a odpoutání se od těchto světských požitků. Církev by měla jít příkladem. Měla by být jedním z mnoha, kdo bude tvrdit, že peníze nejsou vším. Honba za penězi může být bezpochyby zničující. I když to církev bude tvrdit, kdo jí uvěří? Luther vidí její plýtvání

³⁵⁹ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 61.

penězi, za které by se dalo toho tolik pořídit pro potřebné, jako šatstvo, o jídle nemluvě. Ale bohužel toho by Luther chtěl asi přespříliš. Luther je bezpochyby přeborníkem v negativní kritice, ale je třeba uznat, že přes jeho nadměrné užívání uštěpačných slov mnohdy uhodil hřebíček na hlavičku. Přestože mohl použít vybíravějších přirovnání, pravdivost jeho kritiky mu zcela upřít nelze.

KANONICKÉ PRÁVO

Luther ve čtrnáctém článku volá po „*zrušení určitých trestů uložených kanonickým právem, konkrétně interdiktem.*”³⁶⁰ Přičemž interdikt považuje Luther za „*výmysl samotného zla.*”³⁶¹ Co se týče exkomunikace, je jí v Lutherově době užíváno podle něj nadmíru a v mnoha případech navíc neoprávněně. A jak tedy má papežský stolec vědět, kdy exkomunikace užít a kdy nikoli? Luther by s vysokou pravděpodobností mohl odpovědět: „Přečtete si Písmo, tam svou odpověď na danou otázku naleznete, budete-li však pozorní.” Pro ty, jež by ani po této radě a důkladné četbě Bible neznali odpověď, Luther udává důvody pro exkomunikaci, jež byl z Bible schopen zjistit. Důvody podle Luthera jsou „*nesprávná víra a život v otevřeném hříchu.*”³⁶² Podle tohoto svého názoru by byl Luther schopen exkomunikovat pomalu celé křesťanstvo své doby. Neboť ti, kteří vzhlíželi k papeži, což byla drtivá většina křesťanů, byli dle Luthera poslušné ovečky papežovy a zároveň zaslepení věřící bez vlastních myšlenek. V podstatě bychom mohli říci, že se v Lutherově době exkomunikovalo, jak se papeži zachtělo. Spíše než na opodstatněnost dané exkomunikace se hledělo na její účelovost. Pokud exkomunikujeme krále jednoho, je nanejvýš logické, že jeho nepřítel, jiný král nám bude nakloněn. My se pak budeme schopni těšit a čerpat výhody z jeho přízně.

³⁶⁰Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 63.

³⁶¹Tamtéž, s. 63.

³⁶²Tamtéž, s. 64.

SVÁTKY A JEJICH SLAVENÍ

Ve svém dalším bodě Luther doporučuje, spíše požaduje, aby byly zrušeny nadbytečné svátky, jež nazývá „svaté dny.”³⁶³ Jediné, co by ani Luther nezrušil, by bylo slavení neděle. A pokud existuje důležitá záležitost, jež si zaslouží slavení, měla by se slavit se mší, prohlašuje Luther. A se mší pouze v ranních hodinách, neboť po svatém přijímání by i onen den měl být brán za den pracovní, tak se alespoň domnívá Luther. Naprosto zbytečné, člověkem vytvořené svátky totiž pobízejí člověka spíše k páchání hříchu, než k pilné práci pro Ježíše Krista, tvrdí Luther. Tímto svým tvrzením Luther vysvětluje, proč lid odrazuje od nadměrného slavení svátků, přičemž by mohl Luther napsat toto: Jsou výplodem mnohem spíše ďábla nežli Boha. Různé oslavy odvádějí křesťanovu pozornost od bohublé činnosti pro křesťanskou obec, jež má být jedním z životních údělů poctivého křesťana. Křesťan by se tedy měl obrátit zády k prázdnému celebrování. Místo toho by se měl navrátit k celistvosti svého života v křesťanské víře. To však bylo za Lutherova života mnohými křesťany opomíjeno a přehlíženo. A tak se mnohem častěji křesťanský lid uchýloval k potěchám těla namísto ducha. To, že nám byla Bohem dána svobodná vůle, neznamena, že ji budeme zneužívat ve svůj prospěch. A vysmívat se tak samotnému Bohu. I když nejsme bytostí neomylné, nebo možná právě proto bychom se v příští kritické situaci měli zachovat zcela opačně, bylo-li minulé jednání chybné. To, že se lidé nedokážou poučit z chyb vlastních, je pochopitelně nedostatkem lidským, nikoli Božím. Neboť Ten, jak víme, je dokonalý.

³⁶³ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 65.

O MANŽELSKÉM SVAZKU

Není s podivem, že, přestože Luther svátost manželství odsuzoval jako nesvátost, měl i na manželství svůj vlastní názor. Právě manželství je tedy ústředním bodem Lutherova již devatenáctého článku. Jak jinak Luther popisuje manželský svazek, je možné se dozvědět i z jeho dalšího díla „O babylonském zajetí církve“, ale o tom v konkrétní podkapitole kapitole o daném díle této závěrečné práce. Nyní se tedy vrátíme k rozebíranému článku. I zde Luther poukazuje na absurditu života bez manželství. A tam, kde je manželství označováno jako „*nedovolené*“,³⁶⁴ je mu ona nedovolenost dle Luthera přisuzována neprávem. Proto je užití tohoto pojmu neadekvátní, upozorňuje Luther. A takovýchto chyb by se lidé měli rozhodně vyvarovat.

Ani v tomto bodě tomu není jinak, i zde se Luther obrací proti papeži. To, co tu Luther zavrhuje, je nesmyslné udílení dispenzí papežem. Proč je to opět pouze papežským privilegiem? Dispenze by se měly udílet za účelem „*spasení duší*.“³⁶⁵ A toho by měl, tak to píše Luther, být schopen jakýkoli kněz, a nejen biskup římský! Nezasvěcenému člověku se může jevit spor mezi Lutherem a papežem jako krajně soukromá záležitost. Ale Luther skutečně pohlížel negativně na papežskou autoritu v její obecnosti. Je nutné si tedy uvědomit, že ústředním bodem Lutherovy kritiky rozhodně není konkrétní individuum na papežském stolci, ale papežský stolec jako takový. Ale kdyby Luther došel jakéhosi *osvícení*, díky němuž by změnil svůj radikální názor na papeže, chtěl by se mu omluvit. Nejspíš by stejně tak Luther neučinil. A proč to? Buď z vlastní pýchy, nebo nadměrné zahanbenosti z jeho strany. Co se ale ještě týče dispenzí, i ty by Luther hromadně nechal zrušit. Ale pokud už by měly být udíleny, měli by tak činit všichni kněží, nejen biskup římský.

³⁶⁴ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 66.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 68.

ÚZEMNÍ KAPLE A KOSTELY

Luther dále píše, že „všechny územní kaple a kostely musí být zničeny.”³⁶⁶ A to ze stejného důvodu, z jakého požaduje Luther zrušení převážné většiny předcházejících záležitostí, z důvodu zništění církve. Církev, jež zakládá stále nové a nové kaple a kostely ne proto, aby se měli křesťané kam uchylovat, nýbrž pro církev je důležitější výdělečnost oněch kaplí a kostelů. Tímto jejím jednáním bychom bezpochyby mohli církev přirovnat ke zkušeným a úspěšným obchodníkům, místo k poctivým křesťanům. Neboť z onoho pohledu církev sleduje mnohem spíše návratnost vlastních investic nežli spravedlivý život své křesťanské rodiny. Ty kaple a kostely, které byly založeny z bohulibých, nikoli znišných pohnutek, je možné doporučit k ponechání. Ostatní nechť jsou zničeny, jak volá Luther. Co však Luther mínil těmi územními kaplemi a kostely, může být nikoli nezajímavou otázkou. Je třeba si uvědomit, k čemu vlastně mají kaple a kostely sloužit. Měly by ochraňovat věřící. Měly by jim být úkrytem v obtížných dobách. Z toho vyplývá, že by určitě neměly být jakousi výdělečnou organizací, na což se za Luthera zapomínalo. Pochopitelně je to několik, ne zrovna málo století zpět, kdy to Luther křesťanstvu připomínal. Ale není na škodu si jeho kritické názory oživit, neboť by se jednoduše mohly vztáhnout i na dobu současnou. Možná teprve pak by se mnozí nad svým hříšným konáním zamysleli a změnili by jej.

³⁶⁶ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 68.

NÁVRAT K ŽEBRAVOSTI

Dvacátým prvním článkem se spolu s Lutherem vracíme k článku, v němž pojednával o žebrevých řádech. Tento je tedy jakýmsi doplňkem onoho o žebrevosti. Luther tvrdí, že považovat mnicha, jenž žebrevá, za úctyhodného, je zahanbující. Žebrevat by měl dle Luthera pouze ten, jenž nemá jinou možnost. A dělat si ze žebrevání živnost je zavrženíhodné. Luther se ani nestydí zajít tak daleko, že nabádá města k tomu, aby cizím žebrevákům zabránila ve vstupu do jejich města. A kdo by se tedy měl starat o městské žebreváky? Na to Luther odpovídá, že tím pomocníkem v krizi by mělo být město samotné, a to tedy bez cizí pomoci. Podle Luthera je tedy vysoce alarmující existence žebrevých řádů, a že upozornění na jejich bídnost vesměs neexistují. Mnozí žebreví mniši bývávají považováni pomalu za svaté muže, ale skutečnost je jaksí někde jinde, jsme schopni vyčíst mezi řádky tohoto Lutherova díla.

Je jasné, že nejsme na úplném konci Lutherových článků. Že jich tedy ještě několik zbývá. Ale je možné si udělat menší rekapitulaci toho, co jsme se zatím dozvěděli. Pochopitelně nyní nebudeme zmiňovat všechny předešlé články, ale pouze některé. Luther tedy ve svých člancích začal voláním po zrušení placení anátů. Přešel k osvobození německého národa od papeže. Dále se zajímal o samostatné financování světských záležitostí ze strany jednotlivých národů. Podal také ostrou kritiku papežského stolce, na kterou se zaměřil ve více svých člancích. A posledním nyní zmíněným artiklem by mohl být ten, jenž si žádá snížení počtu poutí do Říma. Teď se můžeme obrátit na následující, tedy dvacátý druhý článek.

ZAVÁDĚNÍ MŠÍ

Luther naprosto odsuzuje, že existuje mnoho různých mší, které však nebyly zavedeny tam, kde měly, ale byly založeny v kláštorech, přičemž v kláštorech by se měli oddávat modlitbám, a ne vymýšlením nových druhů či dokonce způsobů mší. Luther pak uznává mši takovou, jakou předepisuje Písmo. To je zcela pochopitelné z jeho výše představených myšlenek. V drtivé většině svých názorů nachází Luther oporu právě v Bibli. Proto je schopen ke svým jednotlivým článkům přiřadit i konkrétní biblický ekvivalent. To je patrné především z kapitoly o Lutherově „O babylonském zajetí církve“. V dané kapitole sice neužíváme, stejně jak to Luther dělal, přímo biblických odkazů, ale co nejvíce se snažíme upozornit na to, že zmínky o dané svátosti v Bibli jsme či nejsme schopni nalézt. A to je důležité. Nemáme se totiž tady zabývat Biblií, ale Jindřichem VIII., popřípadě i Martinem Lutherem. Pokud bychom se ale chtěli vrátit k Lutherovu pojetí mše, je nutné předestřít, že Luther totálně odsuzoval prázdné celebrování mší. Mše by měla být připomínkou odlesku Ježíše Krista. Má se tedy vykonávat pro Ježíše a za Ježíše. Mohli bychom z tohoto tvrzení vyvodit závěr, že Luther volá po zákazu vytváření různých druhů mší. Vypadá to, že za Lutherova života byly mše slaveny pro konkrétní lidské bytosti, a ne pro Ježíše Krista. To bylo jednání bezpochyby zcela chybné, nanejvýš hříšné, jak upozorňuje Luther.

Je nutné a zcela na místě uznat, že běžnému člověku se nemůže ztratit ze zřetele myšlenka, že uznával-li by Luther papežskou autoritu, byl by schopen jí být i on sám. Neboť se zdá, že na veškeré křesťanské konání měl patent. Bezpochyby by dokázal vést masu lidí, jako to dělá právě papež. V čem se tedy liší Luther a papež? Luther se očividně domníval, že je pravým opakem papežovým. Je možné s touto domněnkou souhlasit? Či byl Luther pouze stejně domýšlivým člověkem, jakým byl v jeho době i papež? Velcí učenci, jakým bezpochyby Luther byl, mají tendenci uchýlovat se k myšlence, že oni mají patent na pravdu. Byl si toho Luther vůbec vědom ve svém případě? Na tuto otázku je možné nalézt odpověď v článku s číslem dvacet pět. Ale abychom tolik nepředbíhali, opustíme tedy dvaadvacátý článek a obrátíme svou pozornost na článek číslo dvacet tři.

DODATEK K DISPENZÍM

Lutherovy názory na dispenze jsme již představili dříve. K tomu se vracet nebudeme. Proč tedy o nich znovu hovoříme? I v případě článku dvacátého třetího je zde řeč o jakémisi dodatku, tentokrát k článku o dispenzích. V tomto článku se Luther vyjadřuje tak, že by byl nejraději, kdyby byly veškeré dispenze zrušeny. Ve stejném duchu se vyjadřuje Luther i k odpustkům. Veskrze všechny by měly být zakázány. Důvod je stále stejný jako v předešlých případech. Připomeneme si jej prostřednictvím řečnické otázky, na níž je tedy odpověď zcela jasná. Proč tedy církev udílí dispenze a odpustky podle Lutherova názoru? Odpověď zní: z finančních důvodů. Pokud bychom s Lutherem souhlasili v tomto odsouzení, mohli bychom tvrdit, že církev rozhodně předběhla svou dobu. Co tím máme na mysli? Jednoduše řečeno, že za Luthera vystupovala církev jako značně kapitalisticky vyhlížející společnost. Onen předstih církve pochopitelně tkví v onom kapitalistickém duchu. V současnosti jsme dospěli do bodu zcela jiného ohledně církve. Pravděpodobně existují i lepší poměry v církvi, než jaké jsme schopni nalézt v Lutherově době. Otázkou jen zůstává, zda by byl Luther schopen odsoudit i dobu současnou. Určitě by toho schopen byl, ale udělal by to?

K ČESKÉMU NÁRODU

„Tím jsme objasnili třiadvacátý článek z celkového počtu dvacet sedm. Nyní přistoupíme k článku dvacátému čtvrtému. Právě ten totiž rozhodně nebude nezajímavý pro nás, zástupce národa českého. O babylonském zajetí církve se také zmiňuje o českém národu, nicméně v Sedmadvaceti člancích lze hovořit více než jen o zmínce o národu českém. V podstatě jsme tento článek představili již dříve. A to, když jsme spolu s Lutherem volali po osvobození německého národa od Říma. Tedy ne zcela nezáměrně jsme předběhli tento čtyřicetý článek, jenž může být českému srdci velmi blízký. Předem jsme ale nuceni upozornit na to, jak je Lutherovým zvykem, není možné ani od Luthera, ani od jeho článku očekávat, že bude český národ pouze velebit. Ale určitě s klidným svědomím jsme schopni říci, že nebude český národ jen hanit. Pro připomenutí Luther se vůbec nebrání spojení německého národa s národem českým. Důvodem tohoto podivuhodného kroku

je pro Luthera svoboda německého národa. A pokud ke svobodě německého národa přispěje spojení s českým národem, Luther pak odpovídá: „Proč tak neučinit?” Pochopitelně nelze spojit dva po staletí zneprátené národy během jediného dne. Toho si je vědom i samotný Luther. Je důležité si uvědomit, že spojení prospěje oběma stranám, podotýká Luther. Avšak zástupci zneprátených národů musí dát přednost rozumu před vášněmi. Neboť je rozumné přijmout pomoc, byť i od bývalého nepřítel. Ale není zcela rozumné tuto pomoc nepřijmout právě z toho důvodu, že potenciální pomocník kdysi býval naším nepřitelem. A pokud i přes toto upozornění by se pomoc přijmout nechtělo, připomínáme již zmiňované doporučení: Drž si své přátele blízko a své nepřátele ještě blíže. Pak možná dojdeme k zamyšlení a rozumnému obratu.”³⁶⁷

„Přestože by byl Luther zásadně pro přijetí pomoci z české strany, nejenže český národ nechválí, on ho dokonce odsuzuje. Tento postřeh vyznívá nadmíru rázně, proto jej upřesníme. Pochopitelně ani Luther neztracuje český národ jako celek. To by si ani při zdravém rozumu nemohl dovolit, když si Luther žádá přízeň českého národa. Ale Luther zcela nezakrytě ztracuje v té době nedávno zemřelé kacíře, jakými byli Jan Hus s Jeronýmem Pražským. Mohl-li by je soudit Luther, soudil by je též, zcela bez výčitek. Jak si tedy Luther chce naklonit český národ, když ho takto haní? Diplomatically Luther odpovídá, že proces s oněmi dvěma kacíři byl úplně oprávněný a opodstatněný, nemůže a také nebude souhlasit se samotným průběhem a výsledkem procesu. S čím tedy Luther nesouhlasí, je trest, jenž byl udělen a vykonán, tedy oheň, upálení. Neboť Luther zastává názor, že „bychom měli přemoci heretiky s knihami, ne s ohněm, jak to staří Otcové dělali.”³⁶⁸ Hlavní Lutherův problém v české oblasti tedy tkví v tom, že odsuzuje Jana Husa a Jeronýma Pražského jako heretiky. A v tom si tedy pochopitelně příliš českých přátel nezíská. Na druhou stranu ale také koncil v Kostnici podle Luthera pochybil ve svém jednání s těmito dvěma údajnými kacíři. Vlastně jsme nuceni obdivovat Luthera za to, že je jaksí schopný sedět na dvou židlích zároveň.

³⁶⁷ Kramerová, L. *Vhled do pojednání Martina Luthera: Křesťanské šlechtě německého národa respektující reformaci křesťanstva*. České Budějovice, 2012. Nепublikovaný rukopis, s. 10-11.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 11.

Tím ale stále v daném bodě nekončíme. Ještě zbývá dodat, že to, co kostnický koncil rozpoutal, je vinou jak jistých zástupců českého národa, tak i představitelů církve, kteří na koncilu měli právo rozhodování. Je jistě podivuhodné, že člověk Lutherova agresivního ražení je schopen přitakávat a zároveň oponovat dvěma zcela protichůdným pozicím. Můžeme ale nalézt i jednu záležitost, v níž naprosto Luther stojí na straně českého národa. Tou je jeho tvrzení, v němž říká, že „*Čechům by mělo být dovoleno zvolit si pro sebe arcibiskupa pražského.*”³⁶⁹ Luther si je vědom, dokonce to ve svém článku přiznává, že jednou se staví na stranu českého národa, jindy zase na stranu koncilu. Proč tak jedná, následně vysvětluje tím, že „*nesmíme*³⁷⁰ *požadovat, aby Češové znali ospravedlnitelnost Husova procesu, když někdy chceme být zajedno s nimi.*”³⁷¹

ARISTOTELOVA DÍLA A FUNGOVÁNÍ UNIVERZIT

Můžeme tvrdit, že právě nyní a právě zde se dostáváme dle vlastního názoru k jednomu z nejzajímavějších článků celého tohoto Lutherova díla. Téměř celý svůj již pětadvacátý článek Luther věnuje antickému filosofickému velikánovi, Aristotelovi. Svůj pětadvacátý článek Luther začíná slovy: „*Univerzity také potřebují reformaci.*”³⁷² Luther by univerzity své doby reformoval tak, že knihy, jež jsou připisovány právě Aristotelovi, Fyzika, Metafyzika a Etika, by nechal odstranit z povrchu zemského. Stačí jediná věta a je pravděpodobně jasné, jaký názor v tomto článku Luther zastává. Můžeme citovat Luthera: „*Troufám si říct, že kdejaký hrnčír má více vědění o přirozených věcech, než které nalezneme v těchto*³⁷³ *knihách.*”³⁷⁴ Pokud by již v době Aristotelově existoval papežský úřad, mohl by být v očích Lutherových jedním z nich, neboť hanlivá slova a přirovnání, jichž Luther užívá ve svém vyjadřování o papežích,

³⁶⁹ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 76.

³⁷⁰ německý národ

³⁷¹ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 75.

³⁷² Tamtéž, s. 78.

³⁷³ výše

³⁷⁴ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 78.

užívá i v Aristotelově případě. Výše zmíněná díla Aristotelova mohla dle Luthera vzniknout pouze působením „zlého ducha.“³⁷⁵ O Aristotelově vynikající „Etice“ se pak Luther vyjadřuje takto: „Žádná jiná kniha není více v rozporu s Boží vůlí a křesťanskými ctnostmi.“³⁷⁶ Luther zachází tak daleko, že sám o sobě tvrdí, že Aristotelova díla „četl s větším porozuměním než svatý Tomáš nebo Scotus.“³⁷⁷ S čistým svědomím nejsme schopni tvrdit, že vše na Aristotelovi dle Luthera bylo špatné, neboť některá Aristotelova díla Luther dokonce uznává. K četbě a rozboru tedy Luther doporučuje Aristotelovu „Logiku“, „Rétoriku“ a „Poetiku“. Přitom ale Luther dodává, že „Aristotelova Logika by měla být čtena bez dlouhých komentářů.“³⁷⁸ Jež připadají Lutherovi nadbytečné a nic neříkající. Upustíme od Lutherovy kritiky Aristotela a přejdeme k reformaci školství dle Luthera.

Jednou z prvních Lutherových rad je tato: „fyziky bych nechal reformovat jejich vlastní fakultu, právníky a teology bych držel pod svým dohledem.“³⁷⁹ K pravomocem se Luther vymezuje tak, že staví civilní právo nad kanonické. Nyní se obrátíme na téma, jež je Lutherovi pravděpodobně nejbližší, tedy na křesťanství. Podle Luthera by se teologové měli věnovat mimo Bibli, také „Sentencím“³⁸⁰. Luther píše, že mladí teologové by měli zaměřit svou pozornost na „Sentence“. A až na doktorském studiu by měli obětovat svůj veškerý čas pouze Bibli. Bylo-li by to v Lutherově moci, založil by dívčí školu v každém městě, kde by se samozřejmě děvčata vzdělávala v Písmu. Chlapci by pak měli pilně studovat Evangelia, jež by měli k dispozici v jazyce německém a latinském, tvrdí Luther. Střední školu by dle Luthera neměli navštěvovat všichni pubertou stížení, ale pouze ti, kteří jsou k tomu oprávněni svým nadáním a znalostmi. A co má tedy vlastně přinést střední škola těm nejnadanějším? Luther píše,

³⁷⁵ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 78.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 79.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 79.

³⁷⁸ Tamtéž, s. 79.

³⁷⁹ Tamtéž, s. 80.

³⁸⁰ od Petra Lombardského

že „dobré rozumění Písmu, aby byli schopni stát se biskupy a knězi, a stát s hlavou proti heretikům a ďáblovi.“³⁸¹

OSAMOSTATNĚNÍ NÁRODA NĚMECKÉHO

Svůj předposlední článek tohoto díla Luther obětovává a vzdává jím hold německému národu. I zde se zmiňuje o důležitosti svobody a samostatnosti německého národa. Luther se domnívá, že i kdyby papež uznal samostatnost německého národa, nejednal by tak ve prospěch Německa. A toto uznání papežem by ani nemělo váhu, neboť by se jím pouze jevil jako přítel Německa, ale přitom by papež stál v čele nepřátel protiněmecky smýšlejících, upozorňuje Luther. Proto dle Luthera neexistují okolnosti, za nichž by byl ochoten uznat důvěryhodnost církve s papežem v čele. Luther to popisuje takto: „*Jméno a titul by byly dány Němcům, stali by se poddanými papeže, a postavil by*³⁸² *novou říši římskou na Němcích.*“³⁸³ Na to ještě Luther navazuje a doplňuje svůj názor na danou problematiku následovně: „*Měli by titul*³⁸⁴, *ale oni*³⁸⁵ *by měli země a města.*“³⁸⁶ Na tom spatřujeme, kdo by se ocitl ve výhodě a kdo by ostrouhal. „Zvýhodněncem“ by se pochopitelně stala církev. A pozice „otloukánka“ by zbyla na německý národ. A jak by vůbec navnadilo papeže k tomu, aby byl ochoten, byť jen na oko, souhlasit s německou samostatností? Luther podává jasnou odpověď, když píše, že by papež využil německých vojsk, jež jsou proslulá svojí bojeschopností a organizovaností ke svržení římského císaře. A to by, jak se Luther domnívá, vedlo k jedinému možnému konci. Papež by se stal všemocným vládcem, ještě mocnějším, než jakým byl za časů Lutherových. Už to, že papež je volen kardinály, kteří jsou samozřejmě v pozici jeho poddaných, je na pováženou, píše Luther.

³⁸¹ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 80.

³⁸² papež

³⁸³ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 84.

³⁸⁴ Němci

³⁸⁵ Řím a papež

³⁸⁶ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 84.

SVĚTSKÁ MOC

Aby celé své dílo neobětoval pouze kritice církevního uspořádání a jejím nekřesťanským praktikám, ve svém posledním článku se Luther vymezuje vůči světským záležitostem. Zavrhuje mrhání financemi, potravinami a vším možným ze strany panovníků. Přesto světskou moc Luther spojuje s církevní, a to v jejich vzájemném obchodování. Jako ďábelský výmysl vidí Luther nákup na úvěr, čemuž vládne dle Luthera opět papež, neboť papež nákup na úvěr v Lutherově době úplně uznával. Papeži a panovníkům Luther připomíná, že „*povinností autority je usilování o dobro poddaných.*”³⁸⁷ Na závěr svých článků a tedy i celého svého díla se Luther obrací s prosbou na ty, kteří se cítí být povoláni k duchovní službě Bohu, aby vyčkali dosažení třiceti let věku a teprve potom se rozhodli, zda se zcela odevzdat Bohu či nikoli.

³⁸⁷ Luther, M.; Wace, H.; Buchheim, C. A. *First principles of the Reformation*. London: John Murray, 1883, s. 84.

Abstrakt

Kramerová, L. *Teologické myšlení anglického krále Jindřicha VIII.* České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce M. Weis.

Klíčová slova: Jindřich ovlivněný osobnostmi své doby, Machiavelli, More, Luther, Jindřich a Luther, „O babylonském zajetí katolické církve“, „Obrana sedmi svátostí“, reformace v Anglii

První kapitola této diplomové práce představuje některé osobnosti Jindřichovy doby. Tyto osobnosti ho ovlivnily. Seznamujeme se s Machiavelliho „Vladařem“, Morovou „Utopií“ a několika Lutherovými pracemi. Ve druhé kapitole se dozvídáme něco o životech Jindřicha a Luthera a o jejich důležitých pracích, Lutherově „O babylonském zajetí církve“ a Jindřichově „Obraně sedmi svátostí“. Tato práce končí shrnutím reformace v Anglii.

Abstract

The theological mind of the english king Henry VIII.

Key words: Henry impacted by personalities of his age, Machiavelli, More, Luther, Henry and Luther, "On the babylonish captivity of the church", "Defence of the Seven Sacraments", reformation in England

The first chapter of this degree work presents some personalities of Henry's age. These personalities influenced him. Apprises there with Machiavelli's "The Prince", More's "Utopia" a some Luther's works. At the second chapter we learn something of lifes of Henry and Luther and of their important works, Luther's "On the babylonish captivity of the church" and Henry's "Defence of the Seven Sacraments". This work finishes with summary of reformation in England.